

Города–крепости.
Города с невероятной архитектурой.
Кто из них выдержит испытание
временем, а кто бесследно исчезнет
с лица земли?

03-04

Каждая «браха» привносит в мир
новую энергию, подобно тому, как
согнутая лоза может быть началом
целого виноградника.

05-06

С египетского
его имя переводят
как «кормилец живущего».
Пользуясь корнями иврита —
как «толкующий тайное».
Однако в историю он вошел под
своим собственным именем —
Йосеф, сын Яакова.

07-08

סידה «ל כלבי התורה»
מקורות
של השליח
תחת עטיפה אחת

פרקים
3-8
אבל

ששה שיעורים בחוברת אחת

מסעות אברהם - 2

מסעות אברהם - 3

תכניתו של יוסף

תלקיט מקורות: תנ"ך, תלמוד, מדרש, שיחות ועוד

לוח התאריכים החשובים: פרקים ג-ו

לפי הספר «דור לדור» של אפרים וואקסמאן

- המרידה נגד כדרלעומר 2008
- מלתמת ארבעת מלכים עם חמשה מלכים 2021
- אברהם יורד למצרים 2023
- שרה נלקחה לבית פרעה 2023
- מיתת רעו 2026
- אברהם לוקח את הגר לאישה 2033
- לידת ישמעאל 2034
- מילת אברהם 2047
- הפיכת סדום ועמורה 2047
- לידת יצחק 2048
- שרה נלקחה חבית אבימלך 2048
- מיתת שרוג 2048
- מיתת תרח 2083
- מיתת שרה 2085
- אברהם קונה את מערת המכפלה 2085

חלק א. שיעורים 3-4

04

בתור הקדמה

04 בראשית פרק יד (פרשת לך לך) עם פירוש רשי

האירוע, ששנת 2021 לא תגיע בלעדיו: 9 עמים, 9 מדינות, 9 צבאות מוצאים את עצמם בלבו של סכסוך צבאי עצום מימדים.

07

סיפור

07 אוצר אגדות התורה - לוט נשבה

אחד מאלה שמתחילים להיפלט משדה הקרב הוא מלך סדום. אבל כל הנתינים שלו יהיו שבויים ויהפכו לעבדים של הכובשים. בין השבויים נמצא גם אחיינו של אברהם אבינו – לוט.

11

פעילות יצירתית מס' 1

11 ביצה טז, א

בין דפי החוברת "סטארס מזמין" ניתן למצוא רשימה של אפיקי השקעה כספית, שבהכרח מזכים את המשקיע בפיצוי מלא. כמבותר, חלק מן ההשקעות הללו לא רק נפוצות מאד, אלא גם "משתלמות" ביותר.

12 בבא קמא ט, ב

13 שמואל א' כ, ה

14

מבצע "לוט"

14 אוצר אגדות התורה - כוכבי השמים לוחמים

ברגע שנודע לו על נפילתו של לוט בשבי האויב, הוא מיד מארגן מבצע חילוץ נועז. סירת אברהם מונה 318 מטובי תלמידיו. תלמידים אלה בקיאים הרבה יותר בחוקי מבנה היקום, מאשר באמנויות לחימה.

19 בראשית רבה פרשה מג: אברהם יוצא להציל את לוט

22

ירושלים

22 מדרש שיר השירים זוטא פרשה א'

שמו של מקום זה מופיע בכשבעים גרסאות, וביניהן - שלם, יבוס, לבנון, ירושלים, ציון ועיר דוד.

23

ארץ אברהם

23 בראשית פרק כג (פרשת חיי שר) עם פירוש רשי

400 שקל כסף עבור מגרש בגודל של 300000 מ"ר. העסקה הראשונה, שהמידע על אודותיה נרשם בטקסט התורה, מעבירה לשליטתו של אברהם את האזור האסטרטגי החשוב ביותר של ישראל.

25 ללןטי שיחות: חיי שרה (א)

33 ללןטי שיחות: חיי שרה (ב)

39 שמואל ב פרק ב

כעבור 800 שנה מקום זה אפילו יהפוך לבירתה הראשונה של המדינה ולמקום מושבו של דוד המלך המפורסם.

40 רמב"ם הלכות שקלים פ"א ה"ב-ה"ג

ספר "פענח רזא" (לרבי יצחק בר יהודה הלוי)

חיי שרה כג, טז

תניא פרק ל"ז

"תורת מנחם" כרך טו ע' 234

בקבלה המספר 600000 (שישים ריבוא) מסמל את כמות סוגי נשמותיהם של צאצאי אברהם. הלכך, אברהם רוכש לא סתם שדה, כי אם שש מאות אלף חלקות פרטיות, ובכך דואג לספק לכל אחד מצאצאיו כברת אדמה בארץ ישראל.

42

הצגת בכורה

42 כמה שמות יש לחברון? סקירה

לעיר חברון כבר מתחילת ההיסטוריה שלה יש שם שני - "קריית ארבע". שני שמותיה מתארים היטב את תולדות העיר ואת "עודה. המילה "חברון" נגזרת משורש חב"ר, שמשמעותו חיבור, איחוד. ואילו השם "קריית ארבע" מתפרש כ"עיר של ארבע".

43

תניא מספרת

43 תניא פרק י"ט

תניא פרק א'

תניא מספרת, כי כל תופעה היא הרכב של ארבעה יסודות בסיסיים: אש, אוויר, אדמה ומים. כל אחד מיסודות אלה קשור באחת מאותיות שם ההויה.

חלק ב. שיעורים 5-6

46

אשל באר שבע

46 בראשית פרק כא (פרשת וירא) עם פירוש רשי

עד שנת 2023 מקום זה לא היה יותר מעוד נקודה במדבר הנגב. הצמחייה הראשונה הופיעה כאן בזכות אברהם, שנטע כאן אשל – גן של עצי פרי.

47 אבות א משנה ה

"אין מחירים כאלה!" – התרעמו לקוחות בלתי-מנוסים. אך הנוסעים בעלי הנסיון יודעים היטב, שבמסעדה קיימת מערכת הנחות מפליאה. ניתן לשלם עבור הארוחה בהודאה קצרה לה' – ב"ברכת המזון", – והטקסט הנאמר מבטל לחלוטין את החשבון בן חמש הספרות.

48 סוטה י, א-ב

50 בראשית רבה פמ"ט, ד

51 אוצר אגדות התורה - חסדי אברהם ושרה ומעשי צדקתם

54 קונטרס ומעיין מאמר א פרק ב

55 מאמר 'ויטע אשלי תש"א

58

עברית ב-5 דקות

58 ברכה: לקוט

רעיון של הכפלה ושל הוצאת הפוטנציאל מהכוח אל פועל בא לידי ביטוי גם במילה "להבריק". משמעותה החקלאית – "יצירת גפן חדשה מגבעולה של הגפן הקיימת" – והיא יכולה להראות רחוקה ממשמעות שורשה, שזה עתה גילינו.

59 מאה ברכות בכל יום - הלכות ברכת השחר ושאר ברכות (שולחן ערוך הרב אורח חיים מז סעיף א)

60 ברכה היא מלשון המשכה (מאמר ויהיו חיי שרה, תנשא)

61

קופסא שחורה

61 בראשית פרק כד (פרשת חיי שרה) עם פירוש רשי

מדרש רבה פרשה ס: שליחותו של אליעזר טז [הברכות באהלה של שרה ורבקה]

בכל הימים, שהייתה שרה קיימת, היה נר דולק מלילי שבת ועד לילי שבת לאות שלום בית. אור השלום, המתחדש בערב שבת, האיר כל השבוע.

62

משנה פתוחה

62 שבת פרק שני עם פירושו של ר' עובדיה מבר טנורה

מאילו חומרים מכינים פתילות לאותן הנרות, שמדליקים בערב שבת? תשובה כללית – מכל חומר, שמאפשר בעירה חלקה ונקייה.

חלק ג. שיעורים 7-8

66

בתור הקדמה

66 המאורעות בשנות הרעב במצרים

הדוגמא הראשונה של ניהול כלכלי שקול תוארה כבר לפני אלפי שנים, אך גם כיום רק מעטים מבין בולטי הכלכלנים מכירים אותה. אנו מצדנו נכיר ונבחן אותה ממש ברגעים אלה.

68

הכרוניקה של המשבר

68 בראשית פרק מא עם פירוש רשי

שנת אלפיים מאתיים שלושים ושש (2236) מתבררת כשנה בלתי-פוריה בעליל. כאן מתחילה תקופה קשה – שבע שנים של רעב, שמתפשט על אזורים גאוגרפיים שלמים ופוגע בכל מדינות העולם.

73 בראשית פרק מב עם פירוש רשי

אפילו בסתיו של שנת אלפיים מאתיים שלושים ושבע (2237), כאשר כל העולם כבר מרגיש בתוצאותיה של בצורת חסרת תקדים, במצרים עדיין יש לחם.

74 בראשית פרק מז עם פירוש רשי

77

איך הכל התחיל

77 עבודה זרה י

חקירת האירוע אורכת שנה שלמה. והנה, סוף סוף, משפטם של שני החשודים בהרעלה מגיע אל סיום מפתיע. הדבר קורה ביום הולדתו של פרעה.

78 שיחת ש"פ וישב, א' דחנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשי"כ

הדוגמא הראשונה של ניהול כלכלי שקול תוארה
כבר לפני אלפי שנים, אך גם כיום רק מעטים מבין
בולטי הכלכלנים מכירים אותה.
(מהשיעורים 7-8)

90 תניא פרק ג

מילה זאת עצמה מורכבת משתי מילים: "כח" ו"מה".
"כח" הוא פוטנציאל, יכולת, אפשרות לבצע דבר, שעוד
לא מומש. "מה" זו מילת שאלה על מהות העצם, אבל
לא על דרך הבאתו לעולם.

91

חלומות מפורסמים

91 דניאל פרק ב' בתרגום עברי מסורתי

בהיותו בשיא ממשלתו עתיד נבוכדנצר לחלום חלום
מוזר, אשר, ככל הנראה, מנבא סוף קרוב לתהילתו
העולמית. כדי לפענח חזיון מוזר זה, שגיבורו הראשי הוא
ענק על רגלי חרש, דרושים פותרי החלומות הטובים
ביותר. עונש על פתרון לא נכון – הוצאה להורג.

94

מפות

85

חלומות מפורסמים

85 ברכות נה א-ב

שליש מחייו של אדם עוברים עליו בשנתו, ובערך כל
שעה הוא רואה חלום חדש. ברם, רוב רובן של המראות
נמחק מהזיכרון ועל אחת כמה וכמה אינו ראוי לפרסום
ברבים.

87 חכמת שלמה על מלכים א פרק ג

ובכן, לאחר שוויתר על טובות הנאה וזכויות יתר שונות,
שלמה מבקש להעניק לו תכונה, שבלשון הקודש קרויה
בשם "חכמה". בחירה זו זוכה להערכה כה גבוהה
"מגבוה", שבנוסף לתכונה זו הוא מקבל גם תהילת עולם
ועושר עצום.

89

תניא מספרת

89 שמות פרק לה עם פירוש רשי

בצלאל הוא אחד מאבות אבותיו של שלמה המלך
המפורסם.
צוות בצלאל חייב להשתלט על שלל דקויותיהן של
טכנולוגיות ייצור כלי המשכן.

בראשית פרק יד (פרשת לך לך)

ויהי בימי אמרפל מלך-שנער, אריוך, מלך אלסר; כדרלעמר מלך עילם, ותדעל מלך גוים. **ב** עשו מלחמה, את-ברע מלך סדם, ואת-ברשע, מלך עמרה; שנאב מלך אדמה, ושמאבר מלך צבאים, ומלך בלע, היא-צער. **ג** כל-אלה, חברו, אל-עמק, השדים; הוא, ים המלח. **ד** שתיים עשרה שנה, עבדו את-כדרלעמר; ושלש-עשרה שנה, מרדו. **ה** ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר, והמלכים אשר אתו, ויכו את-רפאים בעשתרת קרנים, ואת-הזוזים בהם; ואת, האימים, בשונה, קריתים. **ו** ואת-החורי, בהררם שעיר, עד איל פארן, אשר על-המדבר. **ז** וישובו ויבאו אל-עין משפט, הוא קדש, ויכו, את-כל-שדה העמלקי--וגם, את-האמורי, הישב, בחצצן תמר. **ח** ויצא מלך-סדם ומלך עמרה, ומלך אדמה ומלך צבאים, ומלך בלע, הוא-צער; ויערכו אתם מלחמה, בעמק השדים. **ט** את כדרלעמר מלך עילם, ותדעל מלך גוים, ואמרפל מלך שנער, ואריוך מלך אלסר ארבעה מלכים, את-החמשה. **י** ועמק השדים, בארת בארת חמר, ויגסו מלך-סדם ועמרה, ויפלו-שמה; והנשארים, הרה נסו. **יא** ויקחו את-כל-רכש סדם ועמרה, ואת-כל-אכלם--וילכו. **יב** ויקחו את-לוט ואת-רכשו בן-אחי אברהם, וילכו;

והוא ישב, בסדם. **יג** ויבא, הפליט, ויגד, לאברהם העברי; והוא שכן באלני ממרא האמורי, אחי אשכל ואחי ענר, והם, בעלי ברית-אברהם. **יד** וישמע אברהם, כי נשבה אחיו; וירק את-חניכיו ולידי ביתו, שמנה עשר ושלש מאות, וירדה, עד-דן. **טו** ויחלק עליהם לילה הוא ונעבדיו, ויכס; וירדפם, עד-חוכה, אשר משמאל, לדמשק. **טז** וישוב, את כל-הרכש; וגם את-לוט אחיו ורכשו השיב, וגם את-הנשים ואת-העם. **יז** ויצא מלך-סדם, לקראתו, אחרי שובו מהפזות את-כדרלעמר, ואת-המלכים אשר אתו--אל-עמק שנה, הוא עמק המלך. **יח** ומלכי-צדק מלך שלם, הוציא לחם ויין; והוא כהן, לאל עליון. **יט** ויברכהו, ויאמר: ברוך אברהם לאל עליון, קנה שמים וארץ. **כ** וברוך אל עליון, אשר-מגן צריך בידו; ויתן-לו מעשר, מכל. **כא** ויאמר מלך-סדם, אל-אברהם: תן-לי הנפש, והרכש קח-לך. **כב** ויאמר אברהם, אל-מלך סדם: הרמתי ידי אל-יהוה אל עליון, קנה שמים וארץ. **כג** אם-מחוט ועד שרוף-נעל, ואם-אקח מכל-אשר-לך; ולא תאמר, אני העשיתי את-אברהם. **כד** בלעדי, רק אשר אכלו הנערים, וחלק האנשים, אשר הלכו אתי: ענר אשכל וממרא, הם יקחו חלקם. {ס}

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 3-4

עמ' 2, עמ' 8

רש"י

חילוק בין הרה לההרה שה"א שבסוף התיבה עומדת במקום למ"ד שבראשה, אבל אינה עומדת במקום למ"ד ונקודה פת"ח תחתיה, והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נס כאשר מצא הר תחלה, וכשהוא נותן ה"א בראשה לכתוב ההרה או המדברה, פתורונו כמו אל ההר או כמו לההר, ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה:

(יב) והוא יושב בסדום -

מי גרם לו זאת? ישיבתו בסדום:

(יג) ויבא הפליט -

[מדרשו] לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב (דברים ג יא) כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים, וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו את הרפאים בעשתרות קרנים, תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב ח): זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים שנאמר (ו ד) הנפלים היו בארץ וגו' ומתכין שיהרג אברהם וישא את שרה:

העברי -

שבא מעבר הנהר:

בעלי ברית אברם -

שכרתו עמו ברית (דבר אחר: שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפורש במקום אחר):

(יד) וירק -

כתרגומו: וזרז.

וכן (ויקרא כו לג) והריקותי אחריכם חרב, אודיין בחרבי עליכם. וכן (שמות טו ט) אריק חרבי. וכן (תהילים לה ג) והרק חנית וסגור:

חניכיו -

חנכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצוות והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה. וכן: (משלי כב ו)

איל פארן -

כתרגומו: מישור. ואומר אני שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוני שמו, ושל ירדן ככר שמו, ושל שטים אבל שמו אבל השטים, וכן בעל גד בעל שמו, וכולם מתורגמין מישור, וכל אחד שמו עליו:

על המדבר -

אצל המדבר, כמו (במדבר כ כ) ועליו מטה מנשה:

(ז) עין משפט הוא קדש -

על שם העתיד, שעתידין משה ואהרן להישפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריבה.

ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט:

שדה העמלקי -

עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד:

בחצצון תמר -

הוא עין גדי, מקרא מלא (דה"י ב' כ ב) ביהושפט:

(ט) ארבעה מלכים את החמשה -

ואף על פי כן נצחו המועטים, להודיעך שגיבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

(י) בארת בארת חמר -

בארות הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין.

ומדרש אגדה: שהיה הטיט מוגבל בהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע:

הרה נסו -

להר נסו. הרה כמו להר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה. ויש

(א) אמרפל -

הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש:

מלך גויים -

מקום יש ששמו גויים, על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל:

(ב) ברע -

רע לשמים ורע לבריות:

ברשע -

שנתעלה ברשעו:

שנאב -

שונא אביו שבשמים:

שמאבר -

שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה:

בלע -

שם העיר:

(ג) עמק השדים -

כך שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה:

הוא ים המלח -

לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח.

ומדרש אגדה אומר: שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו:

(ד) שתים עשרה שנה עבדו -

חמישה מלכים הללו את כדרלעומר:

(ה) ובארבע עשרה שנה -

למרדן, בא כדרלעומר, לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעובי הקורה:

והמלכים -

אלה שלושה מלכים:

הזוזים -

הם זמזומים:

(ו) בהררם -

בהר שלהם:

רש"י

וכן: (בראשית כב טז) בי נשבעתי, נשבע אני, וכן (שם כג יג) נתתי כסף השדה קח ממני, נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

(כג) אם מחוט ועד שרוך נעל -

אעכב לעצמי מן השבי:

ואם אקח מכל אשר לך -

ואם תאמר לתת לי שכר מבית גגזיך, לא אקח:

ולא תאמר אני העשרתי את אברם -

שהקב"ה הבטיחני לעשרני, שנאמר לעיל (יב ב) ואברכך וגו':

(כד) הנערים -

עבדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו'.

ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר לעיל (פסוק טו) הוא ועבדיו ויכם, וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמור, אפילו הכי הם יקחו חלקם.

וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל כד) כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו. ולכך נאמר (שם פסוק כה) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט, ולא נאמר והלאה לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם.

שלשים קנים, שהיה מיוחד למלך לשחק שם. ומדרש אגדה: עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלוהים ולקצין:

(יה) ומלכי צדק -

מדרש אגדה: הוא שם בן נח:

לחם ויין -

כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו.

ומדרש אגדה: רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו:

(יט) קונה שמים וארץ -

כמו (תהילים קלד ג) עושה שמים וארץ, על ידי עשייתן קנאן להיות שלו:

(כ) אשר מגן -

אשר הסגיר, וכן (הושע יא ח) אמגנך ישראל:

ויתן לו -

אברם, מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן:

(כא) תן לי הנפש -

מן השבי שלי שהצלת, החזר לי הגופים לבדם:

(כב) הרימותי ידי -

לשון שבועה, מרים אני את ידי לאל עליון

חנוך לנער. (במדבר י יא) חנכת המזבח. (תהילים ל א) חנכת הבית. ובלע"ז קורין לו איניצי"ר [לחנוך]:

שמונה עשר ושלוש מאות -

רבותינו אמרו: אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו:

עד דן -

שם תשש כוחו, שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל:

(טו) ויחלק עליהם -

לפי פשוטו, סרס המקרא, ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן:

לילה -

כלומר אחר שחשכה לא נמנעו מלרדפם. ומדרש אגדה: שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים:

עד חובה -

אין מקום ששמו חובה, אלא דן קורא חובה על שם עבודה זרה שעתידה להיות שם:

(יז) עמק שוה -

כך שמו כתרומתו: למישר מפנא, פנוי מאילנות ומכל מכשול:

עמק המלך -

בית ריסא דמלכא, בית ריס אחד שהוא

אוצר אגדות התורה

ו. לוט נשבה

אחד משרי צבאות נמרוד היה פדרלעמר. בשעה שנפוצו כל בוני מגדל בבל, מרד פדרלעמר בנמרוד אדוניו, והלך אל ארץ עילם, ושם מלך. נלחם פדרלעמר עם שבטי בני חם, לכד את חמש ערי כפר הירדן, ושם אותן למס עובד לו. חמשת מלכי ערי הכפר עבדו את פדרלעמר שתיים-עשרה שנה ונתנו לו מס בכל שנה. אך בשנה השלש-עשרה מאסו בו והחלו למרד, כי סרבו להביא לו מס כמו בכל שנה.

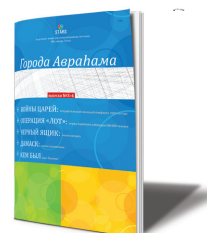
כשמע נמרוד כי מרדו אנשי ערי הכפר אשר היו תחת יד פדרלעמר, נאספו כלם להלחם בפדרלעמר. שמח נמרוד על מפלת אויביו ואף הוא קבץ את כל שריו ועבדיו, כשבעת אלפים איש והלך עמם להלחם בפדרלעמר. יצא פדרלעמר לקראתו בחמשת אלפים איש, וערכו מלחמה בבקעת בבל אשר בין עילם ובין שונער. נלחמו המלכים במקום ההוא מלחמה כבדה, עד שנגף נמרוד ובנו וכל עמו לפני פדרלעמר ואנשיו. ברח נמרוד אל ארצו, כשהוא אכל וחפוי ראש. מאז היה נמרוד תחת יד פדרלעמר, ואף נלחם עמו במלחמותיו.

פדרלעמר והמלכים עוד לא אמרו די. בגלל קנאתם הגדולה באברם אשר הכל אהבוהו, החליטו להרגו כדי לרפש את לב כל האנשים ולהכריחם לעבד את פדרלעמר. קם אחד המלכים ואמר:

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 4-3

עמ' 5

קמח

אוצר אגדות התורה

"אם נהרג את אבך, יקומו כל אוהביו ויִדְרְשׁוּ דָמוֹ מֵאִתְּנוּ, לָכֵן טוֹב נַעֲשֶׂה אִם נִשְׁבָּה אֶת לוֹט שְׂאֵרוֹ בְּשָׂבִי, וְאִזּוּ בְּנֵדָאִי יִסְכֵּן חַיִּיו לְהַצִּילוֹ, בְּאוֹתָהּ שְׂעָה נָקוּם עָלָיו וְנִכְנְוּ נֶפֶשׁ". עֲצַת אוֹתוֹ מֶלֶךְ מִצְרָאִי חָן בְּעִינֵי שְׂאֵר הַמְּלָכִים וְהָלְכוּ סְדוּמָה.

שָׁלַח כְּדָרְלַעֲמֶר אֶת שְׂרֵי צְבָאוֹתָיו אֶל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיו, אֶל אֲרִיֹף מֶלֶךְ אֱלָסָר וְאֶל תְּדַעֵל מֶלֶךְ גּוֹיִים, וְכִרְתַּת עִמָּם בְּרִית כְּדִי לְהִלָּחֵם בְּמֶלֶכִי עָרֵי הַכֶּפֶר. גַּם נִמְרֹוד, שֶׁהָיָה כְּפוֹף לְכְדָרְלַעֲמֶר, נִלְוָה אֲלֵיהֶם. עָלוּ מֶלֶכִי הַבְּרִית עִם כָּל מַחְגִּיָּהֶם בְּשִׁמוּנָה מֵאוֹת אֶלְף אִישׁ, לְכַדּוֹ אֶת כָּל הָעָרִים הַבְּצוּרוֹת (=מְקֻפּוֹת חוֹמָה) וְאֶת כָּל הָעָרִים הַפְּרוּזוֹת (=בְּלֹא חוֹמָה), עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל מַעֲזַן הַצּוּר אֲשֶׁר בְּקִנְדָשׁ. מִשָּׁם הָלְכוּ אֶל חֲצִצּוֹן תָּמָר, הִיא עֵין-גִּדִי אֶרֶץ הַתְּמָרִים, הַנִּמְצָאָת בְּמִרְכָּזָהּ שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. שָׁם נִפְגְּשׁוּ כְּדָרְלַעֲמֶר וְאֲנָשָׁיו עִם חֲמִשָּׁת הַמְּלָכִים הַיְּשָׁעִים: בָּרַע — מֶלֶךְ סְדוּם, בְּרַשַׁע — מֶלֶךְ עַמּוֹרָה, שְׁנָאֵב — מֶלֶךְ אֲדָמָה, שְׁמֵאֲבָר — מֶלֶךְ צִבּוֹיִים וּמֶלֶךְ בָּלַע. חֲמִשָּׁה אֵלֶּה נִחְלָוּ מִפְּלָה וַתְּבוֹסָה גְּדוֹלָה בְּעַמְּקֵי הַשָּׂדִים — הוּא הָעַמְּקֵי הַפּוֹרָה שֶׁמִּמֶּנּוּ יָצְאוּ יְרֵמִי הַמַּיִם וְנִקְוּ לָיִם הַמֶּלֶח וַעֲשׂוּהוּ יָם — וְהַנִּשְׁאָרִים בָּהֶם, לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן, נָסוּ עַל גִּפְשָׁם אֶל הַהָרִים, אֵף הַמְּלָכִים שִׁקְעוּ בְּבוֹרוֹת חֲמָר אֲשֶׁר בְּעַמְּקֵי הַשָּׂדִים וְטָבְעוּ בְּטִיט. וְנַעֲשֶׂה לוֹ גַּם לְמֶלֶךְ סְדוּם וַיֵּצֵא מִשָּׁם, לְפִי שִׁבְשָׁעָה שִׁירָד אֲבָרָם אֲבִינוֹ לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ וְנִצֵּל, הָיוּ מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא הִיאֲמִינוּ בְּגֹס. כִּיֵּן שִׁירָדוֹ מֶלֶךְ סְדוּם וַחֲבָרָיו לְתוֹךְ בּוֹר הַסִּיד וְטָבְעוּ הֵם, וְהוּא נִצֵּל, הִתְחִילוּ הַכָּל מֵאֲמִינִים גַּם בְּגֹס שֶׁנַּעֲשֶׂה לְאֲבָרָם.

כְּדָרְלַעֲמֶר וְהַמְּלָכִים בָּזְזוּ אֶת כָּל רְכוּשׁ סְדוּם וְעַמּוֹרָה, שָׁבוּ אֶת לוֹט, וְהִתְפָּאֲרוּ בְּשִׁבּוֹי אֲשֶׁר הוּא מִמִּשְׁפַּחַת אֲבָרָם.

קמט

אוצר אגדות התורה

יותר מכל המלכים שימח נמרוד ב"לוט השבוי". "עתה אוכל להכחיש את מה שהכריז עלי אברם, עכשו שלוט בידי וקלסתר פניו דומה לזה של אברם, אוכל להגיד לכלם שאברם בידי ואכריח אותו לומר שכל מה שהכריז עלי משפבר הימים שקר", הרהר נמרוד בלבו. מה הכריז עליו אברם?

וכזה היה מעשה ה"הכרזה": פעם התארח נמרוד אצל אברם במשך חדש ימים. באשר עמד ללכת, בקש ממנו אברם תשלום מלא עבור כל הזמן שהיה בביתו. התפלא נמרוד ואמר: "הלא שמעתי עליך כי מכניס אורחים חנם אתה, ומדוע תדרש ממני תשלום?" ענהו אברם: "אנשים מכניס אני לביתי חנם אין כסף, אך אתה שאמר לי כי אתה א-ל ולא בן-אדם, לכן אני רוצה שתשלם לי את שקרי". בקש נמרוד לשלם את חובו ומיד הוציא לו אברם את פנקסו בו רשם את ההוצאות שהיו לו עבור כל אורחיו במשך כל השנים ודרש מנמרוד לשלם עבור כל האורחים פי שנים במכסת החשבון. תמה נמרוד וחשב כי מהתל בו אברם. אך אברם הסביר את דבריו: "בשעה שנפגדים ממני אורחי מברכים הם אותי שה' ישלם לי כפלים, אתה נמרוד מכריז על עצמך שאלוה אתה, בבקשה קים נא את ברפת אורחי ושלם לי את תשלום ההוצאות שהיה לי בעד אורחי — כפלים".

בכה נמרוד והתחנן לפני אברם שישחררו מהתשלום הזה שהגיע לסכום עצום אשר אין בידו לפרעו. אז אמר לו אברם: "אם תודה לי בתמימת ידך כי אינך א-ל, אומר לך על תשלום". נבוך ואובד-עצות עמד נמרוד לפני אברם, ולבסוף חתם לו כי אינו א-ל, אלא בשר-נדם בלבד.

אוצר אגדות התורה

מיד אחר-כך הכריז אברהם בכל המדינה, כי נמרוד חתם לו
שאינו אֵל כָּלל וּכְלָל, וְכָל אֲשֶׁר יִבְקֹשׁ יוכל לראות את חתימת
ידו.

ימים רבים סבל נמרוד את בשתו בדומיה. אף עכשו, משהיה
בְּיָדוֹ לוֹט הדומה לאברהם, חשב להכריז כי הגה אברהם בְּיָדוֹ
וּלְהַכְרִיחַ את לוֹט להודיע לכלם כי הוא חוזר בו מכל מה שאמר
ונמרוד אֵלֹהִים הוא.

אף רבות מחשבות בלב איש נעצת ה' היא מקום!

קנא

עין משפט
גר מצוה

POPULAR EDUCATIONAL PROJECTS // MORE AT WWW.TEHILIM.RU

12

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 3-4
עמ' 7

שמואל א פרק ב

ה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-יְהוֹנָתָן, הִנֵּה-חֹדֶשׁ מָחָר, וְאֲנֹכִי יֹשֵׁב-אִשָּׁב עִם-הַמֶּלֶךְ, לֶאֱכֹל; וְשַׁלַּחְתָּנִי וְנִסְתַּרְתִּי בַשָּׂדֶה, עַד הָעֶרֶב הַשְּׁלִישִׁית. **ו** אִם-פָּקֹד יִפְקְדֵנִי, אֲבִידָה; וְאִם-נִשְׁאָל נִשְׁאָל מִמֶּנִּי דָוִד לְרוֹץ בֵּית-לָחֶם עִירוֹ--כִּי זֶבַח הַיָּמִים שָׁם, לְכָל-הַמִּשְׁפָּחָה. זֶה תִּבְיָאֲנִי. {פ}

רש"י

– "ואם חרה יחרה"

זהו שאהא לו מצוי להרגני:

– "כלתה הרעה מעמו"

סוף דבר מחשבה רעה לו עלי:

פסוק ח

– "ועשית חסד"

לשלחני:

פסוק ו

– "נשאל נשאל"

רשות שאל ממני:

– "זבח הימים"

משנה לשנה בזמן הזה:

פסוק ז

– "אם כה יאמר טוב"

שלא יחרה לו:

– "שלום לעבדך"

אין בלבו להרגני:

פסוק ה

– "הנה חדש מחר"

חידוש הלבנה וכל אוכלי שולחן המלך אין נמנע איש מלבא ביום טוב אל הלחם:

– "ואנכי ישוב אשב עם המלך לאכול"

לשון הווה הוא ואנכי רגיל לישוב עם המלך תמיד לאכול סמוך לו:

– "ושלחתני"

מעתה ונסתרתי עד הערב של יום שלישי ולא אהיה עם האוכלים ויפקד מושבי ויתמה המלך עלי או מחר או למחרתו:

אוצר אגדות התורה

ז.

כוכבי השמים לוחמים

באותה עת בא מלאך וגלה לאברם, כי שבו המלכים את תושבי סדום ועמורה, וביניהם לקחו גם את לוט בן-אחיו. הצטער אברם על הנשים והטף שנשבו, ומהר את חניכיו (=האנשים שחנך למצוות) בני-ביתו, וקרא להם לבוא עמו להציל שבויים מידי שודדים.

כשראה אברם איך שמחים עבדיו לרדף אחר המלכים, הבין כי חומדים הם שלל רב, ולכן הציע לפניהם כסף וזהב, וכל טוב, ובלבד שישומו לבם להציל נפשות. וכך אמר להם: "אנו יוצאים היום למלחמה על אויבינו, כל איש הירא מעברות שבידו שמא יענש עליהן, אל יצא אתנו". כיון ששמעו כך, היו כלם מתיראים ומפחדים מעברות שבידם ולא הסכימו לצאת לקרב, ולא נשאר עם אברם אלא אליעזר בלבד. אותה שעה אמר הקדוש-ברוך-הוא לאברם: "כלם עזבו אותך והלכו להם ולא נשאר עמך אלא אליעזר, חייך שאני נותן בו כח ועז כנגד כלם יחד".

רדף אברם אחר המלכים ולקח עמו גם את שלשת אוהביו והם: עגור, אשכל וממרא, וכן את אליעזר עבדו, וכך רדפו אחרי המלכים עד דן. כשהגיע אברם לדן, התעכב במקום, כי שם גלה לו הקדוש-ברוך-הוא שעתידים בני-בניו לעבד עבודה זרה במקום זה — והוא הפסל שהעמיד ירבעם בן נבט בשני בבית אל — השאיר

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 3-4

עמ' 10

קנב

אוצר אגדות התורה

אברהם את אלהיו ולקח עמו רק את אליעזר עבדו, והמשיך לרדף אחרי המלכים עד חובה שמשמאל לדמשק. וכל ארץ-ישראל קפצה לו בדרפו.

באשר ראו המלכים את אברהם ואנשיו, השליכו לעמתו את חרבותיהם החדות, אף ה' עשה גם לאברהם והפך את החרבות הללו לעפר. גם כוכבי השמים במסלותם עזרו לאברהם, והקדוש-ברוך הוא האיר לו את מזל צדק ממזרח, במשך כל אותו לילה. ומלאך הנקרא לילה ערף את המלחמה שידעו כלם כי לה' המלחמה ולו לבדו הנצחון. באשר ראו המלכים שמהלכת קרובה, התחילו לקלע באבנים חצים הפך אותם ה' לקש. ראו המלכים את נפלאות הבורא, והחליטו להתקרב ולתפס את אברהם. באותו רגע לקח אברהם את העפר ואת הקש ונרק עליהם. והנה נהפך הקש שבידי אברהם לחצים והעפר לחרבות. ראו זאת המלכים וברחו על נפשם, ואת השבויים ורכושם השאירו אחריהם.

על-ידי "עפר" זה נצלו היהודים שנים רבות אחר-כך מפעסו של מלך רומי. וכך היה המעשה:

צדיק וקדוש היה ר' נחום איש גס-זו. ומדוע נקרא גס-זו? כי היה רגיל לקבל כל צרה שבאה עליו בשמחה ובטוב-לבב, והיה מברך עליה כמי שהוא מברך על הטובה ואומר: "גם זו לטובה". צדיק זה הבין, שכל דבר הבא מן השמים הוא לטובה, אף שנדמה לבגידה-אדם ברעה.

פעם בקשו היהודים לשלח מתנה למלך רומי. התאספו ראשי הקהלה לקבץ מי הוא האיש שעל ידו ישלחו את המתנה, עד שהחליטו פה אחד: אין אדם ראוי לתפקיד זה יותר מנחום איש גס-זו, כי חסיד ותמים הוא, ומן השמים עושים לו נסים.

אוצר אגדות התורה

מִסְרוּ אֲנָשִׁי הַקְהֵלָה לִר' נָחוּם תִּבְּהָ מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת
וּמְרַגְלִיּוֹת כְּדִי שִׁיקַח אוֹתָהּ מִתְּנָה לְמֶלֶךְ רוֹמִי.

יָצָא ר' נָחוּם לְדֶרֶךְ וּבִלְיָלָה לֵן בְּאַכְסִינְיָה. בִּלְיָלָה בָּאוּ גִבִּימִים אֶל
חֲדָרוֹ, פָּתְחוּ אֶת הַתִּבְּהָ שֶׁהִיָּתָה מִיַּעֲדָת לְמֶלֶךְ וְהוֹצִיאוּ מִתּוֹכָהּ אֶת
כָּל הָאֲבָנִים הַטּוֹבוֹת וְהַמְרַגְלִיּוֹת וּבִמְקוֹמָן הִכְנִיסוּ לַתִּבְּהָ עֶפֶר רַב
וּסְגְרוּהָ.

לְמַחֲרָת קָם ר' נָחוּם וְהִמְשִׁיךְ בְּדֶרֶכוֹ. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְמַחֲזֵז חֲפָצוֹ, בָּא
אֶל הַמֶּלֶךְ וּמָסַר לוֹ אֶת הָאֲגָרָת בָּהּ כָּתְבוּ הַיְּהוּדִים כִּי שׁוֹלְחִים הֵם
לְמֶלֶךְ דוֹרוֹן שֶׁל דְּבָרִים יְקָרִי-עֶרֶךְ. כְּשֶׁפָּתַח הַמֶּלֶךְ אֶת הַתִּבְּהָ וּמָצָא
שֶׁהִיא מְלֵאָה עֶפֶר, בָּעֲרָה בּוֹ חֲמָתוֹ לְהַשְׁחִית וְאָמַר: "צָחֹק עָשׂוּ
מִמֶּנִּי הַיְּהוּדִים כִּי שָׁלְחוּ לִי עֶפֶר", וּמִיד צָנָה לְהַרְגֵּ אֶת ר' נָחוּם
שְׁלִיחַ הַיְּהוּדִים. כְּשֶׁעָמַד ר' נָחוּם לִפְנֵי הַגִּרְדִּים אָמַר: "גַּם זֶה
לְטוֹבָה". לִפְתָּע בָּא אֵלָיו הַנָּבִיא אֶל הַמֶּלֶךְ בְּדַמּוּת אָדָם וְאָמַר לוֹ:
"אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ בְּאִישׁ זֶה, דַּע לֵךְ כִּי עֶפֶר זֶה יִקָּר הוּא מֵאֲבָנִים
טוֹבוֹת. שְׂמַעְתָּ בְּנוֹדָי עַל אֲבָרְהָם אֲבִיהֶם שֶׁל הַיְּהוּדִים, שֶׁבִּשְׁעָה
שָׁבָא לְהִלָּחֵם בְּנִמְרוֹד וְרַק בּוֹ קָמַץ קֶטֶן שֶׁל עֶפֶר וְקָשׁ וְהֵם נִעְשׂוּ
חֲרָבוֹת וּרְמָחִים, וְזֶהוּ הָעֶפֶר שֶׁשָּׁלְחוּ לְךָ הַיְּהוּדִים!"

מִיד צָנָה הַמֶּלֶךְ לְנִסּוֹת אֶת הָעֶפֶר בְּמִלְחָמָה עִם אַחַת הָעָרִים,
אֲשֶׁר יָמִים רַבִּים בִּקֵּשׁ לְכַבֵּשָׁה וְלֹא יָכַל לָהּ, וְהִנֵּה הִיָּה
הָעֶפֶר לְחֲרָבוֹת וְהַמֶּלֶךְ הִרְגֵּ אֶת כָּל גִּבּוֹרֵי הָעִיר. שָׁב הַמֶּלֶךְ לְעִירוֹ
וַחֲלַק כְּבוֹד גָּדוֹל לִר' נָחוּם וְעוֹד צָנָה עַל עֲבָדָיו לְמַלֵּא אֶת תִּבְּתוֹ
בְּכֶסֶף וְזָהָב וּשְׁלָחוּ לְאַרְצוֹ בְּלִיַּת קֹהֶל רַב.

כְּשׁוּבוֹ הִתְעַכֵּב שְׁנֵית בָּאוֹתָהּ אֲכִסְנִיָּה. תָּמְהוּ אוֹתָם גִּבִּימִים
וּבִקִּשׁוּ לְדַעַת מַה גָּמַל ר' נָחוּם לְמֶלֶךְ עַד שֶׁמָּצָא לְנִכּוֹן לְחַלֵּק לוֹ
כְּבוֹד רַב. סִפֵּר לָהֶם ר' נָחוּם אֶת כָּל הַקְּלוּרוֹת אוֹתוֹ, מִהָרֹו אֲנָשִׁי

אוצר אגדות התורה

העיר ומלאו שקיהם מהעפר והכניסו לתבה של ר נחום, וגם הם באו למלך ואמרו לו כי בידם עפרו של אברם, באשר נסה המלך את העפר וראה כי עפר רגיל הוא, בחול שעל פגי האדמה, כעס עליהם וצוה להרגם.

לקח אברם את כל השבויים ואת רכושם וחזר אל ביתו. אמר מלך סדום לאברם: "כמוך כמוני, אתה גרדת לכבשן האש ונצלת, אף אני גרדתי לטיט וחקר ונצלת, לכן תן לי הנפש והרכוש קח לך". סרב אברם וצוה: "הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ אם אקח מחוט ועד שרוף נצל, שלא תאמר אני העשרתי את אברם, ולא תחשב כי רודף ממון אני, כי יש לי הכל אשר חנני ה', לא אגע בכל אשר לך, או אשר לזולתך. אין לי חלק ונחלה בשלל המלחמה". בכך קדש אברם את שמו של הקדוש ברוך הוא כי השיב לסדום את כל הרכוש, ולא השאיר לעצמו מאומה.

אוצר אגדות התורה

בִּינְתִים הִגִּיעוּ הַמְּלָכִים לַעֲמֹק שְׁוּה. הֵם אָמְרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ:
 "חֲרֵי גְבוּרַת אַבְרָם הִיא נִפְלְאָה, הִבָּה נִמְלִיכֶהוּ עָלֵינוּ לְמַלְכָּה".
 מִהָרֹד וְקִצְצֹו עֲצֵי אֲרָזִים, וְהַכִּינוּ מֵהֶם בֵּימָה גְדוֹלָה וְחָפוּ לְבֹאוֹ.
 כְּשָׁבָא אַבְרָם לַעֲמֹק שְׁוּה, לִקְחוּהוּ הַמְּלָכִים, הִשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ וְהוֹשִׁיבוּ
 אוֹתוֹ עַל הַבִּמָּה. אָז הִחֲלוּ לְשַׁבְּחוֹ וּלְקַלְסוֹ וְקָרְאוּ "מֶלֶכְנוּ!
 נִשְׂיֵאֵנוּ!" הִשִּׁיב לָהֶם אַבְרָם: "חֲלִילָה לִי לְהִיּוֹת מִלְּכֶכֶם, כִּי עָפָר
 וְאֶפֶר אֲנִי כָּכָל הָאָדָם. אֲךָ אִם מַצְאֵתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם, וּבְרָצוֹנְכֶם
 לְהִיטִיב עִמִּי, מִלֹּא אֶת בְּקָשְׁתִּי, אֲנִי חַיּוֹ בְּשָׁלוֹם זֶה עִם זֶה, פֶּתַח
 יְדְכֶם לַעֲנִיִּים, לַגֵּרִים וּלְעוֹבְרֵי-אֶרֶץ... וְהֶאֱמִינוּ בֹה' עוֹשֵׂה שְׁמַיִם
 וָאָרֶץ, כִּי לוֹ לְבָדוֹ טוֹב לַעֲבֹד".

אֲחֵר־כֵּן נִפְרַד אַבְרָם מִהַמְּלָכִים וְהָלַךְ לְדֶרֶכּוֹ.
 עָמַד אַבְרָם לְהִתְפַּלֵּל לַה' וְאָמַר: "ה' אֱלֹהֵי, לֹא בְּגִבוּרַתִּי עָשִׂיתִי
 כָּל זֶה, כִּי אִם בְּכַח יְמִינְךָ, אֵתָהּ ה' שְׁמַרְתָּנִי בְּדַרְכֵי אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי
 בָּהּ, וְהָיִיתִי לִי לְמִגֵּן". כְּשֶׁשִּׁים אֶת תְּפִלָּתוֹ שָׁמַע אֶת קוֹל הַמַּלְאָכִים
 שָׂרִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִגֵּן אַבְרָם".

קנו

פרשה מג: אברהם יוצא להציל את לוט

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 3-4
עמ' 10

**א [הבוטח בה' לא ירא רע]
וישמע אברם כי נשבה אחיו**

אתה. נכון לבו בטוח בה', ומצאת את לבבו נאמן לפניך. סמוך לבו לא יירא, שנאמר (בראשית טו): אל תירא אברם. עד אשר יראה בצריו, ויחלק עליהם לילה:

(תהלים קיב) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה' סמוך לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו. משמועה רעה לא יירא, זה אברהם, כי עתה ידעתי כי ירא אלהים

**ב [אברהם ואליעזר יוצאים להציל את לוט]
וישמע אברם כי נשבה אחיו**

רבי לוי אמר: בפרשת שוטרים הוריקן, היך מה דאת אמר: (דברים כ) מי האיש הירא ורך הלבב, ילך וישוב לביתו. **חניכיו**, בעלי חניכתו. שמם אברם, כשמו. **שמנה עשר ושלוש מאות** **ריש לקיש בשם בר קפרא:** אליעזר לבדו היה, מניין אליעזר, י"ח וג' מאות. **וירדוף עד דן**, שם עבודת כוכבים היא, ומכה מלפניה ומאחריה. מכה מלפניה, וירדוף עד דן. ומכה מאחריה (ירמיה ח): מדן נשמע נחרת סוסיו:

הה"ד (ישעיה לג): אוטם אזנו משמוע דמים.

וירק את חניכיו

רבי יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר: הן הוריקו פנים, כנגד אברהם. אמרו: ה' מלכים לא יכלו לעמוד בהם, ואנו יכולים לעמוד בהם?! רבי נחמיה אמר: אברהם הוריק פנים כנגדן. אמר: אצא ואפול על קדוש שמו של מקום! אבא בר זבדא אמר: בכלי זיין הוריקן, היך מה דאת אמר (תהלים לה): והרק חנית וסגור לקראת רודפי. אמר רבי שמעון בן לקיש: באבנים טובות ומרגליות הוריקן, היך מה דאת אמר (תהלים סה): ואברותיה בירקרק חרוץ.

**ג [הנסים שנעשו לאברהם באותו לילה סימן לדורות]
ויחלק עליהם לילה**

אמר רבי ברכיה: מזל צדק היה מאיר לו. **אמר ר' ראובן:** צדקה היתה צווחת ואומרת: אם אין אברהם, אין מי יעשה אותי, הה"ד (שם) יתן לפניו גוים ומלכים ירד. **רבי יהודה ור' נחמיה**, ר' יהודה אמר: אברהם היה משליך עליהם עפר, והוא נעשה חרבות קש ונעשה חצים. **ורבי נחמיה אמר:** יתן עפר לא נאמר אלא, כעפר. הן היו משליכים חרבות על אברהם, ונעשין עפר חצים, והן נעשים קש, הה"ד (שם מא): ירדפם יעבור שלום. **רבי לוי בשם רבי יוסי בר זמרא:** פסיעותיו של אבינו אברהם היו, שלוש מילין. **ר' יודן בר רבי סימון אמר:** מיל, שנאמר (שם) אורח ברגליו לא יבא. **ר' נחמיה אמר בשם רבי אבהו:** לא נתאבקו רגליו, אלא כזה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת:

רבי בנימין בר יפת משם ר' יונתן: הלילה נחלק מאיליו. **ורבנן אמרי:** יוצרו חלקו. אמר הקב"ה: אביהם פעל עמי בחצי הלילה, אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה. ואימתי? במצרים, שנאמר (שמות יב): ויהי בחצי הלילה, וה' הכה כל בכור וגו'. **אמר רבי תנחומא:** אית דמפקין לישנא אחרינא. אמר הקדוש ברוך הוא: אביהם יצא בחצי הלילה, אף אני אצא עם בניו בחצי הלילה, שנאמר (שם): כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא. ויכס וירדפם, וכי יש אדם רודף הרוגים?! **אמר רבי פנחס:** רודפיו של אבינו אברהם הרוגים היו, שנאמר (תהלים סט): כי אתה אשר הכית רדפו, הה"ד (ישעיה מא): מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו. מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים, שיבואו ויפלו ביד אברהם, צדק יקראוהו לרגלו חי העולמים, שהיה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך.

ד [אברהם משיב את הרכוש] וישב את כל הרכוש וגם את לוט וגו'

רבי יודן אמר: אנשים ונשים השיב, וטף לא החזיר. עמדו ונתגירו וגדרו ערות אבותיהם, הה"ד (יחזקאל ז) והבאתי רעי גוים. מי הם רועי גוים?
ר"י בר רבי סימון: אלו אנשי סדום, שנאמר ואנשי סדום:

ה [גאוותו של מלך סדום] ויצא מלך סדום לקראתו וגו'

רבי אבא בר כהנא אמר: התחיל לקשקש לו בזנבו. אמר לו: מה אתה ירדת לכבשן האש וניצלת, אף אני ירדתי לחמר וניצלתי.
אל עמק שוה
רבי ברכיה ורבי חנינא בשם רבי שמואל בר נחמן: ששם השוו כל עובדי כוכבים, וקצצו ארזים ועשו בימה גדולה, והושיבו אותו בתוכו למעלה, והיו מקלסין לפניו ואומרים לו: שמענו אדוני וגו'. אמרו לו: מלך את עלינו! נשיא את עלינו! אלוה את עלינו! אמר להם: אל יחסר העולם מלכו, ואל יחסר אלוהו:

ו [מלכי צדק מקבל את פני אברהם בשובו מהמלחמה] ומלכי צדק מלך שלם וגו'

הה"ד (תהלים מה) ובת צור במנחה פניך יחלו עשירי עם. ומלכי צדק מלך שלם, המקום הזה מצדיק את יושביו. מלכי צדק, אדוני צדק, צדק נקראת ירושלים, שנאמר (ישעיה א) צדק ילין בה מלך שלם.
רבי יצחק הבללי אומר: שנולד מהול. הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליין.
רבי שמואל בר נחמן ורבנן רבי שמואל אמר: הלכות כהונה גדולה גילה לו. לחם, זה לחם הפנים.
ויין, אלו הנסכים.
ורבנן אמרי: תורה גילה לו, שנאמר (משלי ט) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי.
והוא כהן לאל עליין
רבי אבא בר כהנא אמר: כל יין שכתוב בתורה עושה רושם, חוץ מזה.
אמר רבי לוי: אף זה לא יצאנו מידו, שמשם קרא עליו: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה:

ז [אברהם הכיר את ה' לפני באי ביתו] ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ

ממי קנא? רבי אבא בשם רב כהנא ור' יצחק רבי אבא אמר: כאינש דאמר: פלן, עינוהי יאי, שעריה יאי.
אמר רבי יצחק: היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן: ברכו! והן אומרים לו: מה נאמר?
והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו! אמר לו הקב"ה: אני, לא היה שמי ניכר לבריותי, והכרת אותי בבריותי, מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם, הה"ד (בראשית יד): קונה שמים וארץ:

ח [בזכות ויתן לו מעשר מכל] וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך

רבי הונא אמר: שהופך מנגנין שלך על צריך.
רבי יודן אמר: כמה מנגנאות עשיתי להביאן תחת ידיך, אוהבים היו זה לזה, זה משלח לזה כתבים, וזה משלח לזה דורונות, והמרדתי אותם אלו על אלו, כדי שיבואו ויפלו תחת ידיך.
ויתן לו מעשר מכל
רבי יהודה בר סימון אמר: מכח אותה ברכה, אכלו ג' יתידות גדולות

כה תברכו את בני ישראל.
ר' נחמיה אמר: מיצחק, שנאמר (בראשית כב): ואני והנער נלכה עד כה. לפיכך אמר המקום: כה תברכו את בני ישראל.
ורבנן אמרי: מיעקב, שנאמר (שמות יט): כה תאמר לבית יעקב, וכנגדו כה תברכו את בני ישראל.
רבי אליעזר ור' יוסי בר חנינא ר' אליעזר אמר: אימתי אני מגדל את בניך ככוכבים? כשאגלה עליהם בכה, כה תאמר לבית יעקב.
ור' יוסי ב"ר חנינא אמר: כשאגלה על מנהיגם בכה, שנאמר (שם ד): כה אמר ה': בני בכורי ישראל:

בעולם.
אברהם יצחק ויעקב.
באברהם, כתיב (בראשית כד): וה' ברך את אברהם בכל, בזכות ויתן לו מעשר מכל.
ביצחק, כתיב (שם כז): ואוכל מכל, בזכות ויתן לו מעשר מכל.
ביעקב, כתיב (שם לג): כי חנני אלהים וכי יש לי כל, בזכות ויתן לו מעשר מכל.
מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים? רבי יהודה ור' נחמיה ורבנן ר' יהודה אמר: מאברהם, כה יהיה זרעך.

ט [אם מחוט ועד שרוך נעל] ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש וגו' ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי וגו'

שרוך נעל, אלו עורות התחשים.
דבר אחר: אם מחוט, אלו הקרבנות, כהניא דתנן: וחוט של סקרא חוגרו באמצע, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים.
ועד שרוך נעל, אלו פעמי רגלים, היך מה דאת אמר (שיר ו): מה יפו פעמיך בנעלים.
בלעדי רק אשר אכלו הנערים, הה"ד (שמואל א ל): ויען כל איש רע ובליעל, מהאנשים אשר הלכו עם דוד, ויאמרו: יען אשר לא הלכו עמי, לא נתן להם מהשלל אשר הצלנו, כי אם איש את אשתו ואת בניו, וינהגו וילכו, ויאמר דוד: לא תעשון כן אחי! את אשר נתן ה' לנו וישמור אותנו ויתן את הגדוד הבא עלינו בדינו, ומי ישמע לכם לדבר הזה! כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים, יחדו יחלוקו! ויהי מהיום ההוא ומעלה, וישימה דוד לחוק ולמשפט לישראל עד היום הזה.
אמר רבי יודן: והלאה אין כתיב כאן, אלא ומעלה. וממי למד? מאברהם זקינו, שאמר בלעדי, רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים וגו'.

ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן ר' יהודה אמר: עשאן תרומה היך מה דאת אמר: (במדבר יח) והרמותם ממנו תרומת ה'. ורבי נחמיה אמר: עשאן שבועה, היך מה דאת אמר (דניאל יב): וירם ימינו ושמאלו אל השמים, וישבע בחי העולם. ורבנן אמרי: עשאן שירה, היך מה דאת אמר (שמות טו): זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו.
רבי ברכיה ור' חלבו ור' אמי בשם ר' אלעזר אמרו אמר משה בל' שאמר אבא שירה. הרימותי ידי אל ה', בו בלשון אני אומר שירה, שנאמר: אלהי אבי וארוממנהו.
אם מחוט
אמר רבי אבא בר ממל: אמר לו הקדוש ברוך הוא: את אמרת אם מחוט, חייך! שאני נותן לבניך מצות ציצית, היך מה דאת אמר (במדבר מו): ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, ומתרגמינן חוטא דתכלתא.
ועד שרוך נעל, חייך! שאני נותן לבניך מצות יבמה, היך מה דאת אמר (דברים כה): וחלצה נעלו מעל רגלו.
דבר אחר: אם מחוט, זה המשכן שהוא מצוייר בתכלת וארגמן. ועד

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה מס' 3-4
עמ' 13

מדרש שיר השירים זוטא פרשה א'

שבעים שמות קרא לירושלים. ירושלים, שלום, יראה, יבוס, גלעד, לבנון, ציון, מרום, ים, כסא ה', עיר דוד, יפה נוף, הר ציון, ירכתי צפון, קרית מלך רב, משוש כל הארץ, בעולה, חפצי בה, אבן מעמסה, אפרתה, שדה יער, מנוחה, אריאל, הר מועד, יפה, בתולה, כלה, אשת נעורים, רבתי עם, רבתי בגוים, שרתי במדינות, עיר שחברה לה, בית תפלה, מגדל עדר, מצודה, ידידות, דרושה, עיר לא נעזבה, גילה, עדן, גן ה', הר מרום, ה' קדושים, עקרה, מוריה, הר גבוה, עיר היונה, קריה נאמנה, עיר הצדק, גיא חזיון, דלתות העמים, במות, נחלה, הר הקדש, הר חמד, גבעת הלבונה, עיר דוד, עיר הנגב, הר מרום ישראל, שם חדש אשר פי ה' יקבנו.

נקראה שלם, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם (בראשית י"ד י"ח). נקראה יראה, שנאמר ה' יראה (שם כ"ב י"ד), שמתוכה הוא רואה עניי עמי ומרחם עליהם ומתוכה ברא את העולם. נקראה לבנון, שנאמר החר הטוב הזה והלבנון (דברים ג' כ"ה).

נקראה מרום, שנאמר נשגב ה' כי שוכן מרום (ישעיה ל"ג ה'). נקראה כסא, שכן הוא אומר בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה' (ירמיה ג' י"ז), שמתוכה ישב על כסא דין ומחייב אויבי עמו. נקראה ים, שנאמר ונקוו אליה כל הגוים לשם ה' לירושלם (ירמיהו ג') ונאמר יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד (בראשית א' ט'), וכמו שקבל ים כל מי בראשית כך היא עתידה לקבל את כל בניה.

נקראה עיר דוד, שנאמר וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד (שמואל ב' ה' ז'), ומפני מה נקראת על שם בשר ודם, אלא שהיה גלוי לפני הקב"ה שבשר ודם בונה אותה ובשר ודם מחריבה, אבל לעתיד לבא היא נקראת על שמו של הקב"ה, שנאמר עיר ה' ציון קדוש ישראל (ישעיה ס' י"ד).

נקראה יפה נוף, שנאמר יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מ"ח ג'). נקראה הר ציון, כשם שמעמידין ציון לקברות להודיע בין טמא לטהור, כך הודעתי לכל באי עולם שהיא ואני זווגם. נקראה ירכתי צפון, שעתידין כל נכסי צפון להכנס לתוכה. נקראה קרית מלך רב, שהיא עירו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. נקראה כלילת יופי, שנאמר כלילת יופי משוש לכל הארץ (איכה ב' ט"ו).

נקראה בעולה, שהיא בעולה שאין לה פרנס אלא הקב"ה. נקראה חפצי בה, שנאמר כי לך יקרא חפצי בה ולא רצץ בעולה (ישעיה ס"ב ד'), שכן הוא אומר ציון דורש אין לה (ירמיה ל, ז'). דבר אחר: חפצי בה, שאני רוצה בה מכל המדינות, שנאמר אוהב ה' את שערי ציון (תהלים פ"ז ב'). נקראה עיר לא נעזבה, שנאמר ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה (ישעיה ס"ב י"ב), העיר שאינה נעזבת מפני לעולם, שנאמר לא יאמר לך עוד עזובה וגו' (ישעיהו ס"ב ד').

נקראה גילה, שנאמר הנני בורא את ירושלים גילה ועמה משוש (ישעיהו ס"ה י"ח). נקראה בשן שנאמר הר גבנונים הר בשן (תהלים ס"ח ט"ז) נקראה חדרך, שנאמר בארץ חדרך (זכריה ט' א'), שהיא מחרדת למלך שבמרום. נקראה רמה, שנאמר קול ברמה נשמע (ירמיה ל"א ט"ו). נקראה עדן, שבניה עתידים להכנס ולהתעדן בתוכה.

בראשית פרק כג (פרשת חיי שרה)

בו לך נתתיה לעיני בני-עמי נתתיה לך קבר מתך.
יב וישתחו אברהם לפני עם הארץ. **יג** וידבר אל-עפרון באזני עם-הארץ לאמר אך אם-אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את-מתי שמה. **יד** ויען עפרון את-אברהם לאמר לו. **טו** אדני שמעני ארץ ארבע מאת שקל-כסף ביני ובינך מה-הוא ואת-מתך קבר. **טז** וישמע אברהם אל-עפרון וישקל אברהם לעפרון את-הכסף אשר דבר באזני בני-חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר. **יז** ויקם שרה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר-בו וכל-העץ אשר בשדה אשר בכל-גבלו סביב. **יח** לאברהם למקנה לעיני בני-חת בכל באי שער-עירו. **יט** ואחרי-כן קבר אברהם את-שרה אשתו אל-מערת שדה המכפלה על-פני ממרא הוא חפרון בארץ כנען. **כ** ויקם השדה והמערה אשר-בו לאברהם לאחוזת-קבר מאת בני-חת.

א ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. **ב** ותמת שרה בקרית ארבע הוא חפרון בארץ כנען ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה. **ג** ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל-בני-חת לאמר. **ד** גר-ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת-קבר עמכם ואקברה מתי מלפני. **ה** ויענו בני-חת את-אברהם לאמר לו. **ו** שמענו אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר את-מתך איש ממנו את-קברו לא-יכלה ממך מקבר מתך. **ז** ויקם אברהם וישתחו לעם-הארץ לבני-חת. **ח** וידבר אתם לאמר אם-יש את-נפשכם לקבר את-מתי מלפני שמעוני ופגעו-לי בעפרון בן-צחר. **ט** ויתן-לי את-מערת המכפלה אשר-לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא ותננה לי בתוכם לאחוזת-קבר. **י** ועפרון ישב בתוך בני-חת ויען עפרון החתי את-אברהם באזני בני-חת לכל באי שער-עירו לאמר. **יא** לא-אדני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר-

רש"י

וכמעט שלא נשחט, פרוחה נשמתה ממנה ומתה:

(ד) גר ותושב אנכי עמכם -

גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה: אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה (לעיל יב ז) לזרעך אתן את הארץ הזאת:

אחוזת קבר -

(ב) בקרית ארבע -

על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן שישי ותלמי ואביהם. דבר אחר: על שם ארבעה זוגות שנקברו שם איש ואשתו: אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה:

ויבא אברהם -

מבאר שבע: לספוד לשרה ולבכתה - ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה

ג (א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים -

לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו. בת מאה כבת עשרים לחטא. מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא. ובת עשרים כבת שבע ליופי:

שני חיי שרה -

כלן שוין לטובה:

רש"י

נתתי לך – הרי הוא כמו שנתתה לך:

(יג) אך אם אתה לו שמעני –

אתה אומר לי לשמוע לך ולקח בחנם, אני אי אפשרי בכך, אך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני:

נתתי –

דונא"י בלע"ז [נתתי] מוכן הוא אצלי והלואי נתתי לך כבר:

(טו) ביני ובינך –

בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכולם, אלא הנח את המכר ואת מתך קבור:

(טז) וישקל אברהם לעפרן –

חסר וי"ו, לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין, שנאמר (פסוק טז) עובר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, צינטיניר"ש [מטבעות של מאה] בלע"ז:

(יז) ויקם שדה עפרון –

תקומה הייתה לה שיצאה מיד הדיוט ליד מלך. **ופשוטו של מקרא:** ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו':

(יח) בכל באי שער עירו –

בקרוב כולם ובמעמד כולם הקנהו לו.

אחוזת קרקע לבית הקברות:

(ו) לא יכלה –

לא ימנע. כמו: (תהילים מ"ב) לא תכלא רחמיך. וכמו (לעיל ח ב) ויכלא הגשם:

(ח) נפשכם –

רצונכם:

ופגעו לי –

לשון בקשה, כמו (רות א טז) אל תפגעי בי:

(ט) המכפלה –

בית ועליה על גביו. **דבר אחר:** שכפולה בזוגות:

בכסף מלא –

אשלם כל שוויה, וכן דוד אמר לארונה (דברי הימים א' כא כד) בכסף מלא:

(י) ועפרון ישב –

כתיב חסר, אותו היום מנוהו שוטר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו עלה לגדולה:

לכל באי שער עירו –

שכולן בטלו ממלאכתן ובאו לגמול חסד לשרה:

(יא) לא אדני –

לא תקנה אותה בדמים:

חיי שרה

וביותר יש לתמוה ע"פ המפורש בהמ' שך דברי הפרקי דר"א ד"כשבאו ישראל לארץ . . לא היו יכולין ליכנס (בעיר היבוס) מפני אות ברית שבועת אברהם . . וכשמלך דוד ורצה ליכנס . . לא הניחו אותו . . מכח ברית שבועת אברהם. וכן הוא בספרי דמש"נ גבי יהושע: "ואת היבוס יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם", פירושו "יכולים היו אבל אינן רשאים" (וכמפורש ברש"י שהאיסור הוא "לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה"), הרי ששבועת אברהם הטילה איסור על בני לכבוש את ירושלים.

ב. להלן שם בפרקי דר"א מסופר, ד- כאשר לא הניחו את דוד ליכנס בעיר ו"אמרו לו אין אתה יכול ליכנס בעיר היבוס עד שתסיר כל הגלולים הללו שכתוב עליהם אותו שבועת אברהם, אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הגלולים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהי לראש ועלה בראשונה יואב בן צרוי

א. איתא בפרקי דר' אליעזר, שכ' אשר בא אברהם לקנות את מערת המכפלה מאת בני חת "אמרו לו אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האל כרות עמנו שבועה שאין בני ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם של בני יבוס (ש"חתיים היו"י) – וכרת עמהם ברית – ואח"כ קנה את מערת המכפלה.

וצריך ביאור:

א) איך הסכים אברהם לכרות עמהם שבועה שלא ירשו בני ישראל את עיר היבוס – היפך הבטחת הקב"ה אליו "את כל הארץ גו' לך אתננה ולזרעך עד עולם".

ב) הרי עשיריות בשנים לפני זה כרת ה' את אברם ברית לזרעך נתתי את הארץ הזאת.

(1) פל"ו.

(2) כ"ה בפדר"א לפנינו "כרות עמנו שבועה". וביל"ש יהושע (רמז כח) "כרות עמנו ברית". וכ"ה בערוך (ערך עור) ואברבנאל ש"ב ה' ו. וביל"ש וירא (רמז פב) "כרות עמנו ברית ושבועה". וראה המשך הלשון בפדר"א "וכתבו עליהם שבועת אברהם . . מפני אות ברית שבועת אברהם". וביל"ש וירא (וערוך) שם "וכתבו עליהם ברית שבועת אברהם". ועד"ז ביל"ש יהושע ובאברבנאל שם "ברית השבועה". ואכ"מ.

(3) פדר"א שם – לפנ"ז.

(4) כן הגי' הרד"ל בפדר"א שם, על פי יל"ש וירא ויהושע שם.

(5) לך יג, טו. ועוד. וראה לקמן סעיף ג.

(6) לך טו, יח.

(*) וכ"ה בפדר"א שם להלן בברית שכרת יצחק עם עמי הארץ.

(7) פ' ראה יב, יז.

(8) יהושע טו, סג.

(9) פ' ראה שם.

(10) והוא דלא כפרש"י יהושע שם שלא היו רשאים מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך (ולהעיר מתוס' שאנץ לסוטה י, א) – דהרי בימי דוד כבר עברו הדורות שהוזכרו בהשבועה (רש"י ש"ב ה, ח (בסופו). וראה רד"ק שם, ו (בסופו). פי' רבינו ישע"י שם, ט).

(11) השק"ט בפרש"י פ' ראה שם ע"ד הפשט – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 80 ואילך.

חלול ה' כ"ז שהיו עומדים, כענין ה-
שבועה לגבעונים¹⁸ (ז.א. היות שלפי
דעתם של היבוסים עדיין השבועה קיימת
היו צריכים לבטל זכר השבועה למנוע
חילול השם).

ואילו מסיום הענין, ש"אח"כ קנה את
עיר היבוסים לישראל בכתב עולם לאחר-
זת עולם, משמע שקנה את העיר כדי
שרכישת העיר תהי' "ברצונם של בני
יבוס"¹⁹!

עוד צריך ביאור: ע"י מה נשתנה,
שבעת כיבוש יהושע, לא יכלו גו' להו-
רישם, שלא היו רשאים להורישם מפני
השבועה (אף שנצטוו, והורשתם את כל
יושבי הארץ וגו'²⁰), ולדוד הי' מותר
ללכוד העירי?²¹

ג. ויובן זה בהקדם הדו"ד בין אבר-
הם ובני חת שהובא ברז"ל:

על הפסוק²² "גר ותושב אנכי עמכם"
אמרו רז"ל²³: "אם תרצו הריני גר ואם

כו" (וכמפורש בכתובי שדוד לכד את
העיר). ומסיים שם (בפדר"א): "ואח"כ²⁴
קנה את עיר היבוסים לישראל בכתב
עולם לאחוזת עולם".

ואינו מובן (ובמו שהקשו במפר-
שים²⁵):

מתחילת הענין, שלא הניחו לדוד לי-
כנס לעיר "מכח ברית שבועת אברהם",
מוכח שבימי דוד עדיין היתה השבועה
קיימת:

אבל מהמשך הסיפור, שנלחם יואב
עם בני יבוס ולכד את העיר (כמפורש
בכתוב), משמע ששבועת אברהם כבר
בטלה.

[ועוד זאת: אם שבועת אברהם לא
בטלה – מהי התועלת בהסרת הגלולים
עם השבועה הכתובה עליהם? וכי ב-
כוחה של הסרה זו לבטל תוקפה של
השבועה²⁶? ועכצ"ל שכבר בטלה שבו-
עת אברהם²⁷, והי' מותר ללכוד העיר, ו-
הטעם שצוה להסיר הצלמים הוא (כמ"ש
במפרשים²⁸) "רק מפני שהי' זה כעין

(18) גיטין מו, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה.
(19) להעיר שביל"ש וירא ויהושע שם, וכן
בערוך ואברבנאל שם – לא הובא לשון הפדר"א
כי אם ברצונם של בני יבוס.
(20) מסעי לג, נב ואילך.

(21) ברד"ל שם, כיון שנצטוו בתורה (שופטים
כ, טז) לא תחיי כל נשמה הרי נתבטל הברית ע"פ
הדבור. וצ"ע, דלפ"ז גם בימי יהושע כבר בטלה
השבועה (ועוד קודם שבע שכבשו), ואיך נאמר
ביהושע שם, "לא יכלו... להורישם", שאינם רשאים
(כספרי ורש"י ראה שם). ודוחק לומר שלא יכלו
מצד החילול השם שבדבר, כי פשטות הלשון לא
משמע הכי אלא שנאסרו מצד השבועה עצמה.
בזית רענן ליל"ש יהושע שם דבני יבוס, פרצו
הגדר תחלה שנלחמו עם ישראל (ולכן הותר ל-
ישראל לכבוש ארצם). אבל ראה רד"ל שם, שבי-
יבוס לא מצאנו שפרצו הגדר. ע"ש ואכ"מ.

(22) פרשתנו כג, ד.

(23) פרש"י עה"פ, מבר"ר פנ"ח, ו.

(12) ש"ב ה, ז.

(13) במשך זמן לאח"ז – כמפורש בש"ב בסופו.

(14) רד"ל לפדר"א שם (אות צו). וראה גם

אברבנאל שבהערה 2.

(15) ואף שכן אמרו לדוד כמפורש בקרא (ש"ב
ה, ו) וכהובא בפדר"א – צ"ל שאמרו זה דרך משטה
אני בך (וכיו"ב). וראה מפרשים לש"ב שם.

(16) בא' מתירוצי הרד"ל שם, "שבאמת ה-
שבועה לא בטלה ולכן לא הי' דוד יכול לירש ארצם
... עד שקנאו ממנו אח"ז". ומה שהסיר הגלולים,
אינו מפני השבועה (שהי' כתוב עליהם), אלא מפני
"שהי' שונא לשמוע ולראות הגלולים בסמור לו".
ע"ש. אבל נוסף לזה שמפשטות הלשון בפדר"א
משמע שהסרת הגלולים היתה מפני השבועה ה-
כתובה עליהם, הרי צלמים בכלל היו עוד כו"כ, כדי-
מוכח מקראי. ואכ"מ.

(17) רד"ל שם. ועוד.

שיחות חיי שרה א לקוטי 84

אפשר לו ליטלנה מן הדין, ורק כשאין רצונם בכך («ואם לאו»), אזי – «אהי תושב ואטלנה מן הדין».

ותמוה: איך יתכן לומר שהדין, אם מותר לאברהם ליטול את מערת ה- מכפלה או לא, יהי תלוי ברצונם של בני חת?

(ה) מדוע הביא אברהם את ההוכחה (שהוא יכול ליטלנה מן הדין) מהבטחת הקב"ה «לזרעך אתן את הארץ הזאת» – שהנתינה היא לזרעו של אברהם – ולא מהבטחת הנתינה לאברהם עצמו – «את כל הארץ גוי לך אתננה»³³?

לפי המדרש³⁴, שההוכחה היא מזה שא"ל הקב"ה «לזרעך נתתי את הארץ הזאת»³⁵, אתי שפיר – כי כתוב זה אינו הבטחה על העתיד, אלא ל' עבר, כלשון הירושלמי³⁶ «לזרעך נתתי – כבר נתחיי», וכדאיתא גם במדרש³⁷ על כתוב זה, ש«מאמרו של הקב"ה מעשה». וא"כ עדי- פא אמירה זו של הקב"ה («לזרעך נתחיי») גם לגבי האמירה «לך אתננה» שהיא רק הבטחה על העתיד:

אבל לפי פרש"י, שההוכחה היא מ«לזרעך אתן את הארץ הזאת» – קשה, כנ"ל: מדוע לא הביא ההבטחה «לך אתננה»³⁸?

(32) להעיר מהגירסא בב"ר (הובאה בהוצאת תיאודור) «אם רצית» וכן במדרש שכל טוב כאן.
(33) לך יג, טו. ועד"ז שם, יז. וראה הלשון בפדר"א שהובא בתחילת השיחה.
(34) ב"ר שם.
(35) לך טו, יח.
(36) חלה פ"ב ה"א.
(37) ב"ר פמ"ד, כב.
(38) ביאור דברי רש"י (והשינוי לגבי לשון המדרש) ע"ד הדרש (והרמז) – ראה לקו"ש חט"ו ע' 146 ואילך (וש"ג). וראה שם ע' 204 ואילך ע"ד ההלכה.

לאו אהי תושב ואטלנה מן הדין²⁴ שאמר לי הקב"ה²⁵ לזרעך אתן את הארץ ה- זאת.

וצריך ביאור:

(א) מכיון שביכלתו ליטלנה «מן הדין» – למה השתדל כ"כ לקנות את מערת המכפלה (ובכסף מלא²⁶)?

(ב) כשאמר אברהם לבני חת «אטלנה מן הדין» התכוון בודאי שיאמינו ל- דבריו²⁷ שהקב"ה הבטיח לו הארץ הזאת, וא"כ אין תועלת בסירובם ויתנוה לו מרצונם הטוב – ולמה אמר «אטלנה» ש- משמעו בע"כ?

(ג) באם הי' לוקחה בחוזק יד ובע"כ²⁸ – יש בזה משום חילול השם אצל בני חת (שאברהם הי' מוכר אצלם כנשיא אלקים²⁹, ומפורסם כאיש שהנהגתו היא בתכלית החסד, היושר והצדק³⁰).

(ד) מדיוק לשונו «אם תרצו הריני גר ואם לאו אהי תושב»³¹ משמע, שהיותו גר או תושב תלוי ברצונם של בני חת. כלומר: אם ירצו בני חת למכור את מערת המכפלה, אזי «הריני גר» שאי

(24) בב"ר, אם רציתם גר ואם לאו מארי ביתא.

(25) לך יב, ז. ובב"ר הובא פסוק אחר – ראה בסוף הסעיף.

(26) פרשתנו שם, ט.

(27) ולהעיר מפדר"א שהובא לעיל (סעיף א), ש«אמרו לו אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך כו».

(28) להעיר מפי' המיוחס לרש"י בב"ר שם «מארי ביתא, בעל כרחכם שכך כו». אבל מובן ש- אין כוונתו שיקחנו בחזקה ובזרוע, כ"א בע"כ בדין.

(29) פרשתנו שם, ו.

(30) ראה וירא (יח, יט) למען אשר יצוה גוי לעשות צדקה ומשפט.

(31) ברש"י בב"ר שם: הריני כגר. ובמדרש אגדה (באבער): אם תרצו אהי כגר ואם לאו אהי כתושב.

לקוטי חיי שרה א שיחות 85

חלים כמה דינים גם על הרכוש הפרטי של כאו"א – דדינא דמלכותא דינא⁴², ולכן מוטל עליו לשלם מסים למלך על רכוש זה, ועד שבתנאים מסויימים יכול המלך ליטול גם את רכושו של האיש הפרטי⁴³, וכהדין ד"מלך פורץ גדר . . ואין ממחין בידו"⁴⁴, וכו'.

ולאידך, בעלות הפרטית אינה מביאה (בהכרח) בעלות כללית⁴⁵. וכמו שמצינו לאחר חורבן הראשון, דאף את"ל ש- בטלה בעלותם הכללית של בני על הארץ⁴⁶ – ד"כיון שנלקחה הארץ מידי- הם בטל הכיבוש" ועד ש"נפטרה מן ה- תורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל"⁴⁷ – מ"מ נשארה בעלות היחיד על קרקעו, וכמש"נ בירמיה⁴⁸, "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום", כי אין הבעלות הפרטית תלויה בבעלות הכללית.

ה. ועפ"י מובנים דברי אברהם לבני חת – "אם תרצו הריני גר ואם לאו אהי"

42) גיטין י, ב. וש"נ. וראה קו"א לשר"ע אדה"ז שם.

43) ראה רמב"ם הל' גזלה ואבידה פ"ה ה"א ואילך. הל' מלכים פ"ד.

44) ב"ב ק, ריש ע"ב. וראה גם משנה סנהדרין כ, ב ובפרש"י שם. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג ובלח"מ שם.

45) ובארות אברהם ויצחק, קניית חלקת השדה מיד בני חמור נשיא הארץ וכו' יוכיחו.

46) שנעשית על ידי כיבוש יהושע (דאמי כיבוש ומבטל כיבוש – ראה הנסמן בהערה הבאה). וראה בהנסמן לעיל הערה 39. ואכ"מ.

47) רמב"ם ספ"י מהל' ביה"ב ובני"כ שם.

48) לב, מד. וראה ב"ב כח, סע"ב. וברבינו גרשום שם: מי שקנה עבשיו בתים או שדות במקום הזה יכתוב בשטר ויחתום עדים כדי שתהא הקרקע ברשותכם וכשתחזרו מן הגלות ויבואו המוכרים להוציא מידכם כו' תראו להם שטריכם כו'.

ד. וי"ל הביאור בכל זה:

בבעלות בני על ארץ ישראל יש שני פרטים: בעלות כללית – זה שכל הארץ שייכת לכלל ישראל, ובעלות פרטית – זה שכל אחד מישראל יש לו חלק פרטי בארץ השייך (רק) אליו.

ושני אופני בעלות אלו דבני בארץ ישראל באו בפועל⁴⁹ על ידי שני קנינים: הבעלות הכללית באה ע"י כיבוש הארץ ע"י יהושע כו', שע"י נקנית כללות א"י לכלל ישראל, והבעלות הפרטית ד- כאו"א מישראל בחלקו הפרטי נעשית על ידי ישיבה וחזקה, שכ"א ישב והחזיק בחלקו⁵⁰.

וזאת ועוד: שני אופנים אלה בבעלות אינם תלויים זב"ז: אפשר להיות בעלות כללית בלי בעלות פרטית ובעלות פרטית בלי בעלות כללית.

הסברת הדבר:

בעלות כללית אינה שוללת הבעלות הפרטית, וכמו בעלות המלך על המדינה שלו, דעם היות שכל הארץ כולה היא ברשות המלך⁵¹, מ"מ אין זה שולל בעלות הפרטית של כאו"א מבני המדינה על רכוש הפרטי (ביתו, שדהו וכו'), אלא שמצד בעלותו של המלך על כל הארץ

39) דאף שא"י ירושה לנו מאבותינו (ב"ב קט, ב. ע"ז נג, ב) – מ"מ לא נקנית להם אלא בחזקה כו' כמה ירשתם בישיבה כו" (שו"ע אדה"ז חו"מ קו"א להל' הפקר בתחלתו). וראה בארוכה השקו"ט בגדרי הבעלות דא"י מזמן האבות – אנציקלופדיה תלמודית ערך א"י (ע' ר ואילך. וש"נ). וראה גם לקו"ש חט"ו ס"ע 103 ואילך. וש"נ. ועוד. ואכ"מ.

40) ראה המקנה קידושין (כו, א ד"ה בחזקה מנ"ל. שם יד, ב ד"ה בא"ד ועוד נראה) דהחזקה היינו החלוקה שביניהם לקנות כאו"א חלקו, ולא לקנות מן הכנענים. ועיין שר"ע אדה"ז שם. ואכ"מ.

41) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

הזאת" (או במדרש "לזרעך נתתי את הארץ הזאת") – ולא הכתוב "לך אתננה", ובהקדים:

שני אופני בעלות הנ"ל לישראל ב- ארץ ישראל הובטחו לאברהם אבינו: הכתובים "לזרעך אתן את הארץ הזאת", "לזרעך נתתי את הארץ", ענינם בעלות הכללית של עם ישראל על הארץ, ואילו בהכתוב "לך אתננה" מדובר בבעלות הפרטית של ישראל על חלקו בארץ.

וההסברה בזה – יש לומר:

ההבטחה "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (וכן הכתוב "לזרעך נתתי את הארץ הזאת") כוללת את כל הארץ בלשון "כללי", "הארץ הזאת". והוא לפי שה- נידון הוא "הארץ" – ארץ ישראל ה- שייכת בכללותה לכללות עם ישראל:

בההבטחה ד"לך אתננה" הרי הכתוב מאריך בה ומפרט ואומר: "ראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה גו' לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה גו'".

כלומר:

א) בכתובים אלו מודגש גודל שטח הארץ וגם פרטיו ("וראה גו' צפונה ונגבה וקדמה וימה גו'") וריבוי זרעו של אברהם ומנין בו – שמשמעות המשך הכתובים היא, שנתנת ארץ רחבת ידיים כזו מתאימה לההבטחה ד"ושמתי את זרעך כעפר הארץ", שלכן זקוקים הם לארץ גדולה ביותר וחלק זרעך יהי בצפונה, חלקו בנגבה וכו'; וענין זה קשור עם הבעלות הפרטית של כא"א מישראל על חלקו בארץ.

תושב ואטלנה מן הדין: החילוק בין האופן ד"הריני גר" (ע"ז שבני חת ימכרו לו את מערת המכפלה) להאופן ד"אהי תושב ואטלנה מן הדין" – הוא בגדר הבעלות של אברהם על מערת המכפלה:

מערת המכפלה, כמו כל הארץ סביב לה, היתה אז ברשותם ובבעלותם הכללית של בני חת, ובקשת אברהם לקנותה מעפרון היתה רק לרכוש את הבעלות הפרטית (דעפרון) של מקום זה, אבל גם אח"כ תשאר בעלותה הכללית בידי בני חת (שלא מצינו שאברהם כבש מלכות בני חת).

וזהו "הריני גר" – כי הארץ נשארה בבעלותם הקודמת של בני חת, ואברהם הוא "גר" הקונה רכוש פרטי במדינת – במלכות בני חת.

אמנם כל זה הוא אם יסכימו בני חת למכור לו את מערת המכפלה, אבל "אם לאו – אהי תושב ואטלנה מן הדין", שנטילת המערה תהי' תוצאה (והמשך) מהבעלות הכללית על ארץ ישראל.

והביאור: אברהם ידע שאדם וחיה קבורים במערת המכפלה, ובאם לא יסכימו בני חת למוכרה לו (באופן ש- תגיע לו הבעלות הפרטית), וירצו להכ- ריחו לקבור שרה במק"א לא אצל חיה צלע מצלעותיו דיציר כפיו של הקב"ה, הרי איגלאי מילתא שכבר הגיע זמן קיום ההבטחה "לזרעך אתן את הארץ הזאת", ותנתן לו (גם) הבעלות הכללית – "אטלנה מן הדין"⁵⁰.

ו. עפ"ז מתורץ ג"כ מדוע הובא ע"ז בפרש"י הכתוב "לזרעך אתן את הארץ

(49) ראה פרש"י פרשתנו כג, ב.

(50) ע"ד ביבוש מלך. ולכן אמר ע"ז "אטלנה מן

הדין" שמשמעו בע"כ.

(51) לך יג, יד-יז.

לקוטי חיי שרה א שיחות 87

שהוא הוא אותו ה"כלל" במשך כל הדורות⁵⁵: משא"כ בהבעלות הפרטית שנאמרה לאברהם בתור "אב", שמוריש לכאן"א מבניו, נאמר "לך אתננה⁵⁶ ולך זרעך", שבוזה מודגש היחס ד"אב" ו"בן" שבין אברהם וזרעו, שע"ז באה הארץ בירושה מהאב – אברהם – לזרעו עד עולם⁵⁷.

(55) דצבור לא מת (הוריות ו, א) – אלא שצ"ע אם כן הוא בנוגע לפני מ"ת ולאחר מ"ת.

(56) ראה גם ע"ז נג, ב: מכדי ירושה היא להם מאבותיהם. ובפרש"י שם ד"ה ואשריהם. וע"פ הנ"ל בפנים יש לפרש מ"ש רש"י שם, "שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה", כי שם קאי לא רק בדיון הבעלות הכללית אלא בדיון הבעלות הפרטית, ובדיוק לשון הגמרא "ירושה היא להם מאבותיהם". וראה יחזקאל שם ובמפרשים. ועצ"ע.

(57) ואולי יש לקשר לזה השקו"ט והפלוגתא אם גר מביא בכורים וקורא (ראה בכורים פ"א מ"ד), ולהלכה פסק הרמב"ם (הל' בכורים פ"ד ה"ג), הגר מביא וקורא שנאמר לאברהם (לך יז, ה) אב המון גוים נתתך הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה". וראה פיהמ"ש להרמב"ם בכורים שם.

וע"פ הנ"ל י"ל דזה מה שגר קורא הוא לא מצד היותו חלק מכלל ישראל (כבנ"י שאצלם ישנה הבעלות כללית מאברהם כראש האומה), כ"א בגדר בן הירוש מאב שלו – אברהם.

ולהעיר שלעתיד גם הגרים יטלו חלק בארץ, שנאמר (יחזקאל מז, כא-כג), "וחלקתם את הארץ וגו' לכם ולהגרים הגרים כתוכם וגו' והי' בשבט אשר גר הגר אתו שם תתנו נחלתו". וי"ל דזהו בגדר בעלות פרטית שלהם בארץ דיורשים מאברהם.

וראה רמב"ז ב"ב (פא, א) שהגרים בני אברהם

(ב) "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה" – שאברהם יחזיק בארץ, קנין חזקה (כמבואר בגמ'⁵²) – קאי ג"כ על קנין השייך לבעלות פרטית, כנ"ל שחזקה היא (בעיקרה) בקנין הפרטי.

ז. ויש לומר, שזהו גם טעם החילוק שבין הכתובים – דבפסוקים המדברים אודות הבעלות הכללית נאמר רק "לך זרעך", ואילו בהכתובים ע"ד הבעלות הפרטית נאמר "לך אתננה ולזרעך עד עולם", בהדגשת הנתינה לאברהם בפ"ע:

אברהם אבינו ה': (א) ראש לאומה הישראלית, הכוללת את כל בני, ומצד זה הגה כל ענין שנאמר אליו (או ניתן לו) הרי זה ענין ד"כלל ישראל"⁵³; והוא גם (ב) ה"אב" של כאן"א מישראל באופן פרטי, כתוארו "אברהם אבינו", אביהם של כאן"א מישראל.

ולפי זה: ההבטחה לאברהם ע"ד הבעלות הכללית דא"י היא לאברהם בתור ראש האומה (כלל ישראל), וההבטחה בנוגע להבעלות הפרטית – היא לאברהם בתור ה"אב" של כאן"א מישראל⁵⁴.

ולכן בהכתובים שבהם באה הבטחה לאברהם ע"ד הבעלות הכללית, נאמר בהם רק "לזרעך אתן" (לזרעך נתתי), כי זה אינו בגדר ירושה באופן פרטי מאב לבן, אלא ניתן לכלל ישראל (ולהעיר

(52) ב"ב ק, א (דעת ר"א). ובתרגום יונתן לך שם "עבד בה חזקתה". וראה גם ירושלמי קדושין פ"א ה"ג. וכן בהגסמ' לעיל הערה 39.

(53) וכפשוטו, דאז (לפני לידת יצחק) ה' אברהם כלל ישראל להיותו היהודי היחיד. ולהעיר מצפצפי עה"ת ר"פ וישב בנוגע ליעקב.

(54) להעיר מיחזקאל לג, כד: אחד ה' אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ למורשה.

(*) להעיר מפייהמ"ש להרמב"ם שם: לפי ש' אברהם ה' אב לכל העולם לפי שהוא למדס אמונה. (**) וראה המשך דברי הרמב"ם בהל' בכורים שם. ולאברהם היחה השבועה תחלה שיירשו בניו את הארץ. פ"י הכס"מ שם. אבל ראה שו"ת שאגת ארי' סמ"ט.

שיחות

חיי שרה א

לקוטי

88

פרטית, דאף שבנ"י ישלטו על ארץ יבוס כי היא חלק מארצם, מ"מ בקשו לכרות ברית שלא יחזיקו בה ישראל בבעלות פרטית, "כי אם ברצונם" (של בני יבוס). והיינו, שגם בני חת הסכימו להשאר תחת שליטת וממשלת בנ"י, וכל כוונתם היתה רק שלא תושלל מהם בעלותם הפרטית על עיר יבוס – שבאופן זה אין איסור (וכההודעה ה"רוצה להשלים ישלים")⁶².

[וענין זה מודגש גם בלשון בקשת בני חת – "אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האל, כרות עמנו שבועה כו", היינו שגם הם יודעים שהקב"ה עתיד ליתן הארץ (כולל עיר היבוס) לישראל, ולכאורה מה מקום לכרות ברית לעשות ההיפך – "שאין בנ"י יורשים כו"? אלא שגם לדעת בני חת, השבועה "שאין בנ"י יורשים את עיר יבוס" אינה בסתירה לזה, "שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האל"].

ובזה יומתק הקשר בין שבועה זו ל- קניית מערת המכפלה: לאחר שהסכימו למסור (למכור) לאברהם את בעלותו הפרטית של מקום מערת המכפלה – ביקשו מאברהם, מדה כנגד מדה, ש- ישבע להם דגם כאשר הבעלות הכללית

ח. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר ג"כ ענין שבועת אברהם לבני חת, "שאין בני ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם":

אף שבנ"י נצטוו⁶³, "והורשתם את כל יושבי הארץ גו' וישבתם בה גו' והת- נחלתם את הארץ", שבזה נכלל לא רק מעשה הכיבוש של הבעלות כללית, כ"א גם, "וישבתם בה", שזהו חזקת כ"א ב- קרקע שלו, בעלות הפרטית – מ"מ שאני הבעלות הכללית מבעלות הפרטית, דהבעלות הכללית ניתנה כולה לעם ישראל, מבלי שום נתינת מקום לשליטת זר; משא"כ בנוגע לישיבה בארץ, הרי כתנאים מסויימים מותרים גם האומות להשאר בארץ, וגם מו' האומות. וכמו שנצטוונו⁶⁴, "כי תקרב אל עיר להלחם עלי' וקראת אלי' לשלום", שדין זה הוא גם בנוגע לז' האומות⁶⁵, וכמו שעשה יהושע ד"ש⁶⁶ שלח כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ הראשון שלח להם מי שרוצה לברות יברח וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים כו"⁶⁷.

ועפ"ז יש לבאר בנדו"ד: שבועת אברהם לא היתה שבנ"י לא ירשו את הבעלות הכללית דעיר (ארץ) היבוס – כי אא"פ להשבע נגד הבטחת הקב"ה "לזרעך אתן (נתתי) את הארץ הזאת": אלא המדובר בשייכות להבעלות ה-

(62) ראה בארוכה רד"ק ש"ב כד, כג שבני היבוס היו "למס עובדי" (ראה רמב"ם הל' מלכים שם ה"א). וצ"ע שבשופטים (א, כא) לא נאמר אצל היבוסים שהיו "למס" כמש"נ שם לאח"ו אצל שאר האומות ש"לא הורישו".

(*) דמפשות לשוננו, שנשארו שם משכבושה בני יהודה כו' והיו שם למס עובדי כו' ע"י המס שהיו עובדים לבני יהודה ובני בנימין משמע שכוונתו דעוד מוזמן כיבוש בני יהודה ובני בנימין היו למס עובדי (אבל ראה אברבנאל ש"ב שם).

ראוים לירושה אלא שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים כו'. וראה אנציקלופדי תלמודית ערך גר. ושו"נ. ואכ"מ.

(58) שופטים כ, י"ד ואילך.

(59) רמב"ם הל' מלכים פ"ו. וראה בארוכה

לח"מ שם.

(60) רמב"ם שם ה"ה (מירושלמי שביעית פ"ו

ה"א).

(61) וראה רמב"ן שופטים שם. מפרשי רש"י

שם. ועוד.

לקוטי חיי שרה א שיחות 89

הניחו לדוד ליכנס מכח ברית שבועת אברהם ה' שלא כדון, שהרי בזה התנגדו לבעלות הכללית של בני על הארץ (בטעותם שבשבועת אברהם נכלל גם שהבעלות הכללית על עיר היבוס היא בידיהם), ומותר לו לדוד להלחם עמהם וללכוד העיר.

ומטעם זה צוה דוד להסיר הגלולים שעליהם כתובה השבועה – מאחר שבני היבוס השתמשו בשבועה זו שלא כדון.

אמנם, מזה גופא מובן, דגם לאחר שלכד דוד את עיר היבוס עדיין לא בטלה עי"ז השבועה, כי לכידתו את העיר היתה רק מדין כיבוש מלך, כדי לשלוט עליהם (בעלות הכללית) ואין זה נוגע להשבועה שלא תלקח מהם הבעלות הפרטית "כי אם ברצונם".

ולכן, אף שהי' יכול להורישם מכח הבעלות הכללית (ע"ד מלך פורץ גדר כו'), ובפרט מקום המקדש שנצרך לכלל ישראל – מ"מ, כדי לצאת ידי השבועה, "קנה את עיר היבוס לישראל" בכתב עולם לאחוזת עולם.

(משיחת ש"פ ראה תשמ"ו)

(65) תיבה זו (שלכאורה מיותרת) משמעה – בעלות כללית דישאל. אבל עפ"מ בפדרא שם שדוד לקח מכל שבט נ' שקלים י"ל, שהכוונה לבעלות פרטית, כדי שיהי' לכל ישראל קנין במקום המקדש ובעיר ירושלים (כפשטות לשון הפדרא שדוד קנה כל עיר היבוסית). וצ"ע בהא שירושלים לא נתחלקה לשבטים (יומא יב, א. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ט ה"ד (מהשיעורים דשבועה זה – בשנת הדפסת השיחה – תשמ"ו)). ואכ"מ.

(*) והוא דלא כפשטות הכתובים בסוף ש"ב (ודה"א כא, יח ואילך) שקנה רק מקום הגורן (מקום המקדש). וראה זבחים קטז, ב ובפרש"י שם.

של הארץ תעבור לרשות ישראל, לא תלקח מהם הבעלות הפרטית של עיר היבוס "כי אם ברצונם".

ט. עפ"ז מובן גם המשך הסיפור בפרקי דר"א בנוגע לדוד המלך:

טעמו של דוד ש"רוצה ליכנס בעיר היבוס" בפשטות הי' כי בא הזמן להכין את מקום המקדש, שהוא בעיר היבוס (ירושלים)⁶³. וע"פ הנ"ל, שבועת אבר-הם לבני חת היתה רק בשייכות לבעלות הפרטית של העיר, מובן בפשטות, ש-לקיחת מקום זה כדי להכין בנין המקדש מעיקרא לא נכללת בשבועה זו. שהרי לקיחה זו היא בשביל כלל ישראל, ו-שייכות לבעלות הכללית על הארץ (וע"ד לקיחת רכוש פרטי הנצרך להנהגת ה-מלוכה ע"י המלך).

כלומר: אי קיום השבועה הי' רק אם הי' מגרש אותם מהעיר כדי שיתיישב איש פרטי במקומם, לקיחת הבעלות הפרטית דהיבוס ע"י בעלות פרטית דבני (וזהו כוונת הכתוב ביהושע "לא יכלו . . . להורישם"), משא"כ לקיחת המקום עבור כלל ישראל אין זה שייך להשבועה [וכשם שידע אברהם שהקב"ה עתיד ליתן לו כל הארצות האל, כך ידע שבמקום העקדה בהר ה' יראה] – שעתידיים לבנות ביהמ"ק בעיר היבוס, ולא ישבע להם "שאין בני יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם" באופן שבנין ביהמ"ק יהי' תלוי ברצונם של בני יבוס!].

יוד. עפ"ז מובן, דזה שבני היבוס לא

(63) ראה רד"ל לפדרא שם אות פז. וראה מפרשים לשי"ב בסופו.
(64) וירא כב, יד ובפרש"י שם.

חיי שרה

א. מערת „המכפלה“

מן הפסוק „ויתן לי את מערת המכפלה...“¹ מצטט רש"י את המלה „המכפלה“, ומפרש: „בית ועליה על גביו“². במבט ראשון נראה, שכוונתו היא, שהמערה נקראת „מכפלה“ מפני שהיא כפולה: היא מורכבת משתי מערות – זו על גבי זו.

אך לפי זה אין מובן:

(א) השם „מערת המכפלה“ מבטא רק שווה מערה כפולה, אך אין מוכח ממנו ששתי מערות אלו הן זו על גבי זו. בדיוק כך אפשר גם להבין שהן „זה לפניו מזה“³. מנין מסיק רש"י, שבמלה „המכפלה“ הכוונה היא ל„בית ועליה על גביו“?

(ב) הביטוי „מכפלה“ מתאים לגבי דבר אחד הכולל בתוכו כפילות, אך לא לגבי שני דברים שונים שאינם מאוחדים. לפי זה מתאים יותר, לכאורה, לומר, ששתי המערות הן „זה לפניו מזה“, כי דוקא כך יש קשר הכרחי בין שתי המערות, שהרי זו תלויה בזו – אי אפשר להיכנס למערה הפנימית, אלא דרך המערה החיצונית, ולפיכך מובן מדוע נקראות שתי

(1) פרשתנו כג, ט.

(2) כבמס' עירובין (נג, א).

(3) כפירוש – ואדרבה הראשון – שבעירובין שם. וכפירוש הראב"ע כאן. וכ"ה בזה"א קט, א.

ואף שבגמרא שם מקשה על פי' זה „אלא למ"ד שני בתים זה לפניו מזה מאי מכפלה“ – כי עפ"י דרך לימוד הגמרא, כפולה הוא דוקא „בשתי תקרות“ (רש"י שם ד"ה בית). אבל בדרך הפשט, אין כל רמז בתיבת המכפלה שהמכפלה היא בתקרות דוקא*. ולהעיר שברד"ק כאן כותב „וי"א מערה לפניו מערה“ – אף שבגמרא שם שולל דיעה זו בפירוש תיבת מכפלה, ופשטות לשונו „וי"א“ משמע שכוונתו לפי' חז"ל.

(* בש"ח כאן מבאר דמכיון דכתיב מערת (המכפלה) בתי"ו הסמיכות – פירושו מערה של ענין (בנין, או זוגות) שהוא כפול. ועפ"י מושגל הפי' מערה לפניו ממערה (דאז חז"ל מערה כפולה) – אבל עפ"י זה חז"ל לרש"י לכתוב פירושו על „מערת המכפלה“.

מערות אלו בשם המאחד ביניהן „מערת המכפלה“ – מערה אחת כפולה. לעומת זאת, לפי הפירוש, ששתי המערות הן זו על גבי זו, אין ביניהן קשר שהופך אותן ליחידה אחת, שהרי, כיון שמערה היא בתוך האדמה, הרי המערה העליונה אינה תלויה במערה התחתונה, והיא יכולה להתקיים בלעדית – ואדרבה, אז היא חזקה יותר, ללא חלל מתחתיה⁴. אם כך, מנין לומר רש"י, שהמשמעות של „מכפלה“ היא „בית ועליה על גביו“?

(ג) „בית“ ו„מערה“ אינם שני ביטויים שונים בלבד, אלא הם מנוגדים: בית הוא מבנה שנבנה על האדמה, ומערה היא בתוך האדמה. לפי זה צריך היה רש"י, בהסבירו את הכפילות של המערות, לומר „מערה ועליה על גביה“, ולא „בית ועליה על גביו“⁵.

ב. „דבר אחר, שכפולה בזוגות“

לאחר מכן ממשיך רש"י בפירושו על „המכפלה“: „דבר אחר, שכפולה בזוגות“⁶ – יש הסבר נוסף לכך שהמערה נקראת „מכפלה“, מפני שהיא כפולה במספר זוגות, כדברי רש"י לפני כן – על „בקרית ארבע“⁶ – שנקברו שם ארבעה זוגות: אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה.

גם בכך אין מובן: השם „מערת המכפלה“ שבפסוקנו אינו נקרא כך על ידי התורה – כפי שלגבי „ותמת שרה בקרית ארבע“ התורה קוראת לעיר בשם „קרית ארבע“, ובתורה אפשר גם שיקרא שם על שם

(4) ויש לומר, שמטעם זה מפרש הראב"ע (שהוא מפשטני המקרא) כאן, רק כפירוש זה.

(5) ואף שכ"ה לשון הגמרא שם – הרי דרכו של רש"י, גם כשמעתיק מדרשי חז"ל, לשנות את הלשון באופן שיהי' הפירוש מובן גם לבן חמש למקרא. (ולהעיר מראב"ע ורד"ק כאן שמשנה מ„בית“ ל„מערה“).

(6) פרשתנו כג, ב. (מעירובין שם).

שיחות

חיי שרה

לקוטי

של המלה „מכפלה“¹²) – זוגות – הרי אלו ארבעה אנשים ולא שמונה. וכן, מדוע חשוב לציין בענייננו שאלה הם זוגות?¹³ והרי, לגבי גודל השטח אין הבדל אם שמונת האנשים הם ארבעה זוגות או שמונה אנשים יחידים.

ג. השדה כולו נקרא „מכפלה“

בנוסף לשאלות המתעוררות במקום זה לגבי כל אחד משני הפירושים שמביא רש"י, ובנוסף לשאלה, מדוע בכלל צריך רש"י להביא שני פירושים, מתעורר קושי מהמשך הפסוקים¹⁴:

מספר פסוקים לאחר מכן אומרת התורה „שדה עפרון אשר במכפלה“¹⁵. מכך ברור, שהשטח כולו, שבו נמצא השדה, נקרא „מכפלה“¹⁶. ולכאורה, צריך להסביר את המשמעות של השם „מערות המכפלה“ שבפסוקנו באותו אופן – המערה שנמצאת ב„מכפלה“¹⁶. מדוע צריך רש"י לבאר כאן, שהמערה עצמה היתה כפולה?

אמנם, הפסוק „שדה עפרון אשר במכפלה“ אינו סותר לפירוש רש"י, כי ניתן להסביר, שהשטח סביב המערה נקרא בשם „מכפלה“ על שם המערה הכפולה הנמצאת בו. אך אין מובן:

א) כשאלת הרמב"ן, שלפי דרך הפשט, „אין צורך לבקש טעם לשם המקומות“. זוהי גם דרכו של רש"י, כפי שמובן מכך שהוא אינו מפרש¹⁷: במקומות רבים רואים, שרש"י אינו מבאר טעם לשם מסויים של מקום או של אדם

העתידי⁷ – אלא בשם זה התבטא אברהם בדבריו לבני חת. הוא הורה להם לבקש מעפרון שיתן את מערת המכפלה – והם, בני חת ועפרון, בודאי לא ידעו שבמערה ייקברו מאוחר יותר ארבעה זוגות,

[וסביר לומר⁸ שהם אפילו לא ידעו שאדם וחוה קבורים שם – כי אילו היה עפרון יודע זאת, הוא לא היה מסכים למכור את השדה בארבע מאות שקלים בלבד, שזהו ערך השדה עצמו⁹, כי אז הוא בודאי היה מתאר לעצמו את חשיבותה העצומה של המערה בעיני אברהם, והיה מנצל זאת כדי להאמיר את המחיר הרבה יותר, ובודאי לא היה מציע בתחילה לתת את המערה ללא תשלום.

ובמיוחד כאשר אדם הראשון היה חשוב אצל כל העמים, כפי שאנו רואים שהוא חשש ש„לאחר מותי יקחו אותי ואת עצמותי ויעשו להם דמות עבודת גילולים“¹⁰].

אם כך, מהו הסימן שנתן אברהם לבני חת ולעפרון באומרו שיתנו לו מערה זו אשר „כפולה בזוגות“?

מסבירים המפרשים¹¹ שהמערה נקראה אז בשם „המכפלה – שכפולה בזוגות“ מפני שהיה בה מקום לארבעה זוגות.

אך עדיין אין מובן:

שטחה של המערה נחשב לפי המספר הכללי של האנשים שאפשר לקבור בה, ולפי זה צריך היה לקרוא למערה בשם שיבטא את האפשרות לקבור בה שמונה אנשים, ומדוע היא נקראת „המכפלה“, ביטוי המביע רק כפילות. אף אם נאמר שהכפילות צריכה להיות בענין שהוא כפול בעצמו (כפי שאפשר להסיק מה„מ"ם

(12) ראה רש"י וירא (כב, ו) פי' הראשון.
(13) וראה בחדא"ג (עירובין שם) שז' קברים הם „לו' המוטלין על האדם לקוברו שהכהן מטמא להן“, הרי ד' מהם אינם זוגות.

(14) ראה זח"א (קכח, ב) ובהגהות משל"ה שם.

(15) כג, יז.

(16) רשב"ם, רמב"ן, רד"ק וספורנו כאן.

(17) שכו"כ ענינים – ובפרט כללים בפרש"י – יש ללמוד מ„שתיקת“ רש"י בפירושו (ממה שאינו מפרש כתוב או תיבה), כי פשיטא שאין דרכו בפירושו עה"ת לסמוך על מפרשים אחרים – ובמקום שסומך, הרי כתוב זה בפירוש וכמו „כתרגומו פירושו“ (בראשית ד, ז).

(7) ראה רש"י בראשית ב, יד: וכתב המקרא ע"ש העתיד. ולפני זה בפרש"י (ב, ג).

(8) וכמפורש בזה"א (קכו, ב), אבל גם בדרך הפשט פשוט הוא וכבפנים.

(9) ראה רמב"ן כאן, עפרון בדמי השדה מכר לו הכל על דעתו שאין שם קבר.

(10) פדר"א ספ"כ. ולהעיר ג"כ מע"ז (ח, א): אדה"ר... עשאן כו' והם קבעום כו'.

(11) ראה גו"א כאן.

שיחות

חיי שרה

לקוטי

גביו" – כלומר, בסמוך למערה היה בית כפול, בעל שתי קומות²².

ולפי פירוש זה מובנים כל הבדלי הניסוח שבפסוקים: הניסוח „מערת שדה המכפלה“, המשמיענו, שהשם „מכפלה“ של השדה אינו מפני המערה, מובן – כי אכן המערה אינה כפולה, והשם „מכפלה“ קשור דוקא לשדה מפני הבית הכפול שעמד בו. וכן מובן גם הניסוח „מערת המכפלה אשר בקצה שדהו“, שממנו מוכח, שהתואר „המכפלה“ מתייחס למערה – כי בית כפול זה נמצא בסמוך למערה, ולכן נושאת בעיקר המערה שם זה.

ה. המערה עצמה אינה כפולה

הסבר נוסף לדברי רש"י, שליד המערה היה בית כפול, ולא שהמערה עצמה היתה כפולה: אילו המערה עצמה היתה כפולה, כלומר, שהיו בה שתי מערות, הכרחי היה להסביר, ששתי המערות היו זו בתוך זו, ולא זו על גבי זו, כדלעיל בסעיף א'.

אך גם לפי האופן של „זה לפניו מזה“ קשה להבין את הפסוק: הרי בפסוק נאמר שהמערה היתה „בקצה שדהו“, ואילו היו שתי המערות זו בתוך זו – הרי לא ייתכן ששתייהן בקצה השדה, אלא אחת נמצאת בקצה, והשנייה נמצאת פנימה לה – בתוך השדה.

אף אם נאמר (א) ששתי המערות היו בצדו של השדה, והמשמעות של „בקצה“ איננה

וכדומה, למרות שגם לפי הפשט אפשר לתת לכך טעם¹⁸.

יותר מכך: גם כאשר רש"י עצמו מציין טעם לשם מסויים, הוא אומר זאת בפסוק שבו חשוב הדבר להבנת פשט הכתוב, ולא בפסוקים הקודמים שבהם מוזכר השם, כפי שאנו מוצאים לגבי השם „אברם“¹⁹.

ב) מהניסוח „מערת שדה המכפלה“²⁰, וכן „במערה אשר בשדה המכפלה“²¹, ברור, לכאורה, שהשטח איננו נקרא בשם „מכפלה“ מפני המערה שבו, אלא מסיבה אחרת: כי אילו המערה הכפולה היתה הגורם היחיד לקריאת השדה בשם „שדה המכפלה“, לא היה מתאים להתבטא בניסוח „מערת שדה המכפלה“, שבו התואר „מכפלה“ קשור רק ל„שדה“, ובודאי לא היה מתאים להתבטא בניסוח: „במערה אשר בשדה המכפלה“.

ד. בית כפול ליד המערה

ההסבר לכך הוא:

מהפסוק „מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו“, שבו קובעת התורה את המלה „המכפלה“ מיד לאחר המלה „מערת“, לפני הזכרת השדה, מובן, שהתואר „המכפלה“ קשור ישירות למערה. לכן אין רש"י מסביר שהתואר „המכפלה“ שבפסוקנו הוא שמו של השדה כולו, כמלה „המכפלה“ שבהמשך הפסוקים.

אך כיון שמהפסוקים שבהמשך מוכח בכל זאת, שאף השטח כולו נקרא „מכפלה“, וששם זה של השדה אינו מפני המערה, כדלעיל בסעיף ג', לפיכך מסביר רש"י „בית ועליה על

22) אבל לא בית לפניו מבית, כי (א) מכיון ש„המכפלה“ מורה לענין אחד (כנ"ל סעיף א') מסתבר יותר שהשייכות של ב' הבתים הוא בעצם מציאותם, שקיום העלי' הוא ע"י הבית (משא"כ השייכות שבוה לפניו מזה הוא רק בענין הכניסה). ובוה יומתק מה שרש"י מוסיף (אחרי שמפרש בית ועלי') „על גביו“ – דלכאורה מיותר – בכדי להדגיש שכל קיום העלי' הוא על גבי הבית דוקא.

ב) ברובם ככולם של הבית ישנם נמוה חדרים – (וראה מקץ מג, כדל) – ואין כ"כ חידוש בבית לפניו מבית לקרות „מכפלה“ בגלל הבית. משא"כ בית ועלי'.

ג) בדירה לפניו מדירה אין חידוש כ"כ (וסימן), כי אפשרי גם באהל (שכו"כ דרו או באוהלים), משא"כ זה ע"ג וזה.

18) וכמו „עדן“ (בראשית ב, ח). ועוד – ולהעיר ג"כ מ„יפת אלקים ליפת“ (נח ט, כז).

19) פרש"י לך יז, ה.

20) פרשתנו כג, יט. ויחי ג, יג.

21) ויחי מט, ל.

שיחות

חיי שרה

לקוטי

עפרון, משום שבה יש בכל קבר מקום כפול, גם לבן זוגה (אברהם).

אך אין די בכך, ולכן אין נאמר „מערת הכפל” וכדומה, כי בני חת היו יכולים להציע לו בקלות מקום כפול – לשני קברים. לפיכך הדגיש אברהם „מכפלה” – שכפולה בזוגות – שאין הוא מעוניין שהקבר הזוגי יהיה בין זרים, אלא במקום שהוא כפול בזוגות, שיהיה בית קברות למשפחתו²⁶.

אך לפירוש זה קיימת סתירה בדבריו של אברהם בהמשך: הוא מתחיל את דבריו בנוסח של בקשה: „וישתחו לעם הארץ... וידבר... אם יש את נפשכם... (ובקשתו היא:) לקבור את מתי (בלשון יחיד) מלפני (שהוא צער גדול, ולכן הוא מבקש לבטלו מהר ככל האפשר, ולפיכך) ויתן לי... המכפלה” – לא פחות משמונה קברים!

ועוד ועיקר: המשמעות הפשוטה של המלה „מכפלה” (מ”ם פתוחה) היא מלשון מכפיל (מאכיל וכו’) – גורם למשהו אחר²⁷ להיות כפול, ולכאורה, אין לכך קשר ל”כפולה בזוגות”.

לכן הפירוש הראשון, העיקרי, הוא: בית ועליה על גביו.

והקושי שהוזכר לעיל על הפירוש „בית ועליה על גביו” אינו כה קשה, כי אנו מוצאים במקומות נוספים שיש לדבר אחד שני סימנים.

ז. „המכפלה” – תשובה תתאה ותשובה עילאה

פירוש רש”י מכיל גם „יינה של תורה”²⁸.

נאמר בזהר²⁹, שהמשמעות של „המכפלה” – ה’ מכפלה – היא שתי האותיות „ה”א” שבשם הוי’. בכך מבאר הצמח צדק³⁰ את הפירוש של

דוקא „בסוף”, אלא בצד; או (ב) שאף המערה שהיתה פנימית יותר בתוך השדה יכולה להיחשב כאילו היא נמצאת „בקצה שדהו” מפני סמיכותה לקצה השדה –

הרי כיון שבדברי אברהם „אשר בקצה שדהו” הוא התכוון, כמובן, להמעט בערך המערה²³, קשה לומר שהוא יכנה אותה בו בזמן בשם „המכפלה” כשכוונתו היא לשתי מערות, זו לפניו מזו, כינוי המגדיל את שטח המערה.

לכן מסביר רש”י „בית ועליה על גביו” – שהמערה נקראה „מערת המכפלה” מפני סמיכותה לבית כפול, כדלעיל.

ו. שני סימנים למערה:

רש”י אינו מסתפק בפירוש זה, ומביא פירוש נוסף, כי לפי הפירוש „בית ועליה על גביו” אין מובן: מדוע צריך אברהם לתת שני סימנים למערה: שהיא נמצאת ליד בית כפול, ושהיא בקצה שדהו? לכן צריך רש”י להביא את הפירוש השני, „כפולה בזוגות”, שמשמעותו שהמערה היתה כפולה [לא במספר מסויים של זוגות קברים (דבר שאינו מוכח מהמלה „המכפלה”, כדלעיל בסוף סעיף ב), אלא בעצם העובדה שכל אחד מן הקברים שבה היה כפול – „זוגות” – קבר זוגי, לאדם עם זוגתו – איש ואשתו]²⁴.

לפי זה מובן מדוע צריך היה אברהם להוסיף את המלה „המכפלה”, כי על ידי הוספה זו הוא הבהיר את חפצו דוקא במערה זו: הרי בני חת אמרו „במבחר קברינו קבור את מתך...”, ומדוע הוא דורש מהם לבקש עבורו דוקא את מערתו של עפרון? לכן הוא הוסיף את המלה „המכפלה”, ובכך הוא הבהיר, שאין הוא מקבל את הצעתם של בני חת „במבחר קברינו קבור את מתך”, לקבל מהם מקום אחד לקבורת שרה²⁵, אלא ברצונו לקבור את שרה במערת

(26) ובא בהמשך לפרש”י לעיל (כג, ד) לבית הקברות.

(27) ראה פרש”י וירא (כב, ו) הנ”ל – פ’ השני.

(28) היום יום ע’ כד.

(29) פרשתנו קטס, א.

(30) אוה”ת פרשתנו קיח, א. וראה גם שם קיד, ב.

(23) ראה רמב”ן וספורנו כאן.

(24) ראה רש”י ד”ה שכפולה (עירובין שם).

(25) ראה רד”ק כג, ו.

שיחות

חיי שרה

לקוטי

– תשוב ה' תתאה, ותשובה עילאה – תשוב ה' עילאה³⁷.

ח. "העלאה" ו"המשכה" בשתי דרגות התשובה

אמנם, באופן כללי יש רק שתי דרגות בתשובה: תשובה תתאה ותשובה עילאה. אך למרות זאת נאמר בלקוטי תורה³⁸ שבאופן מפורט יותר יש ארבע דרגות בתשובה. כי בכל אחת משתי הדרגות, תשובה תתאה ותשובה עילאה, יש שני אופנים: העלאה והמשכה³⁹. בתשובה תתאה יש אופן שבו ה"א תתאה עולה לוא"ו, והאופן שבו הו"ו נמשכת לה"א, וכן גם בתשובה עילאה יש שני אופנים: האופן שבו ה"א עילאה עולה ליו"ד, והאופן שבו היו"ד נמשכת לה"א.

וזהו ההסבר, בפנימיות הענינים, לשני הפירושים של רש"י על "המכפלה".

בפירוש הראשון מציין רש"י את שתי הדרגות הכלליות שבתשובה: בית – תשובה

"בית ועליה על גביו", ש"בית" הוא בבחינת ה"א תתאה, ועליה – בבחינת ה"א עילאה.

מהו הקשר שבין שתי האותיות ה"א של שם הוי', הנרמזות במלה "המכפלה", לענין של מערת המכפלה כפשוטה?

אחד ההסברים לכך הוא:

תכלית ירידת הנשמה למטה היא שעל ידי עבודתה כאן למטה היא תגיע לתשובה: הנשמה למעלה, לפני ירידתה למטה, היא בבחינת צדיק, ועל ידי עבודתה למטה, היא מגיעה לדרגת בעל תשובה³¹.

כיון שעבודת הנשמה למטה היא כדי להגיע לתשובה, מובן, שכל עוד לא השלימה הנשמה את עבודתה בעולם הזה היא עדיין לא הגיעה לשלמות התשובה. דוקא כאשר, ותמת שרה בקרית ארבע...³², כאשר הנשמה נפרדת מהגוף ומסיימת את עבודתה, "בארץ כנען" (מלשון³³ מסחר), בעולם הזה שהוא ארץ של מסחר, שבו הנשמה "מרויחה" את העליות הנעלות ביותר³⁴, רק אז היא מגיעה לשלמות התשובה³⁵.

וזהו הקשר שבין "מערת המכפלה" כפשוטה, שאליה הגיעו האבות והאמהות לאחר סיום עבודתם, בהגיעם לשלמות התשובה³⁶, לבין שתי האותיות ה"א (ה' תתאה וה' עילאה) הנרמזות במערת המכפלה – כי בענין התשובה בכלל יש שתי דרגות: תשובה תתאה

(37) אגה"ת פ"ד ואילך השייכות של "המכפלה" – ה' מכפלה" (גם) (תשוב) ה' עילאה) ל"ותמת שרה בקרית ארבע גו" בכא"ו"א (ראה מהנ"ע שם, א"ב), גם באלו ששבים (גם סמוך למיתתם) רק בתשורת – מובן ע"י המבואר ב"ביאורים לאגה"ת" סעיף נב*, שגם תשורת, וגם כשהיא רק מצד יראת העונש, פנימיותה ואמיתתה היא, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" – בח' תש"ע, עיי"ש באריכות. ועיין אגה"ת ס"ה (קו, ב): והנה הגם כו'.

(38) ס"פ בלק, וראה "ביאורים לאגה"ת" ס"ד*, שבכל בחינה שבתשובה, גם בבחינה הכי תחתונה, נכללים כל ד' הבחינות. עיי"ש.

(39) ראה אה"ת שם (קיה, ב) בפירוש "שכרו כפול ומסופל", שקאי על ב' הבחינות שבג"ע געה"ע וגעה"ת (ה' עילאה וה' תתאה), שבכל אחד מהם יש בח' כפל – מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט.

ועפ"י יש לבאר מ"ש באגה"ת פ"ט לענין תשובה "שבמקום הקשר הוא כפול ומסופל", כי כללות ענין התשובה הוא "כפול" – תש"ת ותש"ע, ובכ"א מהם ישנם ב' האופנים: העלאה והמשכה – מכופל.

(*) נדפס באגה"ת עם ליקוט פירושים מ' (ע' קפדוט) המו"ל.

(*) נדפס שם ע' פב. המו"ל.

(31) לקו"ת בלק עג, א. (ושם שזהו, התירוץ האמיתי" למה ירדה הנשמה למטה).

(32) ראה מהנ"ע פרשתנו קכב, ב: ותמת שרה זה הגוף בקרית ארבע אלו הארבע יסודות כו'.

(33) תנחומא מסעי ט. ת"ב שם ז. במדב"ר פכ"ג יו"ד.

(34) ראה תו"א ר"פ וישב. סה"מ אידיש ע' 91 עה"פ ותמת שרה גו' בארץ כנען.

(35) ראה לקו"ת שמע"צ (צב, ב) שמשו רבינו ע"ה וכה לבחי' תשובה קודם מותו דוקא.

(36) וגם ה"תקומה" שהיתה בהשדה כשנכנסה לרשותו של אברהם (רש"י פרשתנו כג, יז), הרי ע"י שהיתה תחלה ביד עפרון, נעשה בה יתרון יותר (אוה"ת פרשתנו קטו, ב) – דוגמת העלי' שבנשמה לאחר גמר העבודה בעוה"ז דוקא.

שיחות

חיי שרה

לקוטי

בתשובה עילאה, צריך להיות „וחטאתי נגדי תמיד“⁴¹.

ובפירוש השני – „שכפולה בזוגות“, כדלעיל בסעיף ו' – מבאר רש"י את שני האופנים של העלאה ושל המשכה שיש הן ב"בית" (תשובה תתאה) והן ב„עליה" (תשובה עילאה). כידוע, ש„אשה" מצביעה על עבודה באופן של העלאה מלמטה למעלה, ו„איש" – על המשכה מלמעלה למטה.

(משיחת ש"פ חיי שרה תשכ"ט)

(41) עין אגה"ת ספי"א.

תתאה, ועליה – תשובה עילאה. והוא מוסיף „על גביו“, שה„עליה" נמצאת דוקא על ה"בית", כי סדר העבודה מחייב, שתחילה תהיה תשובה תתאה, ורק לאחר מכן ניתן להגיע לתשובה עילאה⁴⁰, ואף כאשר נמצאים

(40) אגה"ת ספ"ח. ותו"ת מכינה ומביאה סו"ס לתשו"ע. וכפ' (בפנים) מכפלה – שמכפיל כו'. ועפמ"ש"כ באגה"ק שם, גם ה' ראשונה „מכפילה" ה' אחרונה. וכמובא בכ"מ בענין מילוי ה' שבה' ראשונה (תו"א ריש פרשתנו, לקו"ת שמ"ע צב, סע"ג. אוה"ת פרשתנו קיה, א).

שמואל ב פרק ב

א ויהי אחרי-כן, וישאל דוד ביהוה לאמור האעלה באחת ערי יהודה, ויאמר יהוה אליו, עלה; ויאמר דוד אנה אעלה, ויאמר חברנה. **ב** ויעל שם דוד, וגם שתי נשיו--אחינעם, היזרעלית, ואביגיל, אשת נבל הפרמלי. **ג** ואנשיו אשר-עמו העלה דוד, איש וביתו; וישבו, בערי חברון. **ד** ויבאו אנשי יהודה, וימשחו-שם את-דוד למלך על-בית יהודה; ויגדו לדוד, לאמור, אנשי יביש גלעד, אשר קברו את-שאול. {ס}

רמב"ם הלכות שקלים פ"א ה"ב-ה"ג

ב מניין כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד, הוא כסף הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה; ומשקלו, שלוש מאות ועשרים שעורה. וכבר הוסיפו חכמים עליו, ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני; וכמה הוא משקל הסלע, שלוש מאות וארבע ושמונים שעורה בינוניות.

ג סלע היה ארבעה דינרין, והדינר שש מעין; ומעה, היא הנקראת בימי משה רבנו גרה, ומעה הייתה שני פונדיונין; ופונדיון שני איסרין, ופרוטה אחת משמונה באיסר. נמצא משקל המעה, והיא הגרה, שש עשרה שעורות; ומשקל האיסר ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה חצי שעורה.

ספר "פענח רזא" (לרבי יצחק בר יהודה הלוי) חיי שרה כג, טז

כתוב בתורה "זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף" (ויקרא כז, טז) –

ב-50 שקל כסף אפשר לקנות "בית כור", שהם 75,000 אמות מרובעות (ערכין יד, ב).

על פי חשבון זה, ב-400 שקל כסף הוא שווי של 600,000 אמות מרובעות.

שטח של אדם אחד – אמה על אמה (סוכה ז, א).

יוצא כי מערת המכפלה מכילה שטח עבור 600,000 בני אדם.

תניא פרק ל"ז

כי כללות ישראל שהם ששים
רבוא נשמות פרטיות הם כללות
החיות של כללות העולם, כי
בשבילם נברא, וכל פרט מהם
הוא כולל ושייך לו החיות של
חלק אחד מששים רבוא מכללות
העולם התלוי בנפשו החיונית
להעלותו לה' בעלייתו, דהיינו
במה שמשמש מעולם הזה
לצורך גופו ונפשו החיונית
לעבודת ה', כגון אכילה ושתייה
ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו.
אלא שששים רבוא נשמות
פרטיות אלו הן שרשים, וכל שרש
מתחלק לששים רבוא ניצוצות,
שכל ניצוץ הוא נשמה אחת.

בטקסט השיעור:

חבורת מרצה מס' 3-4

עמ' 18

"תורת מנחם" כרך

טו ע' 234

ע"י הארבע מאות שקל כסף ששילם
אברהם אבינו, קיבל כל יהודי חלק
(אמה על אמה) בארץ ישראל.

כמה שמות יש לחברון?

מפרש"י על הפסוק – מה טעם נקרא קרית ארבע, על שם ארבעה ענקים שהיו שם: אחימן, ששי, תלמי ואביהן, פירוש שני של רש"י על שם ארבעה זוגות שנקברו שם...

ה"כלי יקר" מפרש בדרך שונה, קודם, לקרית ארבע היו ארבעה שמות, והם: אשכול, ממרא, קרית ארבע, חברון. ולאחר מכן היא נקראת בארבעה שמות מכיוון שמקום זה "הוקצה" לקברות, על כן נקרא בארבעה שמות המורים על ארבע דרכים שהמיתה מצויה בהן, ואלו הם:

1. יש מיתה שאדם מת בחטאו, כמו שכתוב בבמדבר (כז, ג) "כי בחטאו מת".
 2. יש מיתה בעוון אחרים כמו בנים שנתפסים בעוון אביהם וצדיק הנתפס בעוון הדור.
 3. יש שימותו בלי עוון אלא מצד המידה הטבעית, פירוד ארבעת היסודות, וכל מורכב סופו להיפרד.
 4. מיתת נשיקה – מיתת צדיקים שמתים בנשיקה (לשון נשיקה זה לשון חיבור) וענין מיתה זו שכאשר תעלה מחשבתה ונשמתה ותדבק למעלה בשכל הפועל, כיוון שעלתה שוב לא תרד, כי תישאר הנשמה "מחוברת".
- וכנגד כל דרך באו ארבעת השמות של העיר חברון.
- ממרא – כנגד (1) אדם שמת בחטאו, מלשון "ממרים הייתם עם ד' (דברים, ט, ז) ".
- אשכול – כנגד (2) המת בעוון אחרים, הנעשים שכולים ממנו, כי הקובר בניו קרוי שכול כמו שנאמר "למה אשכל גם שניכם יום אחד" (בראשית, כז, מה), כי החוטא נקרא אשכול, בשל השכול.
- קרית ארבע – כנגד (3) המיתה הטבעית ופירוד ארבעת היסודות.
- חברון – כנגד (4) מיתת הנשיקה והחיבור.
- ובא הכתוב לומר שמיתת שרה לא היתה מצד שני סוגי מיתה (1, 2) הראשונים, שיש בהם צד עוון, אלא מצד שני הסוגים האחרונים, שאין בהם צד עוון שכן כתוב בפסוק "ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון" והזכיר הכתוב דוקא שתי מיתות אלו, שאין בהם צד עוון אלא מיתה מסוג פירוד ארבעת היסודות ומיתה מסוג מיתת נשיקה.

מקור: <http://www.vorts.co.il/?p=587>
(נשלח ע"י מאור צוברי)

תניא פרק י"ט

ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מה שכתוב "נר ה' נשמת אדם", פירוש: שישראל הקרוים אדם, נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח כמו שכתוב בעץ חיים. ואף שעל ידי זה יכבה ולא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו במציאות בשרשו, אף על פי כן בכך הוא חפץ בטבעו. כך נשמת האדם, וכן בחינת רוח ונפש, חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה, הגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הראשון, אף על פי כן זה רצונה וחפצה בטבעה. וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחינת טעם ודעת, וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה בנפש אינו בבחינת טעם ודעת ושכל מושג ומובן, אלא למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן. והיא בחינת חכמה שבנפש, שבה אור א"ס ב"ה.

תניא פרק א'

נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף, וכדכתיב "כי נפש הבשר בדם היא", וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה. דהיינו: כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה, ותאות התענוגים מיסוד המים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח, ועצלות ועצבות מיסוד העפר.

עפר דקדושה: "ונפשי כעפר לכל תהיה" (נוסח התפילה. ע"פ ברכות יז, א).

מפתח עניינים

חלק ב. שיעורים 5-6

46

אשל באר שבע

46 בראשית פרק כא (פרשת וירא) עם פירוש רשי

עד שנת 2023 מקום זה לא היה יותר מעוד נקודה במדבר הנגב. הצמחייה הראשונה הופיעה כאן בזכות אברהם, שנטע כאן אשל – גן של עצי פרי.

47 אבות א משנה ה

"אין מחירים כאלה!" – התרעמו לקוחות בלתי-מנוסים. אך הנוסעים בעלי הנסיון יודעים היטב, שבמסעדה קיימת מערכת הנחות מפליאה. ניתן לשלם עבור הארוחה בהודאה קצרה לה' – ב"ברכת המזון", – והטקסט הנאמר מבטל לחלוטין את החשבון בן חמש הספרות.

48 סוטה י, א-ב

50 בראשית רבה פמ"ט, ד

51 אוצר אגדות התורה - חסדי אברהם ושרה

ומעשי צדקתם

54 קונטרס ומעין מאמר א פרק ב

55 מאמר 'ויטע אשלי' תש"א

58

עברית ב-5 דקות

58 ברכה: לקוט

רעיון של הכפלה ושל הוצאת הפוטנציאל מהכוח אל פועל בא לידי ביטוי גם במילה "להבריק". משמעותה החקלאית – "יצירת גפן חדשה מגבעולה של הגפן

הקיימת" – והיא יכולה להראות רחוקה ממשמעות שורשה, שזה עתה גילינו.

59 מאה ברכות בכל יום - הלכות ברכת השחר ושאר ברכות (שולחן ערוך הרב אורח חיים מו סעיף א)

60 ברכה היא מלשון המשכה (מאמר ויהיו חיי שרה, תנשא)

61

קופסא שחורה

61 בראשית פרק כד (פרשת חיי שרה) עם פירוש רש"י

מדרש רבה פרשה ס: שליחותו של אליעזר טז [הברכות באהלה של שרה ורבקה]

בכל הימים, שהייתה שרה קיימת, היה נר דולק מילי שבת ועד לילי שבת לאות שלום בית. אור השלום, המתחדש בערב שבת, האיר כל השבוע.

62

משנה פתוחה

62 שבת פרק שני עם פירושו של ר' עובדיה מבר טנורה

מאילו חומרים מכינים פתילות לאותן הנרות, שמדליקים בערב שבת? תשובה כללית – מכל חומר, שמאפשר בעירה חלקה ונקייה

בראשית פרק בא (פרשת וירא)

לא על-פן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם **לא** נישטע אשל בבאר שבע ויקרא-שם בשם יהוה נשבעו שניהם. **לא** ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אל עולם. **לא** ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים אבימלך ופיכל שר-צבאו וישבו אל-ארץ פלשתים. רבים.

רש"י

בושה של לוט ובא לארץ פלשתים ובן צ"ט שנה היה שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים הרי כ"ה שנה וכאן כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחך אינם יתירים יותר משנה הרי כ"ו שנה מיד יצא משם וחזר לחברון ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים כך שנויה בסדר עולם (ב"ר):

(לד) ימים רבים –

מרובים על של חברון בחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחון אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך שנאמר ויעבר אברם, ויעתק משם, ויהי רעב וירד אברם מצרימה, ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם מפני

(לג) אשל –

רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות, ומצינו לשון נטיעה באהלים שנאמר (דניאל יא) ויטע אהלי אפדנו:

ויקרא שם וגו' –

על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכול העולם לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י):

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6

עמ' 3

אבות א משנה ה

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה – כביתו של אברהם אבינו עליו השלום שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח.

ברטנורא

יהי ביתך פתוח לרוחה –

כביתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח:

ויהיו עניים בני ביתך –

ולא יקנה עבדים לשמשו. מוטב שיהנו ישראל מנכסיו ולא זרע כנען הארור:

באשתו אמרו –

מדקאמר עם האשה ולא אמר עם אשה, למדנו שבאשתו אמרו. אית דמפרשי, באשתו נדה בלבד, שלא יבוא לידי הרגל עבירה. ומדברי המשנה נראה, דאפילו באשתו טהורה. וכן אמרו חז"ל [חגיגה ה'] מגיד לאדם מה שיחיו, אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת הדין. אלא א"כ צריך לפייסה לדבר מצוה, כגון רב דשח ושחק ועשה צרכיו:

מכאן אמרו חכמים –

רבינו הקדוש שסידר המשניות כתבה, מדברי חכם זה שאמר ואל תרבה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. מצאתי כתוב, כשאדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני, היא מלמדתו לחרחר ריב, כגון קורח שסיפר לאשתו מה שעשה משה שהניף את הלויים תנופה, והביאתו בדבריה לידי מחלוקת. אי נמי, מתוך שהוא מספר לה שחבריו גינוהו וביישוהו אף היא מבזה אותו בלבה, וזה גורם רעה לעצמו:

ובוטל מדברי תורה –

שנמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה:

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6

עמ' 3

עין משפט
גר מצות

הגהות הב"ח

גליון השי"ס

מוסף רש"י

נניח שגמלה לי נתי שגמלה לו
נניח הרבה, ואם יודע הוא

ול גדול ולא יסף. לא

משמע לשון הוצאה בעל כרחו. היא

ואל תלצין פניו לפיכך שלחה לו אם

שנגזרו מלפני שילאו מווי מלכים וחי

נתכוונה: מקץ ימים לימים. משנה

מקום

לר. שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה (שם)

ישתו עמדו לבדכו אמר להם

בית חמדי ואז שמואל בן

ולד כשהוא מהול דבר אחר

דב' יוחנן משום ד' שבעין בן
דב' יוחנן משום ד' שבעין בן

מרה ליה בבקשה ממך הכר

א³ ולא יסף עוד לדעתה וכתיב

עו הכל דלקמן (שם, ע"ש בגמ'). זכה ונקרא

לעצירת הלכות
לאחר שאכלו

לדאמיר צחלה

מביתו תמה ש

ה"נ מלי נמימר
יבדו דא דא

⁽²⁾ אין נא אלא לשון בקשה :

נה, שוב ^הלא פסק ממנה כתיב ה

מִשְׁתֵּה וּכְשָׂאוֹ כֵּךְ כִּי הִיָּה רִרְצָה אֲבִרְהָם שִׁי

ושיפיות דמיס משו

לְחַזְקָה אֶל חֲמִידָה לֵאמֹר
יֵשׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ

בראשית לח בו ולא יחזק את עשו

דברים ה' יח
עצד ענודת כוכניס

הכר נא למי

בר אמי כיון שיד

דבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל

[illegible][illegible][illegible]

--	--	--

--	--	--

[illegible]

--	--

(א) ע"י נהגות הנ"ח דגם ברשיי ל"ל ב' המירושים.

בראשית רבה פמ"ט, ד

אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים
אמר להם: ברכו!

אמרו ליה: מה נאמר? אמר להם: אמרו "ברוך אל עולם שאכלנו
משלו"! אם מקבל עליו וברוך הוה אכיל ושתי ואזיל, ואי לא הוה
מקבל עליה וברוך הוה אמר להם: הב מה דעלך! ואמר מה אית לך
עלי? הוה אמה להם: חד קסיט דחמר בעשרה פולרין, וחד ליטרא
דקופר בעשרה פולרין, וחד עיגול דריפתא בעשרה פולרין, מאן
יהיב לך חמרא במדברא? מאן יהיב לך קופר במדברא? מאן יהיב
לך עיגולא במדברא? מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה, הוה
אמר "ברוך אל עולם שאכלנו משלו".

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6

עמ' 4

אוצר אגדות התורה

ו

חסדי אברהם ושרה ומעשי צדקתם

מלכי-צדק, הוא שם בן נח, ספר לאברהם כי בזכות מעשי הצדקה שעשו נח ובניו בתבה, נצלו ויצאו בשלום מן המבול. לפי שהיו מאכילים את החיות, את כל אחד ואחד, ולא נחו לא ביום ולא בלילה. אמר אברהם בלבו: "מה אלו, אם לא היו עושים צדקה עם בעלי-החיים, לא היו יוצאים מן התבה, אני, אם אעשה צדקה עם בני-אדם, שנבראו בדמות אלקים, על אחת כמה וכמה שאנצל מן הרעות".

מה עשה? הקים מלונות אורחים בכל הדרך, כדי שיוכלו עוברי-ארח לנוח בהם וללון שם, וכן הכניס למלונות מאכלים ומשקאות, שכל הרעב יאכל, וכל הצמא ישתי, וכל העיף יבוא וינוח שם על מטות מצעות. וכשינחת העיף מדרך המצעות, וישביע נפשו באכל, יודה ויברך לאלקי אברהם.

בבאר-שבע, מקום מגוריו בנה אברהם בית גדול. והיו לבית ארבעה פתחים לארבע רוחות השמים, כדי שכל עובר-נשב ימצא בנקל את הדלת להכנס. מסביב לבית נטע אברהם גן נפלא, ובו עצי פרי טובים למאכל. ובכניסה אל הגן היה עץ אחד נפלא, אשר לא היה כמוהו ולא יהיה אחריו. וסגלה מיחדת היתה לו, כי בשעה שנגש אל העץ איש המאמין בה', פרש העץ את צנפיו על האיש, והגן עליו מפני החמה. אך כאשר בקש עובד גוילים לגשת אליו,

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6

עמ' 4

אוצר אגדות התורה

הרים העץ את ענפיו כלפי מעלה, ובזאת ידע אברהם להבחין בין המאמין בה' לבין המאמין בפסילים. וכך גם לכל לקרב לבות אנשים אל הבורא.

כשנודמן אל בית אברהם אורח, הכניסו אל מפתח לעץ, ואם הרים העץ ענפיו, ידע אברהם כי עובד־אלילים הוא האיש, מהר אברהם והגיש לאיש סעדה משפיעה, ושרת אותו כל הזמן, ובינתיים ספר לו על גדלת ה' ועל חסדיו ונפלאותיו. כך השפיע על האורח להכיר בה' שהוא אדון העולם. נכנסו דברי אברהם בלב אורחיו, עזבו את אליליהם והאמינו בה' לבדו.

כך נתפרסם אברהם במעשה צדקתו, ומכל הארץ התאספו ובאו אליו אנשים נשים וטף. גם אנשים מסכנים באו לבכות ולספר את צרותיהם לפניו. ואת כלם קבל אברהם בשמחה ובאהבה. האכיל אותם והשקה אותם, נחם כל לב כואב, והרגיע אותם מיגונם. ושרה גם היא עשתה חסדים עם הנשים. באשר ראתה נשים לבושות קרעים תפרה להן שמלות, ולא נתנה לעצמה מנוח לא ביום ולא בלילה. ביום עזרה לאברהם לשרת את האורחים, ובלילה, באשר ישנו את שנתם, ישבה ותפרה בגדים לנשים העניות וילדיהן. כך היו אברהם ושרה מרבים בצדקה וחסד; משמחים לבות נדכאים, מאכילים את הרעבים ומלבישים את הערומים.

ראה ה' את מעשיה הנפלאים של שרה, את אהבתה הגדולה ורחמיה על העניים, ושלח לה ברכה במעשי־ידיה.

היה נרה של שרה דלוק מליל שבת אחד עד ליל שבת שני. ואת אהלה הקיפו ענגי זהר, שהיו לה לכבוד ולתהלה. שמם של אברהם ושרה הלך וגדל, עד שכל משפחות האדמה נתברכו בהם.

אוצר אגדות התורה

וכשבקשו האורחים לברך את אברהם על רב חסדיו, אמר להם:
 "אל תברכו אותי כי אם את האדון הנותן לחם לכל בשר". שאלו
 אותו האורחים: "מי הוא האדון הזה?" השיב להם: "ה'
 האלקים". שאלו עוד: "והיכן הוא נמצא?" אמר להם: "בשמים
 ממעל ועל הארץ מתחת, כי מלוא כל הארץ כבודו ובקדו נפש כל
 חי, הוא הן את העולם כלו בטובו בחן ובחסד". תמהו האנשים
 ואמרו: "כזה גדול הוא האדון הזה, ואנו לא הפרנוהו? אגא ברב
 חסדך למדנו לברכו". אז שמח אברהם בכל לבו ולמדם לאמר
 ולברך: "ברוך ה' המברך לעולם ועד". עד שאמר הקדוש-ברוך
 הוא לאיוב בשבחו של אברהם: "טרם הגעת למדרגתו של
 אברהם: כל שהפה שואל היה מצוי בתוך ביתו של אברהם, כי
 אתה יושב בביתך, אורחים נכנסים, ואתה מגיש לכל אחד מה
 שרגיל לאכל. מי שרגיל לאכל בשר, אתה נותן לו בשר. ומי
 שדרכו לאכל פת או יין, אתה נותן לו פת או יין, אבל אברהם —
 כל מי שלא טעם בשר ממינו, הוא מגיש לו בשר. ומי שאינו רגיל
 לשותות יין — הוא משקהו יין, ולא עוד, אלא שאברהם בנה
 אולמות ובתי אכסניה בדרךכים, ומלא אותם מאכלים ומשקאות,
 שכל מי שבא לתוכם אכל ושתה וברך את ה' וגרם לי נחת-רוח".

קונטרס ומעיין מאמר א פרק ב

ובאמת הוא שטות נורא, וכי זהו הטוב אשר אליו ימשוך האדם בחיר הנבראים?

כי הנה יש כמה מיני תענוגים, וכמו התענוג במאכל ערב ומתוק לחיך, שזהו תענוג היותר שפל ופחות, וכמו כן בדרך כלל התענוג בענינים גשמיים וגופניים שזהו תענוג בהמי ממש, שחבהמה נמשכת אחרי דברים הטובים והערבים לפי טבעה ואינה יודעת מטוב אחר כי אם מהטוב הזה ואחריו היא נמשכת. ולמעלה מזה הוא כמו התענוג בקול ערב, שהוא תענוג רוחני יותר, ולמעלה מזה הוא התענוג בעניני המדות, וכמו במדת הטוב והחסד שעושה עם זולתו שיש בזה תענוג נפלא להאיש הטוב. והנה יש בזה גם כן מדריגות, שאם הטוב שלו הוא רק מצד הטבעי לבד בלי הבחנת השכל, והיינו שעושה טוב וחסד עם כל הבא לידו בלי הבחנת בין טוב לרע, ובלי שום כוונה פנימית בעשיית הטוב אתו, הרי התענוג בזה הוא ג"כ תענוג בהמי, שהוא התגברות האהבה הטבעית, וכידוע שהבהמה עיקרה הוא בבחי' המדות לבד ואין לה דעת כלל, וכאשר האדם מתנהג ומתענג בפעולת המדות לבד בלי הנהגת השכל, הרי הוא כבהמה, כי אם כל מדת בני אדם צ"ל על פי השכל, וכמו במדת החסד להבחין בין טוב לרע.

ולפעמים צריכים להשפיע חסד גם למי שאינו ראוי, אך כשביל הכוונה והתועלת שיהי' מזה, וכמו אברהם אבינו ע"ה שהיה מאכיל ומשקה גם לערביים, והיה הכוונה בכדי להודיע אלקותו ית' בעולם ולקרב את הבריות לאלקות. וכדאי' בגמרא (סוטה י' סע"א) על פסוק "ויקרא שם בשם ה' אל עולם", אמר ריש לקיש אל תקרי ויקרא אלא ויקריא (למד לבריות לקרוא שם בשם ה' אל עולם. רש"י), שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב. כיצד? לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו (לאברהם). אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלקי עולם אכלתם! הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם! וזה היה תכלית כוונת החסד, לא מצד החסד הטבעי, כי אם בכדי לקרב על ידי זה את הבריות לאלקות. ובמד"ר (וירא פמ"ט) איתא: אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים. משהיו אוכלים ושותים, אמר להם: ברכו! אמרו לו: מה נאמר? אמר להם, אמרו: ברוך אל עולם שאכלנו משלו, אם מקבל עליו וברוך, הוה אכיל ושתני ואזיל; ואי לא הוה מקבל עליה וברוך, הוה אמר לו: הב מה דעלך. ואמר: מה אית לך עלי? הוה אמר ליה: חד קמיט (פירש הערוך: כלי של חרס או מתכות או מכל דבר. מתנות כהונה) דחמר (יין) בעשר פולרין (מין מטבע. מתנות כהונה) וחד ליטרא דקופר (ליטרא בשר. מ"כ) בי' פולרין וחד עיגול דריפתא (לחם. מ"כ) בי' פולרין. מאן יהיב לך חמרא במדברא? מאן יהיב לך קופר במדברא? מאן יהיב לך עיגולא במדברא? (מי נתן לך מעולם במדבר בשר ולחם ויין. מ"כ) מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה (משהיה רואה האורח הצרה ההיא שהיה מיצר לו. מ"כ) הוה אמר: "ברוך אל עולם שאכלנו משלו". וכן כל המדות צריכים להיות ע"פ הנהגת השכל דוקא.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6

עמ' 4

בס"ד, פ' וירא תשא

ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם הוי' אל-עולם, וארו"ל (סוטה ד"י ע"ב)
אמר ריש לקיש א"ת ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו
לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב, כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו,
אמר להם וכי משלי אכלתם, והלא משל אלקי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו
למי שאמר והי' העולם, וזהו ויטע אשל בבאר שבע, אש"ל הוא נוטריקון אכילה
שתי' לוי' כדפרש"י על המאמר אחינו גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של
אברהם אבינו בכתובות ד"ח ע"ב, וע"י האשל פרסם אלקותו ית' בעולם, והמובן
מזה הוא דמעתל אברהם אבינו היא בב' ענינים, הא' הוא מה שפרסם אלקותו
ית' בעולם, שבימי אנוש טעו בנ"א לחשוב שעזב הוי' את הארץ בידי הכוכבים
ומזלות בטענם כי השפלה היא לו ית' להשגיה על הנבראים התחתונים ומכיון
שבא אברהם ביאר והסביר להם כי הוא ית' אל-עולם, ועל אשר טוענים רם הוי'
ועל השמים כבודו ביאר להם כי מלא כל הארץ כבודו ואם מצד רוממות העצמות
הנה משפילי לראות בשמים ובארץ בשמים כמו בארץ ששניהם שווים לפניו ית',
והב' דאופן פרסום אלקותו ית' בעולם הי' ע"י אשל, וצ"ל מהו יתרון המעלה
דפרסום אלקותו ית' ע"י אשל דוקא להיות נחשב לענין בפני עצמו הלא
העיקר הוא עצם הענין ומה זה נוגע באיזה אופן הוא הפרסום, ובאמת הנה גם
בזה שפרסם ע"י האשל הנה העיקר הוא מה שהודיע להם עניני אלקות וביאר
והסביר זה בכמה משלים ודוגמאות שיתקבל בשכל אנושי בהשגה טובה, אברהם
אבינו האט געגעבן צו פארשטיין די זאך פון געטליכקייט דורך עניני הסבר אז
אפי' אנשים המוניים האבן דאס פארשטאנען, און די וואס האבן ניט פארשטאנען
האבן געפילט אז אנוי איז דאס און האבן מודה געווען צו דעם וואס אברהם האט
זיי געזאגט, אזא לעבן און ליבשאפט צו דעם בורא ב"ה איז געווען אין זיין
ריידן אז אויך די וואס האבן ניט געקענט פארשטיין בהשגה ממש הודו לדבריו
מפני הרגש החיות והאמת, שביאר והסביר להם כי הוא ית' ברא את העולם
ונבראים ובראם ברוח ומאמר פיו כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל
צבאם והעולם והנבראים שברא הקב"ה אינו כאשר יוצא לצורף כלי שהאומן עושה
את הכלי ואח"כ יש לה קיום ואינה צריכה להאומן אבל בריאת העולם והנבראים
הם בהתחדשות שצריכים להתחדש תמיד, וטעם הדבר לפי שהאומן העושה כלי
הוא רק יש מיש בלבד, שאין זה שמהווה את הדבר כ"א שמשנה את צורתו,
שהאומן העושה כלי מעץ או ממתכות הרי העץ והמתכות כבר ישנם במציאות
והאומן הוא רק מה שעושה בהם את הציור היינו תמונת הכלי ואין זה אלא שמשנה
אותה מצורה לצורה, כי חומר העץ או המתכות שישנם במציאות קודם עשיית
הכלי הרי הם ג"כ מצויירים אלא שהם בציור גולמי שאינו מביא תועלת שמושי,
והאומן שעושה הכלי ה"ה פועל ועושה שיהי' מהם תועלת שמושי כפי איכות
הכלי ההיא אם לקבל בתוכה אוכלין או משקין, דלאחר כ"ז אינו אלא שינוי
הצורה בלבד מצורה גולמית לצורה שמושית דכל זה הוא יש מיש, והתהוות
העולם הוא יש מאין, וביש מאין הרי האין צ"ל תמיד בהיש להוות ולהחיותו,

ו י ט ע א ש ל : בראשית כא, לג.

ואופן היות האין בהיש צ"ל תמיד, ובמדידה אשר היש יוכל לקבל את האין, והיינו דעם היות שהאין צריך להיות תמיד בהיש אבל היותו של האין בהיש צ"ל באופן העלמי שהו"ע העלם והסתר הבורא מהנברא. ועם היותו נעלם בהיש עד שהיש אינו מכיר בו, דער יש תאט קיין מושג אין דעם אין המהוה אותו ומחיהו ולכן נק' אין דאין פירושו אין ואפס הנקרא בלשון בנ"א ניט פאראן, שהרי האין הוא עיקר המהוה והמחי' ואיך אפשר לומר שהוא אין כפשוטו אלא שהפ' אין שהוא בלתי מושג כלל, ועם זה הרי האין צ"ל תמיד בהיש אלא שצ"ל במדידה, כי ביטול היש הוא בב' אופנים, הא' מצד סילוק אור המהוה, והב' מצד גילוי אור המהוה ולכן הנה צ"ל במדידה דוקא, והמדידה במציאות של האין בהיש היא מדידה אלקית להיות כללות ענין בריאה יש מאין הוא בחיק הבורא ב"ה.

ב.

והנה עוד זאת ביאר והסביר להם אברהם אבינו אשר כל מה שברא הקב"ה בעולמו הוא תמיד ברשותו של הקב"ה ומלבד שלאדם ניתן בחירה חפשית לבחור באשר חפץ וכמ"ש ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע והאדם יכול לבחור באחד מהם, ורק מצד טבע הטוב להטיב הודיע הקב"ה והטביע במוחו של האדם אותו השכל וההבנה והדיעה להבין כי חיים הוא טוב ומות הוא רע. אבל הבחירה היא חפשית לבחור במה שהוא חפץ, אבל זולת ענין הבחירה הנתונה לאדם הרי כל נברא ונברא וכל מה שנברא בעולם הזה הכל ברשותו של הקב"ה והיינו דזה מה שהקב"ה נותן לאדם השפעה מרובה היא לכוונה ידועה והכל הוא ברשותו של הקב"ה, וביאר והסביר להם ענין השגחה פרטית להכין מזונו וכל הדרוש לו לכל אחד ואחד מברואיו ית' בלי הבדל בין הנבראים היותר גדולים אשר בצבא השמים כמו גלגל חמה והדומה או נברא היותר קטן בצבא הארץ כמו תולעת הזוחלת במדבר שמם, וביאר והסביר אשר בעניני אלקות שייך ענין ההשכלה והשגה, ויש בזה דרגות חלוקות הן מצד המושגות והן מצד המשיגים, דישנם עניני השכלה באלקות שהם למעלה מלהיות נתפס בשכל אנושי, וכמ"ש החקר אלקה תמצא דכמה שהאדם יטריח את שכלו לא יוכל לעמוד על הדבר להיות כללות ענין המושכל ההוא למעלה ממה ששכל אנושי יכול לתפוס בו ורק כאשר האדם שוקד במושכלות ביגיעה גדולה ועצומה רבות בשנים וזיכך את מוחו ועלה שכלו עד רום ידוע יכול להיות שיהי' לו איזה השערה שכלית בהשכלה הנפלאה שלמעלה משכל אנושי וישנם שכלי' באלקות שהאדם יכול לעמוד ולהבינם על בורים ולהתעמק בהם ולא זו בלבד שמבינם בטוב אלא עוד זאת שיוכל לבארם ולהסבירם גם לזולתו, וכן יש חלוקי דרגות במשיגים שיכול להשיג שכל עמוק להשכיל בו, ויש שאין שכלם יפה לקבל השכלים בהשגה טובה בכ"ז הנה כאשר מבארים להם אף שאינם מבינים אבל מודים כי כן הוא, דכל זה מבואר במה שאמר להם וכי משלי אכלתם משל אלקי עולם אכלתם שביאר להם עניני אלקות שהוא ית' הבורא את עולמו ואופן הבריאה הוא באמירה ורוח פיו ומשגיח ומנהיג את עולמו, שאינו כמו שר ומלך המנהיג את אנשי מדינתו אלא הוא אלקי עולם דהשר

והמלך יכולים רק להשפיע דברים המחזיקים את החיים אבל חיים עצמם אינם יכולים להשפיע אבל הוא ית' הוא אלקי עולם שמשפיע חיים להנבראים וגותן להם מזונם בעתם ובזמנם, וזהו אומרו וכי משלי אכלתם משל אלקי עולם אכלתם מה שהכין עבורם בהשגחה פרטית ואשר ע"כ הנה הודו שבחו וברכו למי שאמר והי' העולם, דהי' כאלו אשר מפני עומק המושג ומצד קוצר המשיג הנה רק הודו והי' כאלו שהבינו הענינים בהשגה טובה והם שבחו להבורא דהמשבח הרי יש לו איזה השגה עכ"פ בהמשובח והמהולל והיו כאלו דלא זו בלבד שקבלו עניני אלקות בטוב אלא גם הסבירו לזולתם וכמו ענר אשכול וממרא, וארז"ל (יומא דכ"ח ע"ב) א"ר אלעזר דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים דזהו וברכו למי שאמר והי' העולם, א"כ הרי עיקר ענין הפרסום דאלקות הוא מה שביאר והסביר ענין אלקות בהשגה דוקא ומה זה נוגע האופן היינו באיזה אופן הוא הפרסום אם ע"י אשל או באופן אחר מאחר דהעיקר היא הידיעה וההשגה, ולכן הרי יש כמה אוהרות בענין זה כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך וכתוב דע את אלקי אביך שצ"ל דעת והשגה באלקות, ומאמרו ויטע אשל מובן דגם אופן הפרסום הוא עיקר.

ג.

אך הענין דהנה ידוע דהתהוות עולמות בי"ע הוא ע"י ע"ס דאצי' וכמאמר בעש"מ גבה"ע, והעש"מ הם הע"ס דאצילות דמאמר יהי אור הוא חכ' דאצי' דחכ' היא אור וכתוב הכסיל בחשך הולך, והכסיל הוא היפך החכם, הרי החכ' היא אור ויהי רקיע הוא ספי' הבינה כמ"ש ועל ראשי החיות רקיע כעין הקרח הנורא וידוע שהוא בינה, דקרח הוא אגליו מיא, דטבע המים הוא להתפשט וענין הקרח הוא מה שהמים נקרשים ונצבו כמו גד מבלי התפשט, ויובן זה בכחות הנפש, דהכחות דחו"ב, דחכ' ענינה המצאה ובאה בנקודה וטבעה להתנוצץ, ולכן באה בהברקה דהברקה ענינה מה שמתגלה ומתעלם, וכן הוא בנקודת המצאה דעודנה בלתי ברורה ויכול להיות ב' סברות דבר והיפוכו בהמצאה שכלית אחת, ובינה ענינה השגה שהוא ההגבלה בהמצאה דחכ' בסברא מוגבלת, וכן הוא בהספירות העליונות דחו"ב דיהי אור הוא חכ' ויהי רקיע בינה וארז"ל בעשרה דברים ברא הקב"ה את עולמו בחכמה בתבונה ובדעת בכח ובגערה כו' הוי' בחכ' יסד ארץ כונן שמים בתבונה וגו' דבכללותם הם ע"ס דאצי' המהווים עולמות בי"ע דלכאור' אינו מובן דהלא ע"ס דאצי' הם אלקות ממש וכמא' איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד ועולמות בי"ע הם באים במציאות יש ואיך מע"ס דאצי' שהם אלקות ממש נעשה מהם עולמות בי"ע שהם בעלי גבול ויש ודבר נראה לנפרד מאלקות והתהוות הוא בדרך בריאה יש מאין ועם היות דגם חכ' היא ראשית הע"ס היא ג"כ בבחי' יש מאין כמ"ש והחכ' מאין תמצא דמציאת החכ' מהכתר הוא כעין בריאה יש מאין, הענין בזה הוא דהנה לבד זאת דיש נאצל אינו כמו יש נברא, והיינו דיש דאצי' הנה הגם שהוא בחי' יש לגבי עצמות, מ"מ הוא בבחי' אלקות ממש, הנה לבד זאת הנה מה שמבואר במ"א דכללות הע"ס הם יש מאין הכוונה בזה הוא דע"ס הן הארה בעלמא מאוא"ס ב"ה, ולכן הנה ספי' החכ' שהיא ספי' ראשונה ונקראת

ברכה: לקוט

דרך מצוותיך קמח. א:

ענין הברכות שאנו מברכים אותו כמ"ש ברוך אתה או יתברך כו', עם שלכאורה הוא פלאי גם כן, וכי הוא יתברך צריך לברכה, והלא הוא שלימו דכולהו ... וענין ברכה זו הוא לשון המשכה וגילוי כמו המברך את הגפן שכופף קומתו כו', וגם כאן הכונה בברכה זו, רצונו לומר שיומשך אלקותו ויתגלה למטה, וזהו 'יתברך' פירוש יתגלה עד שיאמרו הנה אלקינו זה ... רצונו לומר שיתגלה מהות האלקות, ולא כמו שעכשיו ידוע מציאותו ולא מהותו.

דרך מצוותיך ע. ב:

הברכה ענינה המשכה ממעלה למטה, כמו ענין בריכה שהוא קיבוץ מהמשכת מים, וגם עליו יתברך אנו אומרים 'ברוך' כלומר שאנו ממשיכים גילוי הארה ממנו יתברך הקדושה ומובדלת מהעולמות, שמכל מקום תאיר בהם ותתגלה להם ע"י המצוות.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6
עמ' 6

מאה ברכות בכל יום

הלכות ברכת השחר
ושאר ברכות

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6
עמ' 7

שולחן ערוך הרב אורח חיים סעיף א

ידיים בשחר, ואשר יצר, ואלהי נשמה, הרי שבעים וארבע. וחמש עשרה ברכות מהנותן לשכוי עד הגומל חסדים טובים, הרי שמונים ותשע. ושלוש ברכות התורה, ושתיים של תפילין, ואחת של ציצית, וברוך שאמר וישתבח, ושתיים לפני קריאת שמע ואחת לאחריה, הרי מאה. ובשבת חסרו משלוש תפילות שלושים ושש ברכות, ושתי ברכות של תפילין, וברכת יראו עינינו. ונתוספו שבע של מוסף, ושש עשרה של שתי סעודות, ושתיים של קידוש הלילה כשמקדש על הכוס, ואחת של קידוש היום, הרי עשרים ושש. חסרו שלוש עשרה. צריך למלאותן בפירות ומיני בשמים. ואם אין לו, יכולין וישמע ברכות הקוראין בתורה והמפטיר, ויענה אחריהן אמן, כמו שכתבתי בסימן רפ"ד (סעיף ז'). אבל אם לא ישמע הברכה, אף על פי שיודע איזה ברכה מברך ועונה אחריה אמן, אינה עולה לו למנין מאה ברכות. אבל מי שיש לו פירות, אינו יוצא בשמיעת הברכות. וביום הכיפורים, יכול להריח ולמלאות מנין מאה ברכות. אך אי אפשר לברך על כל פעם, אם לא בהיסח הדעת, כמו שיתבאר בסימן ר"ז. והשאר יכולין בשמיעת הברכות בחזרת הש"ץ. וכן יעשה מי שמתענה מבעוד יום, שחסרו לו שמונה של סעודת הלילה.

ברכות השחר תקנום חכמים על סדר העולם והנהגתו, מה שהבריות נהנין בכל יום, שיברכו להקדוש ברוך הוא על זה בפעם הראשונה שנהנין הנאה זו בכל יום ויום, להשלים מניין המאה ברכות שחייב כל אדם לברך בכל יום ויום מערב ועד בוקר, כמו שתיקן דוד המלך עליו השלום על ידי מעשה, שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, ולא היו יודעים על מה היו מתים, עד שחקר והבין ברוח הקודש, ותיקן מאה ברכות בכל יום. ורמז לדבר (שמואל ב כג א): "נאום הגבר הוקם על", על בגימטריא מאה. וסמך לדבר מן התורה (דברים ח יב): "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'", אל תקרי מה אלא מאה; והן מאה ברכות, שהן ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד, על ידי הברכות שמברך תמיד ערב ובוקר וצהרים, בשלוש תפילות, וברכות השחר, ושאר ברכות הקבועות בכל יום ובכל עת.

והן מאה ברכות אף ביום התענית: חמישים ושבע בשלוש תפילות, ושתיים לפני קריאת שמע של ערבית, ושלוש לאחריה עם יראו עינינו, הרי שישים ושתיים. ובסעודת הלילה מברך שמונה ברכות: על נטילת ידיים, והמוציא, וארבע של ברכת המזון, ועל כוס שבברכת המזון מברך לפניו ולאחריו, הרי שבעים. ואחר כך ברכת המפיל כשהולך לישון, ועל נטילת

ברכה היא מלשון המשכה

הלכות ברכת השחר
ושאר ברכות

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה מס' 5-6
עמ' 7

מאמר ויהיו חיי שרה, תנש"א

והנהגתו מה שהבריות נהנין בכל יום שיברכו להקב"ה על זה בפעם ראשונה שנהנין הנאה זו בכל יום²³, ועל דרך זה הברכות על בקשת צרכיו הגשמיים רופא חולים ומברך השנים וכיוצא בזה, ועל אחת כמה וכמה ברכות הנהנין שמברכים לפני אכילה ושתייה, שעל ידי הברכה נעשה הדבר מותר באכילה ושתייה, כמאמר רז"ל²⁴ כל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר²⁵ "לה' הארץ ומלואה", לאחר ברכה הרי היא לבני אדם, היינו, שפעולת הברכה היא (לא לבטל חס ושלום העילוי דקדשי שמים שבדבר זה, אלא) שקדשי שמים נעשים שלו, שאכילתו ושתייתו היא בבחינת קדשי שמים, כיון שעל ידי הברכה נעשה הבירור והזיכוך דהדברים הגשמיים להיות נמשך בהם הגילוי דהו"א אלקינו) מלך העולם.

ברכה היא מלשון המשכה, והפירוש ד"ברוך אתה הוי"ו" הוא להמשיך שם הוי"ו²¹ שיהיה ברוך ונמשך בגילוי למטה. וסדר ההמשכה הוא, שתחלה נמשך שם הוי"ו בנפש האדם, הוי"א אלקינו, להיות גילוי אור אין סוף בנפש כל ישראל שתתחזק אמונת ה' בלבם בגילוי עד שנעשה אלקה שלנו, כוחינו וחיותנו, ולאחר שנמשך ונתגלה בישראל, נמשך על ידם הגילוי גם למטה להיות מלך העולם. ויש להוסיף, שההמשכה והגילוי למטה מודגשים גם בתוכן הברכות, כי, נוסף לכך שרוב הברכות קשורים עם עניני העולם (שהרי אפילו ברכות המצוות קשורים עם עניני העולם שבהם מקיימים המצוות, ציצית בצמר גשמי ותפילין בקלף גשמי כו'), הרי הברכות עצמם הם על עניני העולם, וכמו ברכות השחר²² שתקנום חכמים על סדר העולם

²¹ ויתירה מזה - להמשיך בחי' אתה שלמעלה משם הוי"ו שיומשך ויתגלה בשם הוי"ו, ועד שיומשך ויתגלה גם בשם אלקים.

²² ראה גם המשך תער"ב שם פש"ס.

²³ לשון אדה"ז בשו"ע שם.

²⁴ ברכות לה, סע"א ובפרש"י שם. שז"ע אדה"ז או"ח ר"ס קסז. סדר ברבת הנהנין בתחילתו.

²⁵ תהלים בד, א.

בראשית פרק כד (פרשת חיי שרה)

סז וַיְבָאֵה יִצְחָק, הָאֵהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ, וַיִּקַּח אֶת-רַבֶּקָּה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה, וַיַּאֲהֲבֶהָ; וַיִּנָּחֶם יִצְחָק, אַחֲרֵי אִמּוֹ.

רש"י

וכשבאת רבקה חזרו:

אחרי אמו -

דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה, ומשמתה הוא מתנחם באשתו.

(סז) האהלה שרה אמו -

ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו,

מדרש רבה פרשה ס: שליחותו של אליעזר שז [הברכות באהלה של שרה ורבקה]

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, כל ימים שהיתה שרה קיימת, היה ענן קשור על פתח אהלה, כיון שמתה, פסק אותו ענן, וכיון שבאת רבקה, חזר אותו ענן.

כל ימים שהיתה שרה קיימת, היו דלתות פתוחות לרוחה, וכיון שמתה שרה, פסקה אותה הרוחה, וכיון שבאת רבקה חזרה אותה הרוחה. וכל ימים שהיתה שרה קיימת, היה ברכה משולחת בעיסה, וכיון שמתה שרה, פסקה אותה הברכה, כיון שבאת רבקה חזרה. כל ימים שהיתה שרה קיימת, היה נר דולק מלילי שבת ועד לילי שבת, וכיון שמתה פסק אותו הנר, וכיון שבאת רבקה חזר. וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה מיד, ויביאה יצחק האהלה.

אמר רבי יודן: למדתך תורה, שאם יהיה לאדם בנים גדולים, יהיה משיאן מתחלה ואח"כ הוא נושא לו אשה. ממי אתה למד? מאברהם, בתחלה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, ואחר כך: ויוסף אברהם ויקח אשה.

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 5-6

עמ' 11

שבת פרק שני

ב,א במה מדליקין, ובמה אין מדליקין: אין מדליקין לא בלכש, ולא בחוסן, ולא בכלך, ולא בפתילת האידן, ולא בפתילת המדבר, ולא בירוקה שעל פני המים. לא בזפת, ולא בשעווה, ולא בשמן קיק, ולא בשמן שריפה, ולא באליה, ולא בחלב. נחום המדי אומר, מדליקין בחלב מבושל; וחכמים אומרים, אחד מבושל ואחד שאינו מבושל, אין מדליקין בו.

ב,ב אין מדליקין שמן שריפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר, אין מדליקין בעטרן, מפני כבוד השבת; וחכמים מתירין בכל השמנים--בשמן שומשמין, בשמן אגוזים, בשמן צנונות, בשמן דגים, בשמן פקועות, בעטרן, ובנפט. רבי טרפון אומר, אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד.

ב,ג כל היוצא מן העץ--אין מדליקין בו, אלא פשתן; וכל היוצא מן העץ--אינו מיטמא טומאת אוהלים, אלא פשתן. פתילת הבגד שקיפלה ולא היבהבה--רבי אליעזר אומר, טמאה היא, ואין מדליקין בה; רבי עקיבה אומר, טהורה היא, ומדליקין בה.

ר' עובדיה מברטנורה

משנה א

במה מדליקין -
נר של שבת, במה עושין פתילות ושמנים להדליק:
לא בלכש -
כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ, וקרוי לכש:
בחוסן -
פשתן שאינו מנופץ:
בכלך -
פסולת של משי:
בפתילת האידן -
כמין צמר יש [בערבה] בין הקליפה לעץ:
בפתילת המדבר -
עלי עשב ארוך שגודליו אותם ומדליקין בהן:
בירוקה שעל פני המים -
כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים:
לא בזפת ולא בשעווה -
שלא יתן זפת נמש ושעווה נתכת בנר במקום שמן וידליק, אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעווה שרי:
ולא בשמן קיק -
שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין "קוטון". ויש מפרשים קיקין דיונה והוא עשב שעליו גדולים ונקרא בערבי "כרוע", והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם, כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה [אלא] סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכים אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולקת יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא

מבעיר. אי נמי, שמא יניח הנר ויצא, ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה:

ולא בשמן שריפה -

שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה ביום טוב, ואנן קיימא לן אין שורפין קדשים ביום טוב דכתיב (שמות יב) "והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו", ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בקר ראשון, עד בקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר ביום טוב. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה:

וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו -

ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא דחד מינייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמערב בו שמן כל שהוא, וחד אוסר אפילו על ידי תערובת שמן. ולא נתברר לחכמי התלמוד מי משניהם האוסר ומי המתיר. והלכה כחכמים:

משנה ב

אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט -

טעמא דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא בשמן שריפה, לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט, שאין שורפין קדשים ביו"ט:

אין מדליקין בעטרן -

פסולת של זפת וריחו רע ביותר, ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך, הילכך אלמלא מפני כבוד שבת היו מדליקין בו:

שומשמן -

כך שמו בערבי והוא זרע דק מתוק, ובארץ ישראל ממנו הרבה:

שמן צנונות -

שמן היוצא מזרע צנון:

פקועות -

דלעת מדברית:

נפט -

מין זפת הוא, ולבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים, חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתניתין, וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף, וחיישינן שמא יניחנו ויצא. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

משנה ג

כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו -

לעשות ממנו פתילה:

אלא פשתן -

דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ, ואפ"ה מדליקין בפתילה שעושין ממנו. וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ נינהו, אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן. ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבויה אלא משום דאקרי עץ דכתיב ותטמנם בפשתי העץ:

אינו מטמא טומאת אהלים -

אם עשה מהן אהל והמת תחתיו, הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו:

אלא פשתן -

שהאהל עצמו טמא, כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל, וילפינן אהל אהל ממשכן, דכתיב ביה (שמות מ) ויפרש את האהל על המשכן, ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משזר:

שקפלה -

כדרך שגודלין הפתילות:

הבהבה -

על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה. ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות עסקין:

טמאה היא -

דקפולה אינו מבטלה מתורת בגד, הואיל ולא הבהבה:

טהורה היא -

דקפולה בטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה ג' על ג', וכל פחות מג' על ג' טהור מלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת:

ואין מדליקין בה -

ביום טוב שחל להיות בע"ש עסקין, דשייך ביה איסור מוקצה ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוה להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול, ודכולי עלמא אית להו המדליק צריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר"א דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי, וכי מדליק בה פורתא כיון דג' על ג' מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי, דפחות מג' על ג' לאו כלי הוא, וכי מדליק בידיה להשלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט, דכי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת. ורבי עקיבא אומר מדליקין בה, קסבר קפולה בטלה מתורת כלי, מכי קפלה מעי"ט, דאין גודלין פתילה בי"ט, ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט, הילכך מדליקין בה. והלכה כר' עקיבא:

מפתח עניינים

חלק ג. שיעורים 7-8

66

בתור הקדמה

66 המאורעות בשנות הרעב במצרים

הדוגמא הראשונה של ניהול כלכלי שקול תוארה כבר לפני אלפי שנים, אך גם כיום רק מעטים מבין בולטי הכלכלנים מכירים אותה. אנו מצדנו נכיר ונבחן אותה ממש ברגעים אלה.

68

הכרוניקה של המשבר

68 בראשית פרק מא עם פירוש רשי

שנת אלפיים מאתיים שלושים ושש (2236) מתבררת כשנה בלתי-פוריה בעליל. כאן מתחילה תקופה קשה – שבע שנים של רעב, שמתפשט על אזורים גאוגרפיים שלמים ופוגע בכל מדינות העולם.

73 בראשית פרק מב עם פירוש רשי

אפילו בסתיו של שנת אלפיים מאתיים שלושים ושבע (2237), כאשר כל העולם כבר מרגיש בתוצאותיה של בצורת חסרת תקדים, במצרים עדיין יש לחם.

74 בראשית פרק מז עם פירוש רשי

77

איך הכל התחיל

77 עבודה זרה י

חקירת האירוע אורכת שנה שלמה. והנה, סוף סוף, משפטם של שני החשודים בהרעלה מגיע אל סיום מפתיע. הדבר קורה ביום הולדתו של פרעה.

78 שיחת ש"פ וישב, א' דחנוכה, מבה"ח טבת, ה'תש"כ

85

חלומות מפורסמים

85 ברכות נה א-ב

89

תניא מספרת

89 שמות פרק לה עם פירוש רשי

בצלאל הוא אחד מאבות אבותיו של שלמה המלך המפורסם. צוות בצלאל חייב להשתלט על שלל דקויותיהן של טכנולוגיות ייצור כלי המשכן.

90 תניא פרק ג

מילה זאת עצמה מורכבת משתי מילים: "כח" ו"מה". "כח" הוא פוטנציאל, יכולת, אפשרות לבצע דבר, שעוד לא מומש. "מה" זו מילת שאלה על מהות העצם, אבל לא על דרך הבאתו לעולם.

91

חלומות מפורסמים

91 דניאל פרק ב' בתרגום עברי מסורתי

בהיותו בשיא ממשלתו עתיד נבוכדנצר לחלום חלום מוזר, אשר, ככל הנראה, מנבא סוף קרוב לתהילתו העולמית. כדי לפענח חזיון מוזר זה, שגיבורו הראשי הוא ענק על רגלי חרש, דרושים פותרי החלומות הטובים ביותר. עונש על פתרון לא נכון – הוצאה להורג.

94

מפות

שליש מחייו של אדם עוברים עליו בשנתו, ובערך כל שעה הוא רואה חלום חדש. ברם, רוב רובן של המראות נמחק מהזיכרון ועל אחת כמה וכמה אינו ראוי לפרסום ברבים.

87 חכמת שלמה על מלכים א פרק ג

ובכן, לאחר שוותר על טובות הנאה וזכויות יתר שונות, שלמה מבקש להעניק לו תכונה, שבלשון הקודש קרויה בשם "חכמה". בחירה זו זוכה להערכה כה גבוהה "מגבוה", שבנוסף לתכונה זו הוא מקבל גם תהילת עולם ועושר עצום.

הנושא: המאורעות בשנות הרעב במצרים ומצרים
סדר כתיבת המאורעות בתורה

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז
ממך מא, נד ומחללה שבע שנה הרעב לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם לחם	בראשית מהו, "כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר" בראשית מהו "ויכלכלתי אתך שם פי עוד חמש שנים ואתה וביתך וכל אשר לך" בראשית מהו, "ויכלכל יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	בראשית מהו, "ויברך יעקב את פרעה [ו] וצא מלפני פרעה"	בראשית מהו, "ויכלכל יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	בראשית מהו, יג-יד "לחם אין בכל הארץ כי כבד הרעב מאד ותלה ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב" "ויילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שברים והוא יוסף את הכסף ביתו פרעה"	בראשית מהו, טו-יז "ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויהיו כל מצרים אל יוסף לאמר קנה לנו לחם וקנה נמות גורד כי אפס כסף" "ויאמר יוסף הנו מקניכם ואמנה לכם במקניכם אם אפס כסף" "ויהיו את מקניהם אל יוסף ויתן לחם יוסף לחם כספים ובמקנה הוצא ובמקנה הפקד ובמקנה וינהלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההוא" "ויתם השנה ההוא"	בראשית מהו, יח-כ "ויבאו אליו בשנה השנית ראשוני לו לא נכחד מארצו כי אם תם הכסף וימקנה הבתים אל אדני לא נשאר לפני אדני ביתו אם גויתו ואדניהם" "למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמנו קנה אותנו ואת אדמנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמנו עבדים לפרעה וכן נרע ונזנה ולא נמות והאדמה לא תשם"

[1] לרמב"ן: ברכו בכבוד ואירכות ימים
[ולא שיפסק הרעב].

לשיטת הרמב"ן

שנות עולם	2237	2238	2239	2240	2241	2242	2243
אלול	ניסן	תשרי	רביעי	חמישי	שישי	שני	שני
פרעה... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"	הרעב... וכל הארץ אמר יוסף כי עוד חמש שנים... "ויברך יעקב את פרעה יוסף את אביו ואת בית אביו לכל לפי השף"

**הנושא: המאורעות בשנות הרעב במצרים וזמניהם
סדר כתיבת המאורעות בתורה**

מקרא

המאורעות לפי סדר התרחשותם צוין בספרות
א. סדר הפסוקים בתורה צוין באותיות – א-ב.

[7] 2

לא תשים
רוע ונחיה ולא נמות והאומה
וארמנתנו עבדים לפועל וכן
גם ארמנתנו אחר אמת ואת
לשם נמות ליעידו גם אמתנו
כל אמת לא נשאר לפני אמת
אם הם נכבדי ומקדמי השבועה
ו"באו אליו בשבוע השנית
ביאטית פרק מ, יח-כ

[3],

[illegible]

ה [2]

בראשית מ', יג-ד
 "וְלֹאִם אֵין בְּכֵל הָאָרֶץ
 וְהָעָם אֵין מְצִיבִים וְאֵין
 כֹּסֶף מְצִיבֵי הָעָרִי
 "וְיִלְכָּם יוֹסֵף בֵּל
 הַכֶּסֶף וְהַמִּצָּה לְאֵין
 מְצִיבִים וְהָאֵין כֹּסֶף
 לְעֵשֶׂר אֲמֹר הֵם שְׁכָרִים
 וְהֵא יוֹסֵף אֵת הַכֶּסֶף

677

לְפִי הַטָּף"
 בֵּית אָבִי וְאֵת
 אֶת אָבִי וְאֵת
 "וְכִלְכֵּל יִסְדָּה
 בְּרֵאשִׁית מִזֵּיב

[5] x

פָּרַעַה מִלְּפָנַי
וְהָאֵלֹהִים
פָּרַעַה [1]
וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת
בְּרָאשֵׁית מִנֵּה,

[4]

[illegible]

21

הָיָה לָהֶם
אֵלֶּיךָ מַלְאָכִים
הַאֲרָצוֹת וּבָכַל
רָעַב בָּבֶל
יוֹסֵף וְהָיָה
בְּאֶמֶר אִמְרָה
הָרָע לָבוֹא
שָׁבַע שָׁנִי
וְתִחְלֶינָה
מִקֵּץ מָאָד

שהררעב יפסק [1] לרש"י: ברכו

לשטאט נאך

[illegible]

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8

עמ' 3

שבע שני השבע, שבע שני הרעב

בראשית פרק מא

פרעה. **טו** ויאמר פרעה, אל-יוסף, חלום חלמתי, ופתר אין אתו; ואני, שמעתי עליך לאמר, תשמע חלום, לפתור אתו. **טז** ויען יוסף את-פרעה לאמר, בלעדי: אלהים, יענה את-שלוש פרעה. **יז** וינדבר פרעה, אל-יוסף: בחלמי, הנני עמד על-שפת היאר. **יח** והנה מן-היאר, עלת שבע פרות, בריאות בשר, ויפת תאר; ותדענה, באחו. **יט** והנה שבע-פרות אחרות, עלות אחריהן, פלות ורעות תאר מאד, ורקות בשר: לא-ראיתי כהנה בכל-ארץ מצרים. **כ** ותאכלנה, הפרות, הרקות, והרעות--את שבע הפרות הראשנות, הבריאות. **כא** ותבאנה אל-קרבה, ולא נודע כי-באו אל-קרבה, ומראיהן רע, פאשר בתחלה; ואיקץ. **כב** וארא, בחלמי; והנה שבע שבלים, עלת בקנה אחד--מלאה וטבות. **כג** והנה שבע שבלים, צנמות נקות שדפות קדים--צמחות, אחריהם. **כד** ותבלען השבלים הנקות, את שבע השבלים הטבות; ואמר, אל-החרטמים, ואין מגיד, לי. **כה** ויאמר יוסף אל-פרעה, חלום פרעה אחד הוא: את אשר האלהים עשה, הנני לפרעה. **כו** שבע פרות הטבות, שבע שנים הנה, ושבע השבלים הטבות, שבע שנים הנה: חלום, אחד הוא. **כז** ושבע הפרות הרקות והרעות העלת אחריהן, שבע שנים הנה, ושבע השבלים הרקות, שדפות הקדים--יהיו, שבע שני רעב. **כח** הוא הדבר, אשר דברתי אל-

י. ניהי, מקץ שנתים ימים; ופרעה חלם, והנה עמד על-היאר. **ב** והנה מן-היאר, עלת שבע פרות, יפות מראה, ובריאות בשר; ותדענה, באחו. **ג** והנה שבע פרות אחרות, עלות אחריהן מן-היאר, רעות מראה, ורקות בשר; ותעמדנה אצל הפרות, על-שפת היאר. **ד** ותאכלנה הפרות, רעות המראה ורקות הבשר, את שבע הפרות, יפות המראה והבריאות; וייקץ, פרעה. **ה** ויישן, ויחלם שנית; והנה שבע שבלים, עלות בקנה אחד--בריאות וטבות. **ו** והנה שבע שבלים, נקות ושדופות קדים--צמחות, אחריהן. **ז** ותבלענה השבלים הנקות, את שבע השבלים, הבריאות והמלאות; וייקץ פרעה, והנה חלום. **ח** ויהי בבקר, ותפעם רוחו, וישלח ויקרא את-כל-חרטמי מצרים, ואת-כל-חכמיה; ויספר פרעה להם את-חלמו, ואין-פותר אותם לפרעה. **ט** וינדבר שר המשקים, את-פרעה לאמר: את-חטאי, אני מזכיר היום. **י** פרעה, קצף על-עבדיו; ויתן אתי במשמר, בית שר הטבחים--אתי, ואת שר האפים. **יא** ונחלמה חלום בלילה אחד, אני והוא: איש כפתרון חלמו, חלמנו. **יב** ושם אתנו נער עברי, עבד לשר הטבחים, ונספר-לו, ויפתר-לנו את-חלמתינו: איש כחלמו, פתור. **יג** ויהי פאשר פתור-לנו, כן הנה: אתי השיב על-פני, ואתו תלה. **יד** וישלח פרעה ויקרא את-יוסף, וירצהו מן-הבור; וינלח ויחלף שמלתיו, ויבא אל-

בראשית פרק מא

(המשך מעמ' 70)

מד ויאמר פרעה אל-יוסף, אני פרעה; ובלעדיך, לא-ימים איש את-ידו ואת-רגלו--בכל-ארץ מצרים. **מה** ויקרא פרעה שם-יוסף, צפנת פענח, ויתן-לו את-אסנת בת-פוטאי פרה כהן און, לאשה; ויצא יוסף, על-ארץ מצרים. **מו** ויוסף, בן-שלושים שנה, בעמדו, לפני פרעה מלך-מצרים; ויצא יוסף מלפני פרעה, ויעבר בכל-ארץ מצרים. **מז** ותעש הארץ, בשבע שני השבע--לקמצים. **מח** ויקבץ את-כל-אכל שבע שנים, אשר היו בארץ מצרים, ויתן-אכל, בערים: אכל שדה-העיר אשר סביבתי, נתן בתוכה. **מט** ויצבר יוסף בר כחול הים, הרבה מאד--עד כי-חדל לספר, כי-אין מספר. **נ** וליוסף ילד שני בנים, בטרם תבוא שנת הרעב, אשר ילדה-לו אסנת, בת-פוטאי פרה כהן און. **נא** ויקרא יוסף את-שם הבכור, מנשה: כי-נשני אלהים את-כל-עמלי, ואת כל-בית אבי. **נב** ואת שם השני, קרא אפרים: כי-הפניו אלהים, בארץ עניי. **נג** ותחלינה שבע שני השבע אשר היה בארץ מצרים. **נד** ותחלינה שבע שני הרעב לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל-הארצות ובכל-ארץ מצרים היה לחם. **נה** ותירעב כל-ארץ מצרים ויצעק העם אל-פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל-מצרים לכו אל-יוסף אשר-יאמר לכם תעשו. **נו** והרעב היה על כל-פני הארץ ויפתח יוסף את-כל-אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים. **נז** וכל-הארץ באו מצרימה לשבר אל-יוסף כי-חזק הרעב בכל-הארץ.

פרעה: אשר האלהים עשה, הראה את-פרעה. **כט** הנה שבע שנים, באות--שבע גדול, בכל-ארץ מצרים. **ל** וקמו שבע שני רעב, אחריהן, ונשכח כל-השבע, בארץ מצרים; וכלה הרעב, את-הארץ. **לא** ולא-יודע השבע בארץ, מפני הרעב שהוא אחרי-כן: כי-כבד הוא, מאד. **לב** ועל השנות החלום אל-פרעה, פעמים--כי-נכון הדבר מעם האלהים, וממהר האלהים לעשותו. **לג** ועתה ירא פרעה, איש נבון וחכם; וישיתוהו, על-ארץ מצרים. **לד** ועשה פרעה, ויפקד פקדים על-הארץ; וחמש את-ארץ מצרים, בשבע שני השבע. **לה** ויקבצו, את-כל-אכל השנים הטבות, הבאת, האלה; ויצברו-בר תחת יד-פרעה, אכל בערים--ושמרו. **לו** והיה האכל לפקדון, לארץ, לשבע שני הרעב, אשר תהיין בארץ מצרים; ולא-תפחת הארץ, ברעב. **לז** וייטב הדבר, בעיני פרעה, ובעיני כל-עבדיו. **לח** ויאמר פרעה, אל-עבדיו: הנמצא כזה--איש, אשר רוח אלהים בו. **לט** ויאמר פרעה אל-יוסף, אחרי הודיע אלהים אותך את-כל-זאת, אין-נבון וחכם, כמוך. **מ** אתה תהיה על-ביתי, ועל-פיך ישק כל-עמי; רק תפסא, אנדל ממך. **מא** ויאמר פרעה, אל-יוסף: ראה נתתי אתך, על כל-ארץ מצרים. **מב** ויסר פרעה את-טבעתו מעל ידו, ויתן אותה על-יד יוסף; וילבש אתו בגדי-שש, וישם רכב הזהב על-צווארו. **מג** וירכב אתו, במרכבת המשנה אשר-לו, ויקראו לפניו, אברך; ונתון אתו, על כל-ארץ מצרים.

רש"י

סותמים את הדבר:

(יד) מן הבור -

מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גומא. וכן כל בור שבמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין בו מים קרוי בור פוש"א בלע"ז [חפירה]:

ויגלה -

מפני כבוד המלכות:

(טו) תשמע חלום לפתור אותו -

תאזין ותבין חלום לפתור אותו:

תשמע -

לשון הבנה והאזנה, כמו: (להלן מב כג) שומע יוסף. (דברים כח מט) אשר לא תשמע לשונו.

אינטינדר"א בלע"ז [להבין]:

(טז) בלעדי -

אין החכמה משלי אלא אלוהים יענה, יתן עניה בפי לשלום פרעה:

(יט) דלות -

כחושות. כמו (ש"ב יג ד) מדוע אתה ככה דל, דאמנון:

ורקות בשר -

כל לשון רקות שבמקרא חסרי בשר, ובלע"ז בלושי"ש [מחוסרות]:

(כג) צנמות -

צונמא בלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ בלי לחלוח, וקשות כסלע.

ותרגומו: נצן לקין, נצן אין בהן אלא הנץ לפי שנתרוקנו מן הזרע:

(כו) שבע שנים, שבע שנים -

כולן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים לפי שהדבר מזומן, כמו שפירש לו בסוף (פסוק לב) ועל השנות החלום וגו'. בשבע שנים הטובות נאמר (פסוק כה) הגיד

לפותרים:

(ח) ותפעם רוחו -

ומטרפא רוחה מקשקשת בתוכו כפעמון. ובנבוכדנצר הוא אומר (דניאל ב א) ותתפעם רוחו, לפי שהיו שם שתי פעימות שכחת החלום והעלמת פתרונו:

חרטמי -

הנחרים בטימי מתים, ששואלים בעצמות. טימי, הן עצמות בלשון ארמי, ובמשנה בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות:

ואין פותר אותם לפרעה -

פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונו, שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר:

(יא) איש כפתרון חלומו -

חלום הראוי לפתרון שנפתר לו ודומה לו:

(יב) נער עברי עבד -

ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה. מזכירו בלשון בזיון:

נער -

שוטה ואין ראוי לגדולה:

עברי -

אפילו לשוננו אינו מכיר:

עבד -

וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים:

איש כחלומו -

לפי החלום וקרוב לענינו:

(יג) השיב על כני -

מי שבידו להשיב, והוא פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר (לעיל פסוק י) פרעה קצף על עבדיו, הרי מקרא קצר ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב. וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הם

(א) ויהי מקץ -

כתרגומו: מסוף, וכל לשון קץ סוף הוא:

על היאור -

כל שאר נהרות אינם קרוים יאורים חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשויה יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות:

(ב) יפות מראה -

סימן הוא לימי שובע, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה:

באחו -

באגם, מריש"ק בלע"ז [ביצה], כמו (איוב ח יא) ישגא אחו:

(ג) ודקות בשר -

טינבי"ש בלע"ז [דקות], לשון דק:

(ד) ותאכלנה -

סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב:

(ה) בקנה אחד -

סודי"ל בלע"ז [גבעול]:

בריאות -

שייני"ש בלע"ז [בריאות]:

(ו) ושדופת -

השלידי"ש בלע"ז [מיובשות] ושקיפן קדום, חבוטות לשון משקוף החבוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו:

קדים -

רוח מזרחית שקורין ביש"א [רוח יבשה]:

(ז) הבריות -

שייני"ש בלע"ז [בריאות]:

והנה חלום -

והנה נשלם חלום שלם לפניו והוצרך

רש"י

עלינו את הכתובים, אין אברך אלא לשון ברכים, שהכל היו נכנסין ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':

(מד) אני פרעה -

שיש יכולת בידי לגזור גזרות על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו בלעדיך, שלא ברשותך.

דבר אחר: אני פרעה אני אהיה מלך ובלעדיך וגו' וזהו דוגמת (פסוק מ) רק הכסא:

את ידו ואת רגלו -

כתרגומו:

(מה) צפנת פענח -

מפרש הצפונות, ואין לפענח דמיון במקרא:

פוטי פרע -

הוא פוטיפר, ונקרא פוטיפרע על שנסתרס מאליו, לפי שלקח את יוסף למשכב זכר:

(מז) ותעש הארץ -

כתרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה:

לקמצים -

קומץ על קומץ, יד על יד היו אוצרים:

(מח) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה -

שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד את התבואה מלירקב:

(מט) עד כי חדל לספר -

עד כי חדל לו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר:

כי אין מספר -

לפי שאין מספר. והרי כי משמש בלשון דהא:

(נ) בטרם תבוא שנת הרעב -

מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני

(מ) ישק -

יתזון, יתפרנס. כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך. כמו (לעיל טו ב) ובן משק ביתי.

וכמו (תהילים ב יב) נשקו בר, גרנישו"ן בלע"ז [אספקה]:

רק הכסא -

שיהיו קורין לי מלך:

כסא -

לשון של המלוכה כמו (מלכים א א ז) ויגדל את כסאו מכסא אדוני המלך:

(מא) נתתי אתך -

מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא. כמו (דברים כו יט) ולתתך עליון, בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו. כמו (מלאכי ב ט) נתתי אתכם נבזים ושפלים:

(מב) ויסר פרעה את טבעתו -

נתינת טבעת המלך הוא אות למי שנותנה לו להיות שני לו לגדולה:

בגדי שש -

דבר חשיבות הוא במצרים:

רבד -

ענק, ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד. וכן (משלי ז טז) רבדתי ערשי, רצפתי ערשי מרצפות. בלשון משנה (מדות א ח) מוקף רובדין של אבן. (יומא מג ב) על הרובד שבעזרה, והיא רצפה:

(מג) במרכבת המשנה -

השניה למרכבתו, המהלכת אצל שלו:

אברך -

כתרגומו: דין אבא למלכא. רך בלשון ארמי מלך.

בהשותפין (בבא בתרא ד א) לא ריכא ולא בר ריכא.

ובדברי אגדה: דרש ר' יהודה: אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים. אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית: עד מתי אתה מעוות

לפרעה, לפי שהיה סמוך. ובשבע שני רעב נאמר (פסוק כח) הראה את פרעה. לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק, נופל בו לשון מראה:

(ל) ונשכח כל השבע -

הוא פתרון הבליעה:

(לא) ולא יודע השבע -

הוא פתרון (פסוק כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה:

(לב) נכון -

מזומן:

(לד) וחמש -

כתרגומו: ויזרזון וכן (שמות יג יח) וחמושים:

(לה) את כל אכל -

שם דבר הוא. לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן.

ואוכל שהוא פועל, כגון (ויקרא ז כה) כי כל אוכל חלב, טעמו למטה בכף ונקוד קמץ קטן:

תחת יד פרעה -

ברשותו ובאוצרותיו:

(לו) והיה האכל -

הצבור כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ:

(לח) הנמצא כזה -

הנשכח כדיון, אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת בראש תיבה ונקודה בחטף פתח:

(לט) אין נבון וחכם כמוך -

לבקש איש נבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוך:

רש"י

לשון מכר; 'שברו לנו מעט אוכל' לשון קנין.
ואל תאמר אינו כי אם בתבואה, שאף בין
וחלב מצינו (ישעיהו נה) 'ולכו שברו בלא
כסף ובלא מחיר יין וחלב'.

(נז) וכל הארץ באו מצרימה –
אל יוסף, לשבור. ואם תדרשהו כסדרו, היה
צריך לכתוב 'לשבור מן יוסף':

והרקיבה, אמר להם: 'אם כן, כל אשר יאמר
לכם תעשו! הרי גזר על התבואה והרקיבה,
מה אם יגזור עלינו ונמות?'

(נו) על כל פני הארץ –
מי הם 'פני הארץ'? אלו העשירים.
את כל אשר בהם –
כתרגומו 'די בהון עיבורא'.
וישבור למצרים –
שבר לשון מכר ולשון קנין הוא. כאן משמש

רעבון:

(נה) ותרעב כל ארץ מצרים –
שהרקיבה תבואתם שאצרו, חוץ משל
יוסף.
אשר יאמר לכם תעשו –
לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו
אצל פרעה ואומרים 'כך הוא אומר לנו' אמר
להם 'למה לא צברתם בר? והלא הכריז לכם
ששני הרעב באים', אמרו לו: 'אספנו הרבה

הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בראשית פרק מב

א וַיָּרָא יַעֲקֹב, כִּי יֵשׁ-שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם; וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו, לָמָּה תִּתְרָאוּ. **ב** וַיֹּאמֶר--הִנֵּה שְׁמַעְתִּי, כִּי יֵשׁ-שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם; רְדוּ-שָׁמָּה וּשְׁכְּרוּ-לָנוּ מִשָּׂם, וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת. **ג** וַיֵּרְדּוּ אַחֵי-יוֹסֵף, עֲשָׂרָה, לְשָׁבֵר בָּרָה, כְּנָעַן.

ד וְאֶת-בְּנֵימִין אָחִי יוֹסֵף, לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אָחָיו: כִּי אָמַר, פֶּן-יִקְרָאֵנוּ אֲסוֹן. **ה** וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְשָׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים: כִּי-הָיָה הָרָעָב, בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.

רש"י

אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו, אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם:

(ד) פן יקראנו אסון -

ובבית לא יקראנו אסון! אמר רבי אליעזר בן יעקב: מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה:

(ה) בתוך הבאים -

מסמינין עצמן שלא יכירום, לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גיבורים:

תהיו כחושים ברעב. ודומה לו (משלי יא כה) ומרוה גם הוא יורה:

(ב) רדו שמה -

ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים, כמנין רד"ו:

(ג) וירדו אחי יוסף -

ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם:

עשרה -

מה תלמוד לומר, והלא כתיב (פסוק ד) ואת בנימין אחי יוסף לא שלח? אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא הייתה

(א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים -

ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר (להלן מב ב) הנה שמעתי וגו', ומהו וירא?

ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים. ולא הייתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף:

למה תתראו -

למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, שבאותה שעה עדיין היה להם תבואה. [ולוי נראה פשוטו למה תתראו, למה יהיו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה שבידכם]. ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה, למה

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8

עמ' 5

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8
עמ' 5, עמ' 7

וַיִּלְקֹט יוֹסֵף, אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף בראשית פרק מז

כָּנְעָן, מִפְּנֵי, הָרָעָב. **י** וַיִּלְקֹט יוֹסֵף, אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף
הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן, בַּשָּׂבֶר, אֲשֶׁר-
הֵם שֹׂבְרִים; וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף, בֵּיתָה פְּרֹעָה.
ז וַיְהִי כִּי יָבֹא יוֹסֵף, מִצְרַיִם וּמִצְרַיִם כְּנָעַן, וַיָּבֹאוּ
כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם, וְלִמָּחָה
נָמוּת נָגִידָה: **כ** כִּי אָפֶס, כֶּסֶף. **ז** וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ
מִקְנֵיכֶם, וְאַתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם--אִם אָפֶס, כֶּסֶף. **י**
וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם, אֶל-יוֹסֵף, וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם
בַּסּוּסִים וּבַמִּקְנֵה הַצֹּאן וּבַמִּקְנֵה הַבָּקָר, וּבַחֲמֹרִים;
וַיִּנְהַלֵּם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵהֶם, בַּשָּׁנָה הַהִוא. **יא** וְהָיָה
הַשָּׁנָה הַהִוא, וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-
נִכְחַד מֵאֲדֹנֵי, כִּי אִם-תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל-
אֲדֹנֵי: **ל** לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנֵי, בְּלִיתֵי אִם-נִוְּיתָנוּ וְאֲדָמְתָנוּ.
ט לָמָּה נָמוּת לַעֲיִינֶיךָ, גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמְתָנוּ--קְנֵה-
אֲתָנוּ וְאֶת-אֲדָמְתָנוּ, בְּלֶחֶם; וְנִגְדִּיהָ אֲנַחְנוּ וְאֲדָמְתָנוּ,
עֲבָדִים לַפְּרֹעָה, וְתֵן-זֶרַע וְנַחְיָה וְלֹא נָמוּת, וְהִיאֲדָמָה
לֹא תִשָּׁם. **כ** וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדָמַת מִצְרַיִם,
לַפְּרֹעָה, כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ, כִּי-חֹזֶק עָלֵהֶם
הָרָעָב; וְהָיָה הָאָרֶץ, לַפְּרֹעָה. **כא** וְאֶת-הָעָם--הָעֹבֵיר
אֹתוֹ, לָעָרִים: **כב** מִקְצֵה גְבוּל-מִצְרַיִם, וְעַד-קִצְחוֹ.
כב רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים, לֹא קָנָה: **כג** כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים
מֵאֵת פְּרֹעָה, וְאָכְלוּ אֶת-חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֹעָה--
עַל-כֵּן, לֹא מָכְרוּ אֶת-אֲדָמָתָם. **כד** וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-
הָעָם, הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמָתְכֶם לַפְּרֹעָה;

א וַיָּבֹא יוֹסֵף, וַיִּגֹּד לַפְּרֹעָה, וַיֹּאמֶר אֲבִי וְאֲחִי וְצֹאנָם
וּבָקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם, בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן; וְהָיָה,
בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ. **ב** וּמִקְצֵה אֲחִיו, לָקַח חֲמֹשֶׁה אָנָּשִׁים;
וַיִּצְגֻם, לִפְנֵי פְּרֹעָה. **ג** וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל-אֲחִיו, מִה-
מַעֲשִׂיכֶם; וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרֹעָה, רַעַה צֹאן עֲבָדֶיךָ--
גַּם-אֲנַחְנוּ, גַּם-אֲבוֹתֵינוּ. **ד** וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרֹעָה, לְגֹד
בְּאֶרֶץ פָּאנֹ, כִּי-אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ,
כִּי-כִבֵּד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן; וְעַתָּה יֵשְׁבוּ-נָא עֲבָדֶיךָ,
בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ. **ה** וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה, אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר: **ו** אֲבִיךָ
וְאֲחִיךָ, בָּאוּ אֵלֶיךָ. **ז** אֶרֶץ מִצְרַיִם, לִפְנֶיךָ הִוא--
בְּמִיטַב הָאָרֶץ, הוֹשֵׁב אֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אֲחִיךָ: **ח** יֵשְׁבוּ,
בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ--וְאִם-יִדְעָתָּ וַיִּשְׁכְּם אֲנָשֵׁי-חֵיל, וְשִׁמְתָם
שָׂרֵי מִקְנֵה עַל-אֲשֶׁר-לִי. **ט** וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת-יַעֲקֹב
אָבִיו, וַיַּעֲמִדְהוּ לִפְנֵי פְּרֹעָה; וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב, אֶת-פְּרֹעָה.
י וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה, אֶל-יַעֲקֹב: **יא** כִּמָּה, יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ.
יב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב, אֶל-פְּרֹעָה, יָמֵי שְׁנֵי מְנוּרֵי, שְׁלֹשִׁים
וּמֵאֵת שָׁנָה: **יג** מַעַט וְרָעִים, הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי, וְלֹא הִשְׁגִּינוּ
אֶת-יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבוֹתִי, בְּיָמֵי מְנוּרֵיהֶם. **יד** וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב,
אֶת-פְּרֹעָה; וַיֵּצֵא, מִלִּפְנֵי פְּרֹעָה. **טו** וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף,
אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֲחִיו, וַיִּתֵּן לָהֶם אֶחָזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם,
בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס--כְּאֲשֶׁר, צִוָּה פְּרֹעָה.
יז וַיִּכְלֹל יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֲחִיו, וְאֶת כָּל-בֵּית
אָבִיו--לֶחֶם, לִפְנֵי הַטֹּף. **יח** וְלֶחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ,
כִּי-כִבֵּד הָרָעָב מְאֹד; וַתִּלָּה אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֶרֶץ

בראשית פרק מז

(המשך מעמ' 76)

הא-לכם זרע, וזרעתם את-האדמה. **בר** והיה, בתבואת, ונתתם חמישית, לפרעה; וארבע הית יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם, ולאשר בבתיכם- ולאכל לטפכם. **בה** ויאמרו, החיתנו; נמצא-חן בעיני אדני, והיינו עבדים לפרעה. **בו** וישם אתה יוסף לחק עד-היום הזה על-אדמת מצרים, לפרעה- לחמש: רק אדמת הפתחים, לבדם--לא היתה, לפרעה. **בז** וישב ישראל בארץ מצרים. בארץ גשן; ויאחזי בה, ויפרו וירבו מאד. **בח** ויהי יעקב המטה. {פ}

רש"י

אותם ונוטלים רשות. ומה ברכה ברכו? שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא [עומד] על נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ:

(יא) רעמסס -

מארץ גושן היא:

(יב) לפי הטף -

לפי הצריך לכל בני ביתם:

(יג) ולחם אין בכל הארץ -

חוזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב: ותלה -

כמו ותלאה לשון עייפות, כתרגומו, ודומה לו (משלי כו יח) כמתלהל היורה זיקים:

(יד) בשבר אשר הם שוברים -

כדאיתא בבבא קמא (צב א), ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת הברכה (ספרי שנד) כמו תלמוד שלנו:

(ו) אנשי חיל -

בקיין באומנותן לרעות צאן: על אשר לי - על צאן שלי:

(ז) ויברך יעקב -

היא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים, שלודי"ר בלע"ז [לשאל לשלום]:

(ט) שני מגורי -

ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ אחרים: ולא השיגו - בטובה:

(י) ויברך יעקב -

כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מברכים

(ב) ומקצה אחיו -

מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גיבורים, שאם יראה אותם גיבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין, אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם, אבל שמות הגיבורים כפל.

(דברים לג ז) וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה,

(דברים לג כ) ולגד אמר ברוך מרחיב גד,

(שם כג) ולנפתלי אמר נפתלי,

(שם כב) ולדן אמר דן,

(שם יח) וכן לזבולן,

(שם כד) וכן לאשר.

זהו לשון בראשית רבה (צה ד) שהיא אגדת ארץ ישראל.

אבל בתלמוד בבלי שאלו מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדבר

רש"י

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות -

כל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו. [יצחק חי מאה ושמונים ויעקב מאה ארבעים ושבע. בדוד נאמר קריבה, אביו חי ארבע מאות שנים והוא חי שבעים]:

ויקרא לבנו ליוסף -

למי שהיה יכולת בידו לעשות:

שים נא ידך -

והשבע:

חסד ואמת -

חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול:

אל נא תקברני במצרים -

סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה:

(ל) ושכבתי עם אבותי -

וי"ו זו מחובר למעלה לתחילת המקרא (פסוק כט) שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר ושכבתי עם אבותי, השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו ונשאני ממצרים וקברתני בקבורתם.

ועוד, מצינו בכמה מקומות לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו (מ"א ב י) וישכב דוד עם אבותיו, ואחר כך ויקבר בעיר דוד:

(לא) וישתחו ישראל -

תעלא בעידיניה סגיד ליה:

על ראש המטה -

הפך עצמו לצד השכינה. מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר: על ראש המטה, על שהייתה מיטתו שלמה שאין בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבה לבין הגויים, והרי הוא עומד בצדקו.

מקצה גבולה ועד קצה גבולה:

(כב) הכהנים -

הכומרים. כל לשון כוהן משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו: (שמות ב טז) כוהן מדין. (לעיל מא מה) כוהן און:

חק לכהנים -

חוק כך וכך לחם ליום:

(כג) הא -

כמו הנה, כמו (יחזקאל טז מג) וגם אני הא דרכך בראש נתתי:

(כד) לזרע השדה -

שבכל שנה:

ולאשר בבתיכם -

ולאכול העבדים והשפחות אשר בבתיכם:

טפכם -

בנים קטנים:

(כה) נמצא חן -

לעשות לנו זאת כמו שאמרת:

והיינו עבדים לפרעה -

להעלות לו המס הזה בכל שנה:

לחק -

שלא יעבור:

(כז) וישב ישראל בארץ מצרים -

והיכן, בארץ גושן, שהיא מארץ מצרים:

ויאחזו בה -

לשון אחוזה:

(כח) ויחי יעקב -

למה פרשה זו סתומה? לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו:

נותנין לו את הכסף:

(טו) אפס -

כתרגומו: שלים:

(יז) וינהלם -

כמו וינהגם, ודומה לו (ישעיה נא יח) אין מנהל לה, (תהילים כג ב) על מי מנוחות ינהלני:

(יח) בשנה השנית -

שנית לשני הרעב:

כי אם תם הכסף וגו' -

כי אשר תם הכסף והמקנה ובא הכל אל יד אדוני:

בלתי אם גויתנו -

כמו אם לא גויתנו:

(יט) ותן זרע -

לזרוע האדמה. ואף על פי שאמר יוסף (לעיל מה ו) ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיוון שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י ח):

לא תשם -

לא תהא שממה, לא תבור, לשון שדה בור, שאינו חרוש:

(כ) ותהי הארץ לפרעה -

קנויה לו:

(כא) ואת העם העביר -

יוסף מעיר לעיר, לזיכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיע שבחו של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים:

מקצה גבול מצרים וגו' -

כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים

שיחת ש"פ וישב, א' דחנוכה, מבה"ח טבת, ה'תש"כ

בטקסט השיעור:
חוברת מרצה מס' 7-8
עמ' 15

בלתי מוגה

ב. כאמור לעיל, גם בהתחלת פ' מקץ מספרת התורה באריכות אודות שני החלומות של פרעה - החלום עם הפרות והחלום עם השבלים; וגם מסופר אודות פתרון החלומות ע"י יוסף, שרומזים על שני השבע ושני הרעב.

לשם מה מספרת התורה, ובאריכות כזו, את כל הפרטים בחלומותיו של פרעה? הרי בעיקר נוגע לדעת שיוסף הקדים להודיע לפרעה אודות שבע שני השבע ושבע שני הרעב, שע"ז נעשה יוסף משנה למלך במצרים - אבל למאי נפק"ם אם ענין זה נעשה ע"י חלומות, או ע"י דרך אחרת? ואפילו אם התורה רוצה לספר לנו שהחלומות של פרעה גרמו לכך שיוסף יהי' משנה למלך במצרים, היתה התורה יכולה לספר זאת בקיצור, שאף אחד לא הי' יכול לפתור את החלומות של פרעה, מלבד יוסף, והפתרון הי': שבע שני שבע ושבע שני רעב. אבל מה נוגע לנו לדעת את כל הפרטים שגוי ראה בחלום?

והמענה על זה:
ההמשך של הענינים בתורה, מספר ומבאר, שההודעה לפרעה אודות שני שבע ושני רעב ע"י חלומות, באה בתור מסובב מסה שהי' תחלה אצל יוסף - שהודיעו לו מלמעלה אודות הענינים שלו ע"י חלומות (כמסופר בפ' וישב).

א. בהתחלת פרשתנו (וישב) מסופר אודות שני החלומות שחלם יוסף, שתוכנם הי' שוה: שניהם רמזו שיוסף ימשול על אחיו והם ישתחוו אליו. אלא שבחלום השני ניתוסף שגם "השמש והירח", יעקב ובלהה - לא רק אחד עשר כוכבים, אחי יוסף, כמו בחלום הראשון - ישתחוו אליו.
גם אצל פרעה מסופר (בפ' מקץ) אודות שני חלומות, וגם אצלו היו שני החלומות שווים בתוכנם. אבל אצל פרעה, נותנת התורה טעם "על השנות החלום" - כיון ש"ממהר האלקים לעשותו"⁴. לעומת זאת, אצל יוסף, לא נותנת התורה טעם על השנות החלום. ואע"פ שבחלום השני ניתוסף הרמז שגם יעקב ובלהה ישתחוו ליוסף (כנ"ל), אין זה טעם מספיק על השנות החלום, כיון שהי' אפשר לרמז זאת ליוסף בחלום הראשון. ומזה מובן, שהגם שהתוכן של שני חלומותיו של יוסף הוא שוה, מ"ם, רומזים הם על שני ענינים שונים.

וצריך להבין, מה הם שני הענינים השונים בשני החלומות, ומהי ההוראה מהם אלינו?⁵ כמדובר כמ"פ ש"מעשה אבות"⁶ - שבזה נכללים המאורעות של יוסף, כיון שהוא המשיך ופעל בעולם, בעולמות בי"ע, את הענינים של יעקב, כמ"ש "אלה תולדות יעקב יוסף"⁸ - הוא סימן והוראה לבנים⁹.

מדוע ה' כך אצל פרעה? - כיון שיוסף הצדיק ה' נשמה כללית, והוא המשיך בעולם את כל הענינים של יעקב (כנ"ל), וכיון שיוסף הוא "צדיק יסוד עולם"¹⁰, כל ההשפעות בעולם צריכים לעבור דרכו, הרי כשם שאצלו ה' אז הסדר לגלות ענינים מלמעלה ע"י חלומות¹¹, נקבע סדר זה בכל העולם, ועד שכאשר הוצרכה להגיע ידיעה אפילו לפרעה מלך מצרים, מושל בכיפה (מושל על כל העולם)¹², ה' זה גם ע"י חלום.

וזוהי הוראה עיקרית בעבודתנו:

כאשר יהודי נפגש בעולם עם נסיונות של הנחות ותאוות מדיקות, עליו לדעת שדבר זה נובע מסנו, מהיהודי עצמו. - לא כמו אלו הסבורים שיש להימשך אחרי העולם; וגם לא כמו אלו שאומרים שבכדי לקיים תורה ומצוות צריך האדם להתאים את עצמו לעולם, אלא אדרבה, מציאות העולם תלוי ביהודי: בגלל שאצלו מתקבלת הנחה מסוימת, או

שנמשך לאיזה דבר תאוה - ישנם ענינים אלו גם בעולם, אלא, שבבואם לעולם ("עולם" מלשון העלם¹³), לא נרגש בהם המקור שלהם, והם באים אל היהודי כמו מעצמם, וגוררים אותו להיות נמשך אחריהם. אבל כיון שלאמיתו של דבר באים הם מהיהודי, הרי כאשר יפעל בעצמו להחליף את הנחותיו ותאוותיו הלא-טובות בטובות, אזי יוחלפו הם גם בעולם.

יתירה מזה: אפילו במקרה שאי אפשר לומר שהנסיונות באים מהיהודי, כיון שהוא נקי מהנחות ותאוות אלו אפילו בדקות - הנה בכל מקרה באים הם בשבילו, שהרי כל הבריאה היא "בשביל ישראל שנקראו ראשית"¹⁴, כדי שיעמוד בנסיון. וכאשר יעורר בעצמו את התוקף שלא להתפעל, אזי יתגלה, שכל הנסיון אינו אלא דבר דמיוני¹⁵, שכן, הסדר שנקבע בעולם תלוי בהסדר שקובע יהודי בעניניו.

ג. אע"פ שהחלומות של פרעה באו בסיבת החלומות של יוסף, הרי הם מנוגדים במהותם: חלומות יוסף הם בקדושה, וחלומות פרעה הם בלעומת-זה. ולכן מצינו כמה חילוקים בסדר החלומות ובפרטיהם:

א) בחלומות יוסף - ה' החלום הראשון אודות עניני ארץ, "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה"¹⁶, והחלום השני - אודות "השמש והירח ואחד עשר כוכבים"², עניני שמים. ואילו אצל פרעה היו שני החלומות אודות ענינים ארציים: חלום אחד ה' אודות סוג ה"ח"י" (פרות), והשני - אודות סוג ה"צומח" (שבליים), אבל לעניני שמים לא היתה לפרעה שייכות כלל.

ב) חלומות יוסף מתחילים מיד בענין של עבודה - "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה". ולעומת זאת, בחלומות של פרעה לא מדובר אודות ענין של עבודה כלל.

ג) חלומות יוסף הם בסדר ד"מעלין בקודש"¹⁷: תחילה החלום אודות עניני ארץ, ואח"כ אודות "השמש והירח ואחד עשר כוכבים". ובפרטיות: ההתחלה היא מ"שבליים", כפי שהם נפרדים זה מזה, ומהם נקשרים "אלומים" - מדברים נפרדים נעשה ענין של אחדות (בחלום הראשון); ועד שמגיעים לעניני שמים (שמש ירח וכוכבים - בחלום השני).

והנה בגשמיות כפשוטו, הרי "אלומים" הם יקרים יותר מ"שבליים"; ואילו אבנים טובות ומרגליות, שהאור שלהם נלקח מהכוכבים¹⁸, מורים על עשירות גדולה הרבה יותר מאשר "אלומים".

משא"כ חלומות פרעה - הנה בעניני ארץ גופא ה' הסדר ד"פוחת והולך"^{17>}: החלום הראשון הוא אודות פרות - סוג החי, והחלום השני הוא אודות שבליים, שהם סוג נמוך יותר - צומח. והדבר בולט יותר, בהתחשב בכך שע"פ הטבע צריך להיות הסדר תחילה שבליים ואח"כ פרות, כי, החילוק בין הפרות "בריאות בשר" לפרות "דקות בשר" שאודותם מדובר בחלום הראשון, תלוי בהמזון שמקבלים מהשבליים, אם הם "בריאות" או "דקות". וא"כ ה' החלום השני צריך להיות תחילה. אבל כיון שהסדר בלעומת-זה הוא באופן ד"פוחת והולך", לכן היו חלומות פרעה בסדר הפוך.

וגם כל אחד מחלומות פרעה ה' באופן דפוחת והולך: בתחילה ראה "שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר" ואח"כ "רעות מראה ודקות בשר"; שבליים "בריאות וטובות" ואח"כ "דקות ושדופות קדים". ויתירה מזה, כל כך הולך ופוחת בקליפה הטוב והיפה, עד שהפרות והשבליים היפות והטובות נבלעים לגמרי ("ותבלענה") ע"י הפרות והשבליים הרעות והדקות.

וסדר זה ה' גם בפתרון וקיום החלומות: תחילה היו שני השבע ואח"כ שני הרעב - "פוחת והולך", ועד כדי כך, ש"לא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא"¹⁹, היינו, שהשבע הקודם לא ה' ניכר בגלל הרעב שלאח"ז (ומה שלאחרי שני הרעב היו שוב שני שבע - לא נזכר הדבר בחלומות פרעה, כיון שלא ה' שייך אליו; הברכה של שני השבע שלאח"ז באה ע"י ברכת יעקב²⁰).

ובכן, בענינים אלו מתבטא כללות החילוק בין יהודי לאינו-יהודי, בין קדושה ללעומת-זה, כדלקמן.

להיות יהודי ולעשות רצון ה', ונאנח המשרת באמר זאת. ואח"כ אמר אדמו"ר מהר"ש לבניו: "הנכם רואים, יהודי, בטבעו, אוכל בשביל לחיות, וצריך לחיות כדי שיוכל להיות יהודי ולמלא ציווי ה', ומפטיר באנחה, בהגרישו שעדיין אין זה על טהרת האמת".
וכיון שבכל הענינים הגשמיים יש ליהודי כוונה ורצון לרוחניות - הרי הם נעשים רוחניות, כמאמר הבעש"ט²⁸: "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא".

ה. הדגשת ענין העבודה בחלום יוסף:
החילוק הכללי בין קדושה לקליפה הוא - שעניני קליפה הם לאו דוקא ע"י עבודה: "אשר נאכל במצרים חנם"²⁹ - במצרים, קליפה, נותנים לאכול "חנם", ללא עבודה של קיום המצוות³⁰; אבל בקדושה אין "נהמא דכיסופא"³¹, כל המשכה והשפעה מלמעלה באה ע"י עבודה.
וטעם הדבר:

ההשפעות דקדושה - כיון שנמשכות מהקב"ה לבנ"י (והרי הקב"ה הוא שלם בתכלית, והוא עצמו התכלית שלו; וגם נשמה, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"³², הרי התכלית שלה היא בעצמה, ולא באיזה דבר אחר³³, ולכן גם ההשפעות הם בתכלית השלימות והטוב, ולכן בהכרח שיבואו דוקא ע"י עבודה, בכדי שלא יהיו בבחינת "נהמא דכיסופא", שאז אין זה תכלית הטוב³⁴. משא"כ בלעומת-זה, בקליפה, שבה עצמה אין שום תכלית, וכל מציאותה טפלה לענין אחר - הרי גם בשביל ההשפעות שלה אין צורך בהשלימות של עבודה, אלא הם נשפעים "חנם", כיון שבלאה"כ אינם מציאות.

א. וכן הוא גם בהחילוק שבין "מעלין בקודש" ל"פוחת והולך", שבזה מתבטא החילוק שבין קדושה ללעומת-זה:
קדושה - יש לה קיום נצחי, ואין בה שינויים. השינויים בקדושה צריכים להיות רק באופן של הוספה ועליות - "מעלין בקודש", "ילכו מחיל אל חיל"³⁵, וכיון שהם תמיד רק למעלינותא, הרי באמת אינם שינויים. (יתירה מזה: אפילו מה שבפועל יש לפעמים ירידות אצל יהודי, ועוד: מה שבנסת ישראל (ספירות המלכות) יש ירידות (לפעמים עולה ולפעמים יורדת)³⁶ - אין אלו שינויים בהחלט, כי, הרצון של יהודי אפילו למטה³⁷ הוא תמיד אותו רצון, ועוד, שהוא תמיד באמנה אתו³⁸ - לקיים תורה ומצוות ולהעלות בקודש. ועאכ"כ בספירת המלכות, הרי הכוונה בהירידות היא תמיד בשביל תכלית העלי' שתהי' לאח"ז - "מנוחה

ד. החלומות אודות עניני ארץ בלבד או גם אודות עניני שמים:

החילוק הכללי בין יהודי לאינו-יהודי, להבדיל, מתבטא בכך, שיהודי, גם בהיותו בעולם הזה, יש לו קשר עם שני העולמות, לא רק עם הגשמיות של עולם הזה, אלא גם עם הרוחניות של עולם הבא.
וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר (בעת מאסרו ברוסיא בשנת תרפ"ז, כאשר אחד החוקרים איים על הרבי באקדח): אלו שיש להם אלילים רבים ועולם אחד, פוחדים מאקדח; אבל מי שיש לו א-ל אחד ושני עולמות, אין לו מה לפחד¹. - אין הכוונה שליהודי יש שני עולמות בזמנים שונים, אלא גם בהיותו בעולם הזה קשור הוא עם עולם נעלה ורוחני. והסדר של התקשרות זו הוא מלמטה למעלה: "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"²² - סולם העבודה של יהודי מתחיל מענינים תחתונים, "ארצה", ומזה הוא מגיע עד למדריגות הרוחניות היותר נעלות - "השמימה".
וכיון שכל עניני התורה הם בדיוק וכל פרט מהם הוא הוראה²³ בעבודה, הרי מובן, שהתוכן השווה בשני החלומות של יוסף, אף שמדברים אודות שני עולמות נפרדים, ארץ ושמים - מהוה הוראה ליהודי שעליו לעשות משני העולמות, גשמיות ורוחניות, דבר אחד; לא זו בלבד שהגשמיות של יהודי אינה צריכה להפריע לרוחניות, אלא היא צריכה גם לסייע בעבודה, ועד שמהגשמיות תהי' רוחניות²⁴.

(מ"ש בזהר²⁵ "תוקפא דגופא חולשא דנשמתא" היינו, שהתוקף של הגוף הוא החלישות של הנשמה - אין הכוונה לבריאות הגשמית של הגוף, אלא לתוקף התאווה והלהט בענינים גופניים. אבל בריאות הגוף כשלעצמה - הרי אדרבה, זהו דבר המוכרח לעבודת השם, כמ"ש הרמב"ם²⁶: "היות הגוף בריא ושלם מדרגי (עבודת וידעת) השם הוא").
וענין זה, שכל הענינים הגשמיים, כמו אכילה ושתי' וכללות החיים, הם בשביל רוחניות, בשביל לעבוד את ה' - ישנו בטבע של כל יהודי,
אפילו אנשים פשוטים. וכידוע הסיפור²⁷ מכ"ק אדמו"ר מהר"ש (בשייכות לוויכות בין כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע עם אחיו רז"א, בהיותם ילדים קטנים, אודות מעלתו של יהודי על אינו-יהודי): אדמו"ר מהר"ש שאל את בן-ציון המשרת: "בן-ציון, אכלת היום?", וענה המשרת: "כן". ושאל אותו אדמו"ר מהר"ש: "אכלת היטב?", וענה: "מה פירוש טוב, הנני שבע, ברוך השם". והוסיף הרבי לשאול: "ובשביל מה אכלת?", וענה בן-ציון: "כדי לחיות". "ובשביל מה הנך חי?" שאלו הרבי - וענה בן-ציון: "כדי שאוכל

ב"שדה" היא - לבטל את הישות והפירוד שבאים מצד הגוף ונפש הבהמית, וללקט ולאחד את כל כחותיו לעבודת ה' - "מאלמים אלומים".

ולאחרי העבודה ד"מאלמים אלומים בתוך השדה", צריכה עוד להיות העבודה ד"ותשתחווין לאלומתי" <16> - השתחוו' וביטול ל"אלומה" של יוסף הצדיק:

כל בנ"י הם "קומה אחת שלימה"⁵⁰. וכשם שבקומת גוף האדם צריכים כל האברים להיות בטלים אל ה"תלת שליטין"⁵¹ (מוחא, ליבא וכבדא - ג' האברים העיקריים, מוח לב וכבד, שהם שולטים על כל הגוף), ובעיקר צריך להיות ביטול כל האברים אל הראש, שדוקא אז הרי זה גוף בריא - כן הוא גם ב"קומה שלימה" של כלל ישראל.

לא די בעבודה ד"מאלמים אלומים", שמבטל את הכחות של הגוף ונפש הבהמית ומאחד אותם לעבוד את ה'; לאחר שנעשה "אלומה" (ציור של עבודה) - עלי' עוד להתבטל ל"אלומה" של יוסף הצדיק, הרבי, נשיא הדור, שהוא ראש קומת ישראל⁵², שנותן הוראות⁵³ ומנהיג את כל בנ"י, כשם שהראש מנהיג את כל אברי הגוף⁵⁴.

בפנימיות הענין, הנה גם קודם העבודה ד"מאלמים אלומים" ישנו "ותשתחווין לאלומתי", הביטול לצדיק הדור; כי, הא גופא שיהודי יכול לעבוד עבודתו "בתוך השדה", הרי זה ע"י הביטול הפנימי שיש לנשמה אל יוסף הצדיק⁵⁵. אבל בסדר העבודה של יהודי מלמטה למעלה, צריכה לבוא תחילה המדריגה התחתונה ד"מאלמים אלומים", ולאחרי כן⁵⁶ לבטל את ה"אלומה", גם את ציור הקדושה, אל הנשיא - "ותשתחווין לאלומתי".

ט. אמנם, לאחר כל העבודה הנ"ל נמצאים עדיין "בתוך השדה", בהדרגה ד"מוצב ארצה" (החלום הראשון של יוסף). אבל הכוונה היא - לצאת לגמרי מההגבלות של הגוף ונפש

הבהמית, שזהו אמיתית הענין ד(כלל⁵⁷ ימיו ב)תשובה, כמבואר בלקוטי תורה⁵⁸ שפנימיות ענין התשובה הוא: "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"⁵⁹, היינו, שנשמתו של יהודי תשוב להקב"ה ותהי' באותה דרגה כפי שהיתה קודם ירידתה בהגוף (אין הכוונה לצאת ח"ו מהגוף ונפש הבהמית, אלא, שגם כשנמצאים למטה בהגוף לא יעלים הגוף כלל), שבשביל זה היתה כללות ירידת הנשמה למטה - שגם בהיותה בגוף תהי' מאוחדת עם הקב"ה "אשר נתנה", כפי שהיתה קודם ירידתה⁶⁰.

לחיי העולמים"³⁹, וכיון ש"במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא", הרי כל הירידות, בפנימיות, אינם שינויים, אלא אדרבה - "מנוחה", היפך השינוי, בהתאם להרצון והכוונה שבהם).

אבל בקליפה יש סדר של שינויים, ובאופן ד"פוחת והולך". וטעם הדבר, כאמור, כיון שהקליפה אינה מציאות לעצמה, כל מציאותה היא רק בכדי לנסות את האדם ולעורר אצלו כחות עמוקים יותר של קדושה. וככל שהאדם מתגבר ומתעלה בעבודתו, הולך ומתמעט הצורך בהנסיון, ובמילא גם מציאות הקליפה הולכת ונחלשת, "פוחת והולך", כמאמר רז"ל⁴⁰: "כשזה קם זה נופל".

וזוהו גם כללות החילוק בין "פרי החג", ש"כנגד שבעים אומות"⁴¹, שהם "מתמעטין והולכין"⁴², ובין נרות חנוכה, קדושה, שבהם הוא הסדר ד"מוסיף והולך", "מעלין בקודש"⁴³.

י. ההוראה מזה בעבודה היא:

כאשר נופלת לאדם רעיון שיוכל לקבל השפעות מסוימות ללא עבודה, בחשבו, שבגלל סיבות מסוימות יוכל לקבל השפעות אלו גם אם לא יתייגע - עליו לדעת שרעיון זה בא מנפש הבהמית, מלעומת-זה, ששם אין הכרח בעבודה;

כמו"כ עליו לדעת, שהשפעה זו שחושב שיכול לקבל באופן כזה, הרי היא, ככל מציאות של לעומת-זה, פוחתת והולכת, עד שלא נשאר ממנה מאומה⁴⁴. ולאידך גיסא⁴⁵: כאשר יתייגע בעבודה, יכול להיות בטוח ש"יגעת ומצאת"⁴⁶, שיתנו לו מלמעלה "מציאה", יותר מאשר כפי עבודתו, ובאופן ד"מעלין בקודש".

ואופן העבודה למדים מב' הפרטים בחלום יוסף - שכאשר יהודי מתחיל לילך בסולם העבודה, צריכה להיות העבודה בעניני ארץ, "מוצב ארצה" (כבחלום הראשון של יוסף), ועד שמגיע לעניני שמים, "וראשו מגיע השמימה" (כבחלום השני של יוסף).

ח. ובפרטיות יותר:

במה מתבטאת העבודה? - בכך ש"מאלמים אלומים": השבלים שמהם קושרים את האלומים, כל אחת מהם גדלה במקום (וגומא) בפני עצמו, והם נפרדים זה מזה. ועבודת האדם היא - ללקט ולאחד אותם "אלומים"⁴⁷. והיכן נעשית העבודה - "בתוך השדה".

וההוראה מזה: נשמתו של יהודי יורדת למטה ב"שדה", עולם הזה, שהוא מקום של פירוד⁴⁸, קליפות וסטרא אחרא ("עשו גו' איש שדה"⁴⁹), ומתלבשת בגוף ונפש הבהמית, שהם יש ומציאות בפני עצמו, והעבודה

*
א. בהמשך⁶⁹ הפרשיות מסופר אודות פעולתו של יוסף - "ויסוף גו' הוא המשביר לכל עם הארץ"⁷⁰, "וילקט יוסף את כל הכסף וגו'"⁷¹, וכפי שאמר רז"ל⁷² "שלוש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבוא".
ובענין זה יש מענה לאלו שמתאוננים שאע"פ שמתייגעים בעבודתם, מ"מ, אינם רואים פרי טוב בעמלם⁷³ - שהענין ישנו, אלא שהוא בהעלם. וכמבואר בתו"א⁷⁴ בענין המטמוניות שהטמין יוסף במצרים אחת גנוזה לצדיקים כו', שמזה "נזרע בכל א' מישראל בחי' אהבה. אלא שהיא מסותרת בבחי' גניזה כו'", ועד"ז מבואר⁷⁵ בענין גביע הכסף שהטמין יוסף באמתחת בנימין⁷⁶, שהו"ע ההמשכה גם בנשמות הבינונים, אלא שזהו בהעלם כו'.

ב. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה נר חנוכה כו'.

ג. דובר בהמאמר⁷⁷ אודות מעלת הגילוי דלעתיד, שהוא למעלה גם מהגילוי שהי' בימי שלמה, שאף שהי' איש מנוחה כו', מ"מ, הי' עדיין נתנית מקום לענין של חורבן, משא"כ לעתיד לבוא.
וענין זה מתאים גם להמבואר בכ"מ⁷⁸ שבזמן הזה ישנו רק ענין האירוסין, ולעתיד לבוא יהי' ענין הנישואין: ענין הנישואין הוא המשכת אור חדש שלמעלה מהשתלשלות. והיינו, שאע"פ שגם בימי שלמה היתה המשכת אור שלמעלה מהשתלשלות, שלכן הי' הבירור בדרך ממילא, מ"מ, הי' הבירור מצד גילוי אור, משא"כ לעתיד לבוא הנה עצם המציאות תתהפך לקדושה⁷⁹, וזהו אמיתית ענין המשכת אור חדש. וזהו הטעם שבזמן הזה אין נשמות חדשות (שהרי גם מה שמדברים לפעמים אודות נשמות חדשות, הרי הכוונה בזה לנשמות שהיו כלולות בנשמת אדה"ר), ורק לעתיד לבוא יהיו נשמות חדשות ממש⁸⁰, שזהו מצד היחוד פנימי דנישואין שיהי' לעתיד לבוא. אמנם, כיון שהגילויים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתנו עכשיו⁸¹, צריך להיות גם עתה מעין הגילוי דלעתיד. וזהו ענין שלש המטמוניות שהטמין יוסף, ובעיקר מטמון השלישי שיתגלה לעתיד לבוא - שישנו בהעלם גם עתה.
וע"י השלוחים שממלאים את השליחות לנסוע בכל הארצות כדי ללקט את הניצוצות - יתגלה מטמון השלישי, בגאולה העתידה לבוא ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

וזהו תוכן החלום השני, שבו מדובר רק אודות עניני שמים. - הוא כבר יצא מן ה"שדה", כי כבר השלים את כל העבודה בענינים ארציים⁶¹. ולכן לא נזכרה בחלום השני העבודה ד"מאלמים", קיבוץ דברים נפרדים, כיון שעבודה זו נשלמה כבר. עבודתו עתה היא רק בעניני שמים, ענינים רוחניים - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה". אבל העבודה של ביטול הציור פנימי לנשיא הדור, חוזרת ונשנית גם בחלום השני - "ואחד עשר כוכבים (גם בהציור דכוכבים) משתחווים לי":
אין לחשוב, שהביטול פנימי אל יוסף נדרש רק כאשר עוסקים בעבודה "בתוך השדה", שכיון שזהו מקום של פירוד, יש צורך להזהר ולהבטיח שלא תהי' יניקה לקליפה, אבל כאשר עוסקים רק בעניני שמים, אין הכרח בביטול זה.
על כך באה ההוראה מהחלום השני: "ואחד עשר כוכבים משתחווים לי" - שההשתחווה והביטול ליוסף הצדיק מוכרחת אפילו כאשר אוחזים בעבודה היותר נעלית ד"ראשו מגיע השמימה".

ד. אלו הם הנקודות העיקריות שלמדים אנו מחלומותיו של יוסף הצדיק:

לכל לראש מוכרחת להיות עבודה דוקא. זהו הסולם שעל ידו יכול יהודי להתעלות ולהתקשר עם הקב"ה. אין לחשוב, שכיון שכל ישראל הם "בני מלכים"⁶², או יתירה מזה, כפי שמצינו לפעמים שהם "מלכים"⁶³, לכן אינם זקוקים לעבודה. על כך

באה ההוראה האמורה, שכל ההשפעות של קדושה באות רק ע"י עבודה. אלא, כיון שמדובר אודות מלכים, הרי כל דבר קטן נחשב אצלם לעבודה שלימה, ואכן הקב"ה יגמול ויתן להם עבור זה "כסעודת שלמה בשעתו"⁶⁴ (בהיותו מלך), ועוד יותר מכך. אבל, עבודה מוכרחת להיות. וכאשר מתייגעים בעבודה - "יגעתי", אזי מגיעים גם למדרגות כאלו שלא היו צפויים כלל - "ומצאתי"⁶⁵ (בדוגמת מציאה שבאה באופן בלתי צפוי), דהיינו, הרבה יותר מאשר לפי ערך היגיעה והעבודה, ועד שמגיעים ל"ראשו מגיע השמימה".

וההוראה השני' - שבכל סוגי העבודה מוכרח להיות הביטול אל הראש ומנהיג ישראל, באיזו דרגא שבה עומדים.

וע"י "בטל רצונך", יבטל הקב"ה "רצון אחרים מפני רצונך"⁶⁶, היינו, שיתבטל "רצון אחרים", לשון רבים, ההעלמות של עולם הזה, שנותנים מקום לטעות ולחשוב שישנם ח"ו שתי רשויות, כמו שכתוב⁶⁷: "נעשה", לשון רבים, "והרוצה לטעות וכו'"⁶⁸, ועי"ז נעשים כלי ראוי לקבל את כל ההשפעות מיוסף "צדיק יסוד עולם".

(סה"ש תש"א ע' 15). וראה גם תו"ס ח"ט ע' 98. וש"נ.
²² ויצא כח, יב.
²³ זח"ג נג, ב.
²⁴ עייג"כ "היום יום" כז אלול.
²⁵ ראה זח"א קפ, ב. שם קס, ב. ד"ה ויאמר משה תש"ט
 (סה"ס תש"ט ס"ע 63). וראה גם תו"ס חכ"ה ס"ע 312
 ואילך. ועוד.
²⁶ הלי' דעות רפ"ד. - כן הוא בכל דפוסים הרמב"ם שראיתי,
 והלי' צ"ע. ולכאורה ברור, אשר יש כאן השמטת המדפיסים
 הראשונים (ונמשכו אחריהם המו"ל שלאח"ז מבלי לשים
 לב לזה. ובפרט שבהלי' דיעות מעטים המעיינים), וצ"ל:
 מדרכי עבודת השם הוא. ובא בהמשך למש"כ שם בסוף
 הפרק שלפנ"ז: ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי כו'
 נמצא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד את ה' תמיד כו' שיהי'
 גופו שלם לעבוד את ה' כו'. ועל זה כותב וממשיך ברפ"ד:
 הואיל (כפי שביאר לעיל) והיות הגוף בריא ושלם מדרכי
 עבודת השם הוא כו', או שצ"ל: מדרכי ידיעת השם הוא -
 וע"פ מה שמסיים שם ומביא ראיה: שהרי כו' שיבין או ידע
 מידיעת הבורא. - ולא מצאתי במפרשי היד שיעמדו על זה
 (אג"ק ח"ז ע' צט. וראה גם חט"ז ס"ע סב ואילך. תו"ס ח"ז
 ע' 107 הערה 9).
²⁷ לקו"ד ח"ג תכא, א ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 139. תש"ג
 ע' 72 ואילך. תש"ד ע' 121. קובץ מכתבים לתהלים אהל
 יוסף יצחק ע' 216 ואילך. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע'
 עא ואילך.
²⁸ סה"מ קונטרסים ח"ב תט, ב. וראה כתר שם טוב (הוצאת
 תשנ"ט) בהוספות סמ"ח. וש"נ.
²⁹ בהעלותך יא, ה.
³⁰ ראה ספרי ופרש"י עה"פ. ובפרט לש"ס דילן (יומא עה, א)
 "מהפקירא". וראה ג"כ זח"ב קכח, א.
³¹ ראה יושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
³² תניא רפ"ב.
³³ וכשם שלמעלה אין כח חסר פועל (ראה פרדס שיי"א
 פ"ג), כך גם הנשמה יש לה את כל השלימות גם בפועל,
 אלא שזהו בהעלם, וצריכים לגלות זאת, וגילוי זה צריך
 לבוא ע"י עבודה דוקא (מהנחה בלתי מוגה).
³⁴ ראה גם תו"ס חכ"ב ע' 126. וש"נ.
³⁵ תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק בסופן.
³⁶ הוספות לתו"א (קיא, א).
³⁷ משא"כ בקליפה - דרך בשרשן לשם שמים נתכוונו
 (לקו"ת חוקת סב, א).
³⁸ ראה רמב"ם הלי' גירושין ספ"ב. תניא ספכ"ד.

¹ שיחה זו (עד סוס"י) - הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
 (באידית), בשני חלקים, שנדפסו בלקו"ש ח"ג ע' 805
 ואילך; ע' 819 ואילך. במהדורא זו שולבו שני החלקים,
 בהתאם לסדר אמירתם, וכן ניתוספו עוד איזה ציוני ס"ס ע"י
 המו"ל, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
² לז, ט.
³ שמתחילים לקרוא ביום הש"ק זה, בזמן המנחה. -
 ולהעיר, שב' הפרשיות וישב ומקץ שייכות לחנוכה,
 כדאיאת בשל"ה (חלק תושב"כ ריש פרשתנו
 (רצז, א), והובא בדא"ח (אוה"ת פרשתנו רסח, א). -
 מהנחה בלתי מוגה.
⁴ מא, לב.
⁵ ולהעיר, שבנוגע לחלום הראשון, "מאלמים אלומים", ישנו
 ביאור בקצרה בתו"א (פרשתנו כז, ג ואילך); אבל לא בנוגע
 לחלום השני (מהנחה בלתי מוגה).
⁶ שנתבאר בספר בראשית, הנקרא "ספר הישר" (יהושע
 יו"ד, יג), לפי שבו מסופר אודות האבות שנקראו ישרים (ע"ז
 כה, רע"א). - מהנחה בלתי מוגה.
⁷ פרשתנו לז, ב.
⁸ ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ ר"פ ויחי (ל, א ואילך). אוה"ת
 ויחי ד"ה בן פורת יוסף (שפז, א). ובכ"מ. ועייג"כ לקו"ש ח"ג
 ע' 831 ואילך.
⁹ ראה ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. שם, יו"ד. אוה"ת ר"פ
 לך לך.
¹⁰ משלי יו"ד, כה.
¹¹ מצד איזה טעם שיהי', המבואר במק"א (ראה תו"א
 פרשתנו כח, ג ואילך. סה"מ תקס"ה ח"א ע' קפה. ועוד). -
 מהנחה בלתי מוגה.
¹² ראה תרגום שני למג"א בתחילתו.
¹³ ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.
¹⁴ אותיות דרע"ק אות ב. סדר רבה דבראשית ד. ויק"ר
 פל"ו, ד. תנחומא - באבער - ג. פרש"י ורמב"ן בראשית א,
 א.
¹⁵ ראה תו"ס סה"מ תמוז ריש ע' נב. ועוד.
¹⁶ לז, ז.
¹⁷ השייכות בזה גם לחנוכה (שחל בפ' וישב מקץ) - ראה
 שבת כא, ב. בדרושי חנוכה (בתו"א וכו').
¹⁸ לקו"ת פ' ראה ד"ה ושמתי כדכד (כז, סע"ב).
¹⁹ מא, לא.
²⁰ ראה פרש"י ויגש מז, יט.
²¹ ראה ביוגרפיה של הרבי מליובאוויטש (מהור"י"צ) ע' 10

- ³⁹ תמיד בסופה.
- ⁴⁰ פרש"י תולדות כה, כג. וראה תניא פי"ג.
- ⁴¹ סוכה נה, ב. הובא בפרש"י פינחס כט, יח.
- ⁴² שם מז, א. הובא בפרש"י שם.
- ⁴³ כדעת בית הלל, שהלכה כמותם (מהנחה בלתי מוגה).
- ⁴⁴ ראה קונטרס ומעין סוף מאמר ד'.
- ⁴⁵ והיינו, שההוראה היא הן בקו ד"סור
- מרע", והן בקו ד"עשה טוב" (מהנחה בלתי מוגה).
- ⁴⁶ מגילה ו, רע"ב.
- ⁴⁷ ראה ג"כ תו"א פרשתנו כח, א.
- ⁴⁸ ראה ד"ה ואם בשדה - תקס"ב ח"א לרבנו הזקן (ע' סו ואילך). אוה"ת תולדות ד"ה ויגדלו הנערים (קלט, סע"ב ואילך).
- ⁴⁹ תולדות כה, כז.
- ⁵⁰ לקו"ת ר"פ נצבים.
- ⁵¹ זח"ב קנג, א. וראה סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך.
- ⁵² ראה סה"מ תש"י ע' 254. תו"ס ח"א ע' 117. וש"נ.
- ⁵³ להיותו למעלה מהם, שלכן יש בכחו ליתן ההוראות כו' (מהנחה בלתי מוגה.)
- ⁵⁴ ראה תניא פ"ב. וע"ד המבואר בתו"א ותו"ח שם, ובעבודה הוא ענין בירור ראשון ובירור שני. וראה ג"כ שיחת מוצש"ק פ' וישב, כ"ף כסלו תשי"ז (לקו"ש ח"ב ע' 478 ואילך. תו"ס ח"ה ע' 290 ואילך).
- ⁵⁵ עיין תניא שם. ד"ה באתי לגני תשי"ב בסופו (תו"ס ח"ד ע' 297 ואילך).
- ⁵⁶ לאחר שכבר ביטל את ציור הישות שלו בענינים שאינם שייכים לעבודה, עד שאין לו ענינים אחרים כלל מלבד העבודה ד"מאלמים אלומים" (מהנחה בלתי מוגה).
- ⁵⁷ שבת קנג, א.
- ⁵⁸ ר"פ האדינו.
- ⁵⁹ קהלת יב, ז.
- ⁶⁰ בבחי' "טהורה היא" (ראה לקו"ת ר"פ דברים. ובכ"ס). - מהנחה בלתי מוגה.
- ⁶¹ ועאכ"כ שאין לו שייכות לענינים חומריים (מהנחה בלתי מוגה).
- ⁶² שבת סז, א. וש"נ. זח"א כז, ב.
- ⁶³ ברכות ט, ב (במשנה). תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב). וראה שבת נט, ב: "מיד' דהוה אאבנט של מלכים".
- ⁶⁴ ב"ס רפ"ז.
- ⁶⁵ מגילה ו, רע"ב. וראה גם לעיל ע' 148. וש"נ.
- ⁶⁶ אבות פ"ב ס"ד.
- ⁶⁷ בראשית א, כו.
- ⁶⁸ ב"ר פ"ח, ח.
- ⁶⁹ מכאן ואילך - ראשי פרקים בלבד (המו"ל).
- ⁷⁰ מקץ מב, ו.
- ⁷¹ ויגש מז, יד.
- ⁷² פסחים קיט, א.
- ⁷³ ראה גם תו"ס ח"ז ע' 306 ואילך.
- ⁷⁴ ויגש מד, ב ואילך.
- ⁷⁵ ראה אוה"ת מקץ שמא, א ואילך. וראה גם מאמר אדמו"ר האמצעי מקץ ע' רעט ואילך. וש"נ.
- ⁷⁶ מקץ מד, ב. שם, יב.
- ⁷⁷ פ"ד (לעיל ע' 236).
- ⁷⁸ ראה שמו"ר ספט"ו. לקו"ת שה"ש סח, א-ב. ובכ"ס.
- ⁷⁹ אה המשך תער"ב ח"ב ע' תשסט ואילך.
- ⁸⁰ ראה לקו"ת שה"ש נ, א. ובכ"ס.
- ⁸¹ ראה תניא רפ"ז.

מסורת הש"ס

[illegible]

(6) רש"י ד"ה ה"ג הא
למעין בה הא ללא מעין
בה ה"ק: (3) ד"ה ראה
וכו' ראה משמע (ה"ס נלקק)
תלמי' וי"ב ק"ל הכן את
לעבד: (3) ד"ה עניוניה
מקמי' (ד"ו) מ"מ וי"ב
ק"ל די לו: (ד) ד"ה
בנימוניה וכו' ל"ה טיבוחיה
מבטלחו. וי"ב ק"ל דלא
יחזיקתו ח"ה

ידידלי"ש. קנוקנות.

ומעייץ בה. מלפני שחפשה

[illegible]

המאריך בתפלתו ומעין
בה נא ליד כאב לב,
שנאמר חזונו ממשנה
מחלה לב. ומפרקי החס
במאריך ומעין (הנא)
אזכורינו המאריך (ומספר)
המאריך על
שבתנו. בזמן שבת
המקדש קיים מזבח מכפר
עצונו שלחן מכפר
המאריך שבתנו. מידע
המאריך בית הכסא, לא
התלי נפשי טובא, דמי
התלי נפשי טובא בבית
הכסא נא ליד התחנותי.
לא דבר נפשי (כלל)
שבתנו שבתנו. מידע
המאריך

תורה אור השלם

1. תחלת ממשכה מחלה
לב ועץ היים תאחז באה:
משלי יב יב
2. המחזה עץ שלוש אמות
גבה וארכו שלשים אמות
ומקצעותיו לו ארכו
קצותיו עץ ודבר אלי זה
השלח אשר לפני ה':
3. יחזקאל מא כב
לאהבה את ה' אלהיו

1. וְשִׁמְךָ כִּקְרוֹן בְּקֶדֶם בְּךָ
 הָיָה וְאָרְךָ מִצִּיֹּן
 לִשְׁבֹּת עַל הָאֲדוֹמָה אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעוּ לָאֲבֹתֶיךָ לֵאמֹר:
 וְיִצְחָק יִלְעָקֶכָּה לִתֵּת
 לָהֶם:
 2. וְאֲבֹתֶיךָ מִכְרִיכִי
 וְשִׁלְלִיךָ אֲבִי וְנִבְרָכָה
 כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדוֹמָה:
 3. בְּרִשְׁתִּי יֵג
 4. פְּלִנִּי מִסָּה לֵב מִלֵּן בִּיד
 5. הָעַל כָּל אֲשֶׁר יִחַץ יִשְׁנֵה
 מִשְׁלֵחַ כָּף
 6. אֲרִץ אֲשֶׁר הָיָה אֲלֶיךָ
 דֹּשֶׁשׁ אֶתָּה מִשְׁחִי עֲיִנִּי
 אֲלֶיךָ הָיָה תְּרִיחֵי הַשָּׂעָה
 וְעַד אֲדִירֹת שְׁנֵה

7. אֲנִי עֲלִים יְחִי וְלֹא
בָּהּ חַי רִחוּי וְתַחֲלִמִי
תְּהַוֶּה יִשְׁעָהּ לֹחַ טוֹ
8. וְאִשְׁעֵה דָּבָר אֵל
הַשָּׂהָה אֲשֶׁר הִזְהִה אֶת
בָּהּ לֵאמֹר קוּמִי וְלִבִּי אֶת
וְיִתֵּן גִּיּוֹרִי בְּאֶשֶׁר תִּגְדֹּד
כִּי בָרָא יְיָ לְרַעֲב וְגַם בָּא
אֶל הָאָרֶץ שָׂבַע שָׁנִים
מְלִכִים כֹּה א
9. הִוְשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל
טְמֵאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל
דָּלְתֵי וְרִבְזֵיכֶם אֲנִי וְאֵל
אֲנִי עֲלִים יְחִי וְלֹא

10. וידבר ה' אל משה
 לאמר: ראוי קראתי בשם
 בצלאל בן אוּרִי בן חור
 למטה יהודה:
 שמות לא א-ב
 11. ויאמר משה אל בן
 ישראל ראו קרא ה' בשם
 בצלאל בן אוּרִי בן חור
 למטה יהודה:
 שמות לה ל
 12. וימלא אותו רוח
 אלהים בחכמה בתבונה
 וקדצת ובקל מלאכה:
 וימלא אותו רוח

13. **יְיָ בִּרְבִּכֶּם יֵדֵד אֶרֶץ
בְּתוֹן שְׁמִים בְּחִבּוּתָהּ:**
משלי ג יט

14. **בְּרַעְתּוֹ הִתְּחַמּוֹת נִבְקַע
תְּשֻׁקִים יִרְצֻמוּ סֵל:**
משלי ג כ

15. **וְהוּא מְחַשָּׁב עֲרֻנָּא
חֲסִינָא מְחַזֵּק מַלְכִּין
וּמְתַקֵּם מַלְכִּין יֵדֵב
חֲסִמָּתָא לְחִיבּוּיָן וּמְנַרְנָא
לְיַדֵּי בִּמְדָה דִּינָא ב כ א
רַאנִי דְּהֵן נִתְּמִי אִתּוּ**

16. **אֵת אֲדֻלְתָּא בְּן אֲחִישָׁמֶךְ
לְמַשֵּׁחַ דָּן וּבִלְבָּב לֵב חֲסִים**

נחתי תבונה ונפשו את כל
אשר צויתני: שמונת אל
17. ידעתי כי לך אשר
תעשה האלהים הוא ידע
לעולם עליו אין להוסיף
ומפניו את כל לבער האלהים
עשה שיראו מלפניו:
חולת ג יד
18. תזכיר אשר עשית
חלום יספר חלום ואשר
מך יספר חלום דבר אמת
19. תבין את דבר נאם י
דימויו כח כח
20. ותחלם עת חלום אשר
יספר ואת לאיתו ראית
הנה תשקט חלום עת
הנה תשקט ותרם ואמר
עשר כוכבים משתחיים
לך:
בראשית ל ט

ה' דכתיב: 'המזבח עץ שלש
לפני ה'.' פתח במזבח וסיים
עץ שבהמ"ק קיים מזבח מכפר
עליו והמאריך בבית הכסא
את האדם לידי תחנונות
יג' כהמה ושדרו של ד' ורג
ל' והמקנה בסיד ובחריט
ל' והעצם ככית הכסא יותר
ד' ולא תלי כי הא דאמרה
פניך דומים למגדלי חזורים

אסרין אלא עשרים וארבעה
דכי אוילנא בדיקנא נפשאי
רים ימיו ושנותיו של אדם
של ברכה לברך ואינו מברך
דכתיב כי הוא חייך ואורך
ויאברכה מברכך והמנהגה
מת יוסף קודם לאחיו מפני
ש'שלוש צריכים רחמים מלך
ש'פגלי מים לב מלך ביד ה'

מראשית השנה ועד אחרית
אמר רבי יוחנן שלשה דברים
: ושובע ופרנס מוב רעב
'וקראתי אל הדגן והרביתי'
זה לאמר ראה קראתי בשם
על הצבור אלא אם כן
ללא אמר לו הקדוש ברוך
רבונו של עולם אם לפניך
לך אמור להם הלך ואמר

אם לפני הקדוש ברוך הוא
ומואל בר נחמני א"ר יונתן
זו הקדוש ברוך הוא למשה
עשה ארון וכלים ומשכן אמר
כלים ואתה אומר עשה לי
עשה משכן ארון וכלים
ולאל לצרף אותיות שנבראו
בבונה וברעה וכתוב התם
ברו ייחזו אני הקדוש ברוך

נעצא לידעי כינה שמער
לה און מהבא מתנינן לה
וואס ואמר רב חסדא חלמא
ליה ולא חלמא בישא מקיים
א בישא עציבותיה מסתיה
תיה מפכחא ליה ואמר ר
וואמר רבה בר בר חנה
אתו ידבר דברי אמת מה
ר' יוחנן משום ר' שמעון
רים במלים אמר ר' ברכיה
י' ויהנה השמש והירח וגו'
ויהי

כל המאריך בתפלתו ומעייני בה סוף בא
לידי כאב לב שנאמר יתחלת ממושכה
בזחלה לב ווא"ר יצחק שלשה דברים
מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי
עייני תפלה ומוסר דין על חבירו לשמים
לא קשיא א"ה א"ה דמעיני בה הא דלא
מעיני בה והכי שרד דמפני ברחמי

הדמאריך על שלחנו דלמא אתי עניא ויהיב
אמאמות גבוה וכתוב וידבר אלי זה השלחן אש
כשלחן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו כל
על ישראל ועבשיו שלחנו של אדם מכפא
הוא הוהתניא עשרה דברים מביי
אוכל עלי קניס ועלי גפנים ולולבי גפנים וס
המלוא שאני מבושל כל צרכו והשותה ש
המקנה כדורו ששנה בו חבירו וי"א אף ה
מזדאי לא קשיא הא דמאריך ותלי הא דמ
ליה ההיא מטרוניתא לר' יהודה בר' אלעא

[illegible][illegible]

להם לישראל הגון עליכם בצלאל אמרו לו
לפופך הוא הגון לפנינו לא כל שכן א"ר
שם בצלאל על שם חכמתו נקרא בשעה שאמרו
משכן ארון ה' כלם הלך משה והפך ואמר לו
שם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו
עושה להיכן אכניס שמה כך אמר לך ה'
ידעת אמר לו יהודה אמר רב יודע היה
ויומא אותו רוח אלהים בחכמה¹⁰
במקום ובמקום¹¹ ויבנו המזבחות ויבנו

שבו חכמה שנא' ¹⁵ ידב חכמתא לחבימין
יה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהמם מתנן
חכמה: אמר רב חסדא ¹⁶ ככל חלום ולא
ואמר רב חסדא לא חלמא טבא מקיים
בישא עדיף מחלמא טבא וא"ר חסדא ח
רב יוסף חלמא טבא אפילו לדידי כד
דא שנאמר ¹⁷ ואלהיהם עשה שייראו מלל
א אשר אתו חלום יספר חלום ואשר רב
מה ענין בר ותבן אצל חלום אלא אמר
רב בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא
קיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף דכ

כך נקביו נפתחין יותר מדלדל: הרי גרסינן סא דמאריך ופלי סא דמאריך ולא פלי: למגדלי חוירים ומלוי בריים. שכן מרובה בלא טורח ושמיים בחלקם לכן פויהם ארוכים: סימנא. לשון צבעה כלומר באמונה שמיים אסורות ולי ואצרכו ממזכר: והמזכר ברכת המזון

מזכר לנעל הית: יוסף מת קודם
לאחיו. דכחי יומת יוסף וכל אחיו
(שמות 6): לריכס רחמים. וכל
לגשק רחמים שכלו פשוט שם בידו
לש הדיקה וכן לש רמות לזא אלה
ברשותו: ראש קרתי בשם. ראה
שחמם (ה' ש' גלגל מן עייר דכר):
לזא אורו לו ללללל עש משכן ארון
ולגש. שכן שן מדורס בפרס
משא ראה קרתי בשם וגו' את אהל
מועד וכל הארון לעמוד וכל הפרסה
לזא אהל לו עש ארון וכל ארון

שאלון ומתורה ואחר כך משכן דס"ל
שכנדר שהם סדורים בויקח
לי תרומה ואחר לו: אופיו שנכדו
בסן שמים וארץ. על דל ירופן
ובספ יירה מל לכו: כל חלוס
אס. טווס. כל חלומות יראה אס
ולא יראה אחד מאותן שהוא שרי
בתעמית שאלי עוב. טווס לפון תעמית
כמו ובה טווס האמור דבריוס
ולא תעמית דל

סמוריה: **כְּלִנְגֶרֶס דָּלָה מְקִרָה**.
 טוב ולא רע הוא שכל המלומות הולכין
 אחר הפתרון: **עֲדָם מַמְלָה עֲמָה**.
 שמכין את האדם לרד ממנו:
עֲצֻבוֹת מַסִּיחִים. דיו (ד) עֲצֻבוֹת. מה
 שדמם מִמְּנֶה עָלָיו מִנְּכֵל את הַחֵלֶם:
אֲשִׁילוּ לְדִידִי. שאני מאור עינים:
בְּרִיחוֹת מִכְּחַל יֵה. (ד) מִכְּחַלִּי:
מִנְגַּד. ממלקות. קשה לגוף האדם
 לִשְׁמֹרֶת לִמְנוּחָיו לִמְנוּחָיו.

לך אמור לו לבצאל עשה ל
לו משה רבינו מנהגו של ע
ארון וכלים ומשבן כלים שא
אמר לו שמה בצל אר היית
בהן שמנים וארץ כתיב ה
ה' ¹³ בחמה יחד ארץ רבנו י

הוא נותן חכמה ואין למי
תחליף! בר מערבא ואמרה
דבתיב¹ ויבל כל חכם לב
דלא מפשר כאגרתא דלא ממ
כוליה ואמר בר חסדא חלמא
חלמא טבא חדויה מסתיה
חסדא חלמא בישא קשה
א"ר יוחנן זה תלום רע²
לתבן את חבר נאם ה' וס
בן יוחי³ בשם שאי אפשר
תלום אף על פי שמקצתו

[illegible]

עין משפט
ור מצוה

יבינו חננאל

לעולם צפה [ארס] לחלום
 אך עשרים שנים שנה.
 ואמר כר חנא בר [לואי]
 חלום טוב מראוי לו חלום
 [לואי] מראוי לו חלום
 חלום טוב, שכן שחזרו
 [של] דוד לא ראה חלום
 טוב, ובכל שחזרו
 [לואי] לחלום חלום ראה חלום
 יע. מי שראה חלום ונפשו
 נעומוה ייטבו כפי
 שישלם. כלומר, אמרו לו,
 חסבא הוא חזקתו [לפניה]
 שכל כול, עד גימטריא
 שלש הפוכות שלש פחות
 חלום שלמות כלל. וכן
 חלום שלמות רחל ידע
 שפנתוהו... [אל הקרי עלי]
 קץ אלה ענין ענין. ראה
 שכן ראה לעלי כ.א.

תורה אור השלם

- [illegible]

דברי הימים א י"ב
13. וְאִתָּמָרֶם מִה לִּי
וְאִתָּאֵשׁ שְׁלֹמֹ וְיִבְרָךְ שְׁלֹמֹ
וְכָל אֲשֶׁר לִי שְׁלֹמֹ:
שְׁמוּאֵל א כה ה
14. בֶּן פֶּרֶחַ יִסָּסֶן בֶּן פֶּרֶחַ
עָלִי עֵץ מְבוֹת צִדְדֵי
כְּרֹאשֵׁי מַט כה
שׁוּר:
15. וְהִלָּאֵךְ הָאֵל אֵל
מִבְּלֵעַ עַל יֶדֶךָ אֵל הַנְּעִים
וְהִקְרֵא בָּהֶם שְׁמִי וְשֵׁם
אֲבוֹתֵי אֲבוֹתֵי וְיִבְרָךְ וְדַע
לִבִּי בְּרַב הַתָּרֶץ:
כְּרֹאשֵׁי מַט טו 16. בְּפֶלֶא
וְהִלָּמַתְּ הַשָּׁרָף וְיִבְרָךְ הַכֵּל:
17. מִבְּרֹאֵת אֵל אֲבוֹתֵי בְּרַב
כְּרֹאשֵׁי מַט י"ז 20. וְשֵׁם אֲתָן
21. וְיֵרָא דַּהֲאֵסִי בֶן טוֹב
שְׁמוּרָה כ

:בה

פס. שיתקיים: מיוסף. שלל נתקיימו השתחוואות הללו
 וזכר כי זה שמים הרעב (בראשית מה): (לאדם טוב מרר
 חלום טוב. כדי לשמחו שיכלל עולמו: ודוד לא ראש
 יך רעה וגו'. קשיא לרב הוגא דאמר לאדם טוב מראין

והיה ששתא אמה לא הות א"ר לוי לעולם
ועפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה מגזל
יוסף וכתוב ^אאלה תולדות יעקב יוסף
בן שבע עשרה שנה וגו' וכתוב ^ביוסף בן
שבע עשרים שנה בעמד לפני פרעה וגו' ויש
שששים עד תלתי כמרו הוי תלת סרי ושב
ישיבעא ותרתי כדפנא אמר כ"ב אמר ר' טוב
הווא לארס ^אטוב אין מראין לו חלום טוב
ולאדם ^באין מראין לו חלום בין חוץ וכו'

[illegible][illegible]

לקיים מה שנאמר "כל החלומות הולכים
אין וכדרכי אלעזר דא"ר אלעזר מנין "שם
י כן היה אמר רבא והוא דמפטר לירי
מנא ידע א"ר אלעזר מלמד שכל אחד ואחד
ונפל לו פסוק לתוך פיו הרי זו נבואה
שלוש שחלם לו חבירו וחלוש שנפתר בת
החלוש וגו' אמר ר' שמואל בר נחמני א
ת מלכא רעיוןך על משכבך סליק ואיבע
חוו ליה לאינש לא דקלא דדהבא ולא

שברכת כהנים כולם אחיו חרב שכן
ראתה ירך נזרכת כן אפילו דואה אדם
מפחד שראה בלילות בחלומו דוראה

מסורת הש"ס

[illegible]

הגהות הב"ח

(א) גמ' חלוס רע איני
והכתיב לא: (ב) דש"י ד"ה
האי מאן דחליש מי שחלה
יומא קמא לא לגלי לא
יגלה יום ראשון שמא
יתרע מזליה כס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גם' דעני לבורה אמן ואי
בז' גי' וז"ה בטוש"ע אבל
גירסת רמ"ק ודל"ש וז'
מהדרי כהני אפי"הו לימא
הבז' ב' :

מוסף תוספות

א. חיל התוס' ר"ש "שם
ויומין ליגורו עליה" ז'
ויומין כך הוא הלשון ז'
ז' יומין. וי"א חלמה טבא
חזאי שבע זמנין והם
ענינים אחריו חלמה טבא
חזאי וכו' שבע זמנין,
אבת רדתיי רבינו שלא
היה נזהל לאומרו כי אם
בשבת פעמים. ב. בתוס'
ר"ש טלח, ואומר רבינו
שהיה ב"א שגולדו בשעה
ובמסל ולא לפי החכמה
וא"כ כמה ב"א יכלימו
להיות פותרי חלומות
אלא וראי מול שעה
גורם שתיקיים החלום.
בשפתותיו אחר הפה.

מוסף דע"י

[illegible]

רַב נִיסִים גֵּאוֹן

אמיר זמר וזמר וזמר
איש דרו יחבי
בדיו הדדי אמרי כל חד וחד
מין נימא מלחא דא דא
שמע ליה לחבר' פתח חד
בנייהו וזמר האי מאן
חזאו לחמא לא דא דא
חזאו יקרי קמי כתי בעיני
דפסין כתי ידיוהו. מרש
סעמא כדליה במרש
ילמדנו רבינו כפרשט נשא
לחמא מנחש שלשמה ששים
בגורם אלו ס' אוניות
ה' איש חרבו על ויכו מה
לבוקר: חולץ לבית הנכנסת
לכן נאמר מלחא בלילת:

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8
עמ' 16

חכמת שלמה מלכים א פרק ג

הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את-הדבר הזה. **יא** ויאמר אלהים אליו יען אשר שאלת את-הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עשר ולא שאלת נפש איביך ושאלת לך הבין לשמע משפט. **יב** הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא-היה לפניך ואחקריך לא-יקום כמוך. **יג** וגם אשר לא-שאלת נתתי לך גם-עשר גם-כבוד אשר לא-היה כמוך איש במלכים כל-ימיו. **יד** ואם תלך בדרךכי לשמור חקי ומצותי כאשר תלך דויד אביך והארכתי את-ימיו. **טו** ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלם ויעמד לפני ארון ברית-אדני ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל-עבדיו.

ד וילך המלך ובענה לזבח שם כי-היא הבמה הגדולה אלף עלות יעלה שלמה על המזבח ההוא. **ה** בנבעון נראה יהוה אל-שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן-לך. **ו** ויאמר שלמה אתה עשית עם-עבדך דוד אבי חסד גדול כאשר תלך לפניך באמת ובצדקה ובישורת לבב עמך ותשמר-לו את-החסד הגדול הזה ותתן-לו בן יושב על-כסאו כיום הזה. **ז** ועתה יהוה אלהי אתה המלכת את-עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא. **ח** ועבדך בתוך עמך אשר בקרית עם-רב אשר לא-ימנה ולא יספר מרב. **ט** ונתת לעבדך לב שמע לשפט את-עמך להבין בין-טוב לרע כי מי יוכל לשפט את-עמך הכבד הזה. **י** ויישב

מצודת דוד

לזאת אשאל לתת לי לב מבין לשפוט וגו'.

(יא) הבין –

בינה להבין משפטו.

נפש אויביך –

להיות מסור בידך.

(ג) כל ימיו –

רצה לומר, כל ימי חייו תהיה בעושר ובכבוד. או רצה לומר, כל ימיו לא ימצא כמוך בעושר וכבוד, אבל לאחריו יתכן שיהיה כמוהו.

(טו) ויקץ וגו' –

כשהקיץ ידע שהוא חלום, אולם בחלומו נדמה לו כאלו הדברים נעשו בהקיץ.

חסד גדול –

להמליכו בהיותו רועה צאן.

כאשר הלך –

על כי אשר הלך וגו'.

(ז) לצאת ובוא –

לצאת ולבא לפני העם, להנהיגם כראוי.

(ח) עבדך וגו' –

רצה לומר, ועוד שאני מלך על עם אשר בחרת, ואף רבים המה, ומהצורך לחכמה רבה להנהיג עם כזה.

(ט) כי מי יוכל –

אי אפשר לשפוט עם כאלה מחכמת לבבי, מבלי עזר מן השמים.

ונתת –

(ד) יעלה –

כמו העלה, עתיד במקום עבר, וכמוהו רבים במקרא.

אלף עולות –

ביום אחד, לא בפעם אחת, כי קטן הוא מהכיל.

הגדולה –

רצה לומר, גדולה בקדושתה, כי הוא מזבח הנחושת שעשה משה.

(ו) כיום הזה –

אשר נתקיימה, כי אני בנו ויושב על כסאו.

עמך –

רצה לומר, הגלוי לך.

ותשמר לו –

שמרת המלוכה בידו, בקום עליו אדם.

רש"י

(טו) ויקץ שלמה והנה חלום –

והנה הבין שחלמו אמת, שומע עוף
מצפצף ומבין לשונו, כלב נובח ומבין לשונו
(שיר השירים רבה א א).

בצלאל בן-אורי שמות פרק לה

ל ויאמר משה אל-בני ישראל, ראו קרא יהוה בשם. בצלאל בן-אורי בן-חור, למטה יהודה. **לא** וימלא אותו, רוח אלהים, בחכמה בתבונה ובדעת, ובכל-מלאכה. **לב** ולחשב, מחשבת--לעשת בזהב ובכסף, ובנחשת. **לג** ובחרשת אבן למלאה, ובחרשת עץ: לעשות, בכל-מלאכת מחשבת. **לד** ולהורות, נתן בלבבו: הוא, ואהליאב בן-אחיסמך למטה-דן. **לה** מלא אתם חכמת-לב, לעשות כל-מלאכת חרש וחשב, ורקם בתכלית ובארנמן בתולעת השני ובשש, וארג; עשי, כל-מלאכה, וחשבי, מחשבת.

רש"י

המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר (איוב לד יט) ולא נכר שוע לפני דל.

(לד) ואהליאב -

משבט דן, מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למאלכת

(ל) חור -

בנה של מרים היה:

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8

עמ' 17

כח מה

תניא פרק ג

והנה כל בחינה ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתיים שהן שלש אמות ושבע כפולות פירוש חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' וכך בנפש האדם שנחלקת לשתיים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד: וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכלת שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב ואם המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו כי השכל שבנפש המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבונן מגדולתו ית' שאין לה סוף ותכלית ופחד ה' בלבו ושוב יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ב"ה והיא כלות הנפש כדכתיב נכספה וגם כלתה נפשי וגו' וכתיב צמאה נפשי לאלהים וגו' וכתיב צמאה לך נפשי וגו' והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית וכמ"ש הטבעיים וכן ההוא בעץ חיים שיסוד האש הוא בלב ומקור המים והליחות מהמוח וכמ"ש בע"ח שער נ' שהיא בחינת חכמה שנקרא מים שבנפש האלהית ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן כמ"ש במקום אחר. והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי' אהבה וענפיה ויראה וענפיה:

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8

עמ' 19

בטקסט השיעור:

חוברת מרצה מס' 7-8

עמ' 20

חלום הצלם ופתרונו

דניאל פרק ב' בתרגום עברי מסורתי

מֶלֶךְ גָּדוֹל וְשָׁלִיט. דָּבָר כָּזֶה לֹא שָׂאֵל מִכָּל חֲרָטִים
אֲשֶׁר וְכַשְׂדִּי. יֵא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ שׂוֹאֵל כָּבֵד הוּא.
וְאֵין אַחֵר אֲשֶׁר יִגְדְּנוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, כִּי אִם אֱלֹהִים
אֲשֶׁר אֵין מְדוּרָם עִם בָּשָׂר.

יב עַל כֵּן הִתְאַנֵּף הַמֶּלֶךְ וְקִצְף מְאֹד, וַיֹּאמֶר לְהַאֲבִיד
אֶת כָּל חֲכָמֵי בָבֶל. **יג** וְהָדָת יִצְאָה וְהַחֲכָמִים
נִהְרָגִים, וְעַמּוּדֵי דְנִיָּאֵל וְחִבְרֵי לְהִרְגָּם.

יד {ס} אִזְּ הַשִּׁיב דְּנִיָּאֵל עֲצָה וְטַעַם לְאַרְיוֹד שֶׁר
הַטְּבָחִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר יִצָּא לְהִרְגָּם אֶת חֲכָמֵי
בָבֶל. **טו** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לְאַרְיוֹד הַשְּׁלִיט שֶׁל הַמֶּלֶךְ:
לָמָּה הָדָת עֲזָה מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ? אִזְּ הוֹדִיעַ אֲרִיֹד אֶת
הַדָּבָר לְדְנִיָּאֵל. **טז** וַיָּבֹא דְנִיָּאֵל וַיִּבְקֶשׁ מִן הַמֶּלֶךְ
כִּי זָמַן יִתֵּן-לוֹ לְהַגִּיד אֶת הַפֶּתֶרֶן לַמֶּלֶךְ.

יז {ס} אִזְּ דְּנִיָּאֵל לְבֵיתוֹ הָלַךְ, וְלַחֲנִנְיָה מִישָׂאֵל
וְעִזְרִיָּה חִבְרֵי אֶת הַדָּבָר הוֹדִיעַ. **יח** וְרַחֲמִים
לְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָרָז הַזֶּה, אֲשֶׁר לֹא
יֵאֲבִידוּ אֶת דְּנִיָּאֵל וְחִבְרֵי עִם שְׂאָר חֲכָמֵי בָבֶל.
יט אִזְּ נִגְלָה הָרָז לְדְנִיָּאֵל בְּחִזְיוֹן הַלִּילָה, אִזְּ בִּרְךְ
דְּנִיָּאֵל אֶת אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם. **כ** וַיַּעַן דְּנִיָּאֵל וַיֹּאמֶר: יְהִי
שֵׁם הָאֱלֹהִים מְבָרָךְ מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
הַחֲכָמָה וְהַנְּבוּרָה שָׁלוּ הִיא. **כא** וְהוּא מְשַׁנֵּה אֶת

א {ס} וּבִשְׁנַת שְׁתֵּים לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר חָלֵם
נְבֻכַדְנֶצַּר חֲלֻמֹת וַתִּתְפַּעֵם רוּחוֹ וַשְּׁנֹתוֹ נִהְיֶתָה
עָלָיו: **ב** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְקָרֵא לְחֲרָטָמִים וּלְאֲשָׁפִים
וּלְמַכְשָׁפִים וּלְכַשְׂדִּים לְהַגִּיד לַמֶּלֶךְ חֲלֻמֹתָיו
וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: **ג** וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ
חֲלֻמֹת חֲלֻמֹתַי וַתִּתְפַּעֵם רוּחִי לְדַעַת אֶת-הַחֲלֻמֹת: **ד**
וַיַּדְבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ אֲרָמִית: הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָמִים
חִיָּה! אָמַר אֶת הַחֲלֻמֹת לְעִבְדֶּיךָ, וְאֶת הַפֶּתֶרֶן נִגִּיד.
ה וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְכַשְׂדִּים: הַדָּבָר הַחֲלֵט מִמֶּנִּי,
אִם לֹא תוֹדִיעוּנִי אֶת הַחֲלֻמֹת וּפִתְרוֹנֹם, נִתְחִים תַּעֲשׂוּ
וּבְתִיכֶם אֲשַׁפָּה יוֹשְׁמוּ! **ו** וְאִם אֶת הַחֲלֻמֹת וּפִתְרוֹנֹם
תִּגִּידוּ, מִתְּנוּת וּמִשָּׂאת וְכְבוֹד רַב תִּקְבְּלוּ מִלִּפְנֵי, לְכֵן
אֶת הַחֲלֻמֹת וּפִתְרוֹנֹם תִּגִּידוּ לִי!

ז וַיַּעֲנוּ שְׁנֵית וַיֹּאמְרוּ: הַמֶּלֶךְ אֶת הַחֲלֻמֹת יֹאמֶר
לְעִבְדֵיךָ, וְאֶת הַפֶּתֶרֶן נִגִּידָה. ח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר:
אֲכֹן יוֹדַע אֲנִי כִּי זָמַן אַתֶּם קוֹנִים, יַעַן אֲשֶׁר רָאִיתֶם
שֶׁהַחֲלֵט מִמֶּנִּי הַדָּבָר. **ט** אֲשֶׁר אִם אֶת הַחֲלֻמֹת
לֹא תוֹדִיעוּנִי אַחַת הִיא דְּתַכֶּם; וְדָבָר כּוֹזֵב וְנִשְׁחָת
הַתְּכוֹנְנֹתֶם לֹאמַר לִפְנֵי עַד אֲשֶׁר הַזָּמַן יִשְׁתַּנֶּה. לְכֵן
אֶת הַחֲלֻמֹת אֲמָרוּ לִי, וְאִדַּע כִּי אֶת פִּתְרוֹנֹם תִּגִּידוּנִי!

י וַיַּעֲנוּ הַכַּשְׂדִּים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ: אֵין אִישׁ עַל
הַיִּבְשָׁה אֲשֶׁר אֶת דָּבָר הַמֶּלֶךְ יוּכַל לְהַגִּיד, כִּי כָּל-

דניאל פרק ב' בתרגום עברי מסורתי

(המשך מעמ' 96)

העתים ואת הזמנים, מעביר מלכים ומקים מלכים. הוא:
{ס} **בט** אתה המלך, מחשבותיך על משכבך עלו, מה שיהיה אחרי זאת, ומגלה הקזים הודיעך מה שיהיה. **ט** ואני, לא בחכמה שיש בי מכל החיים נגלה לי הקז הזה, רק בעבור אשר הפתרון למלך יודיעו, ואת רעיונות לבך תדע.

העתים ואת הזמנים, מעביר מלכים ומקים מלכים. הוא:
כב הוא מגלה את העמקות ואת הנסתרות, יודע מה שבחשך וקאור עמו שוכן. **כג** לך אלהי אבותי מודה ומשבח אני, אשר את החכמה והגבורה נתת לי. וכעת הודעתני את אשר בקשנו ממך, אשר את דבר המלך הודעתנו.

{ס} **לא** אתה המלך, רואה היית והנה צלם אחד גדול, הצלם שהוא גדול והקרו רב, עומד נגדך, ומראהו נורא. **לב** הצלם שהוא: ראשו של זהב טוב, חזהו וזרועותיו של כסף, מעיו וירכיו של נחשת, **לד** שוקיו של ברזל, רגליו מהן של ברזל ומהן של חרש. **לה** רואה היית, עד אשר נחצבה אבן שלא בידים, והכתה את הצלם על רגליו של ברזל וחרש, ותדק אותן. **לו** אז הודקו פאחת הברזל החרש הנחשת הפסף והזהב, והיו כמץ מזרנות קיץ ותשא אותם הרוח, וכל מקום לא נמצא להם, והאבן אשר הכתה את הצלם היתה להר גדול, ומלאה כל הארץ.

כד על כן בא דניאל אל אריוך, אשר מנה המלך להאבד את חכמי בבל. הלך וכן אמר לו: את חכמי בבל אל תאבד! הביאני לפני המלך, ואת הפתרון למלך אגיד.

{ס} **כה** אז הביא אריוך בחפזו את דניאל לפני המלך, וכן אמר לו: כי מצאתי איש מבני גלות יהודה, אשר יודיע למלך את הפתרון. **כו** ויען המלך ויאמר לדניאל אשר שמו בלטשאצר: הנישך יכול להודיעני את החלום אשר ראיתי ואת פתרונו? **כז** ויען דניאל לפני המלך ויאמר: הקז אשר המלך שואל, אין חכמים אשפים חרטמים וקוסמים יכולים להגיד למלך. **כח** אולם יש אלוה בשמים מגלה קזים, והודיע למלך נבוכדנצר מה שיהיה באחרית הימים. חלומך וחזיונות ראשך על משכבך זה

כט זה החלום, ואת פתרונו נאמר לפני המלך:

ל אתה המלך מלך המלכים, אשר נתן לך אלהי

(המשך מעמ' 97)

דניאל פרק ב' בתרגום עברי מסורתי

מלכות אשר לעולמים לא תשחת, ומלכותה לעם
אחר לא תעזב. תדק ותכלה כל אלה המלכויות,
והיא תעמד לעולמים. **מה** כנגד אשר ראית כי מן
ההר נחצבה אבן שלא בידים, והדקה את הברזל
את הנחשת את החרש את הפסר ואת הזהב, אל גדול
הודיע למלך מה שיהיה אחרי זה. ונכון החלום,
ונאמן פתרונו.

{ס} **מו** אז נפל המלך נבוכדנצר על פניו
וישתחנה לדניאל, ויאמר לנסף לו מנחה וניחוחים.
מו ויען המלך לדניאל ויאמר: אמת כי אלהיכם
הוא אלהי האלהים, ואדוני האדונים ומגלה רזים,
כי יכלת לגלות את הרז הזה. **מה** אז גדל המלך
את דניאל, ומתנות רבות גדולות נתן לו, וישליטהו
על כל מדינת בבל, ושר סגנים על כל חכמי בבל.
מז ודניאל בקש מן המלך, וימנה על עבודת מדינת
בבל את שדרך מישך ועבד נגו, ודניאל בשער
המלך.

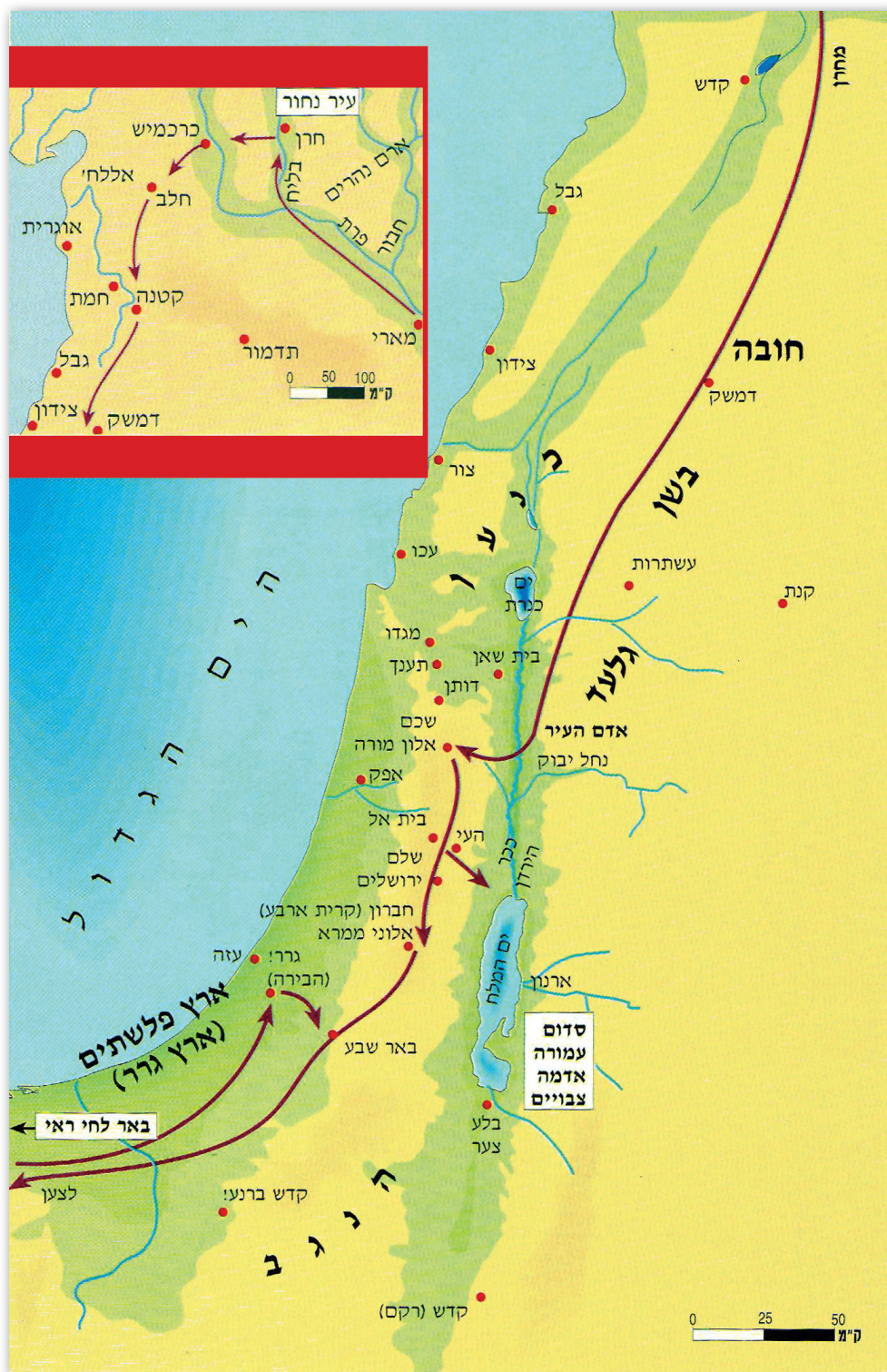
השמים את המלוכה את העז ואת התקף ואת
הכבוד. **לח** ובכל אשר דרים בגי האדם חית
השדה ועוף השמים, נתן בידך וישליטך בכלם.
אתה הוא ראש הזהב. **לט** ואתריך תקום מלכות
אחרת שפלה ממך, ומלכות שליטת אחרת מנחשת
אשר תמשל בכל הארץ. **מ** ומלכות רביעית
תהיה חזקה בברזל, מפני שתברזל מרדק וטוחן את
הכל, וכברזל המרוצץ את כל אלה תדק ותרוצץ.
מא ואשר ראית את הרגלים ואת האצבעות, מהן
חרש תיוצר ומהן ברזל, מלכות חלוקה תהיה,
ומעצם הברזל יהיה בזה, מפני שקראית הברזל מערב
בחרש הטיט. **מב** ואצבעות הרגלים מהן ברזל
ומהן חרש, מקצת המלכות תהיה חזקה, וממנה
תהיה שבויה. **מג** ואשר ראית ברזל מערב בחרש
הטיט, מתערבים יהיו בזרע האדם, ולא יהיו דבקים
זה בזה, כמו שהברזל לא יתערב עם החרש.

מד ובימיהם של המלכים ההם, יקים אלהי השמים

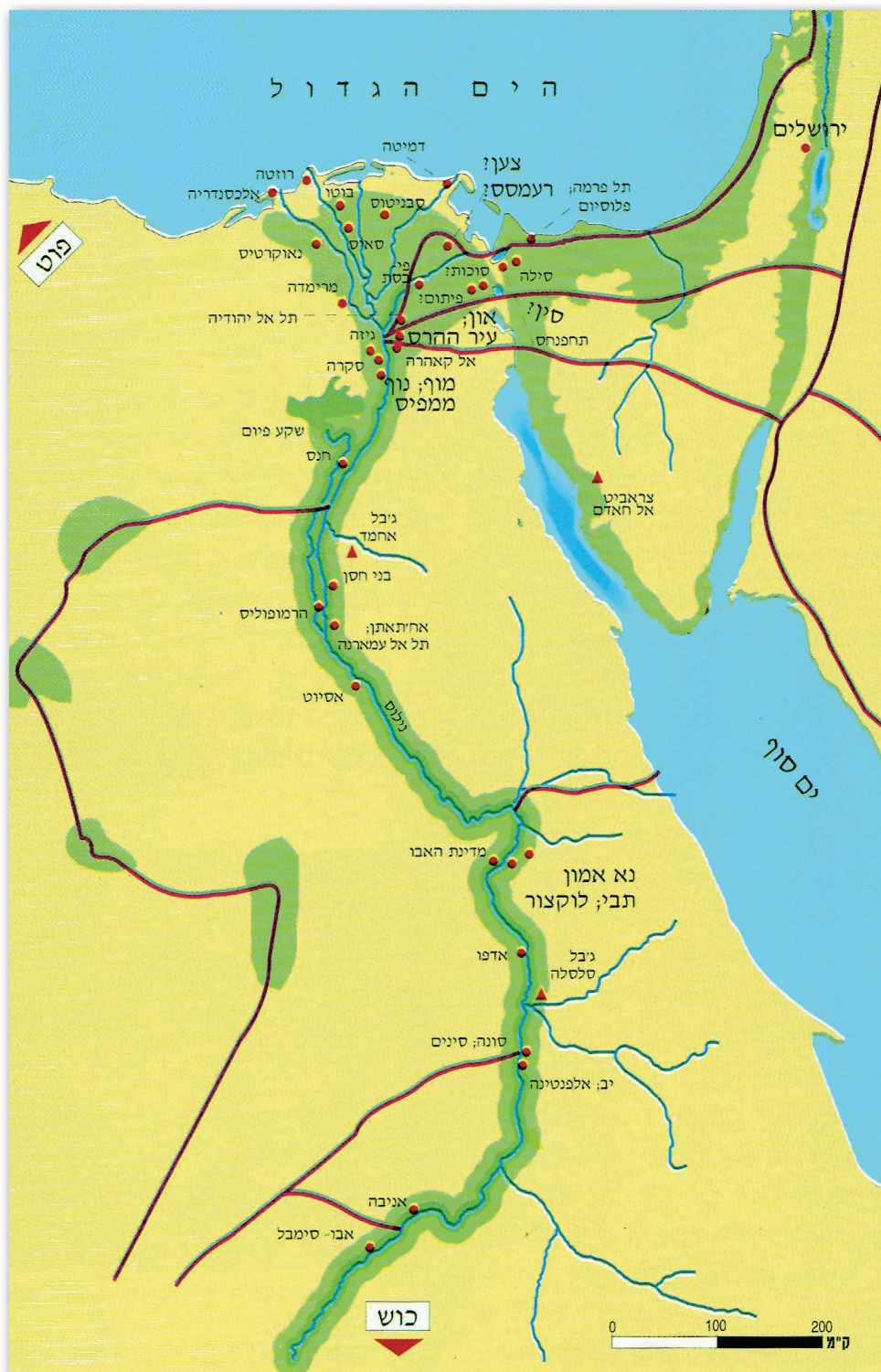
now

אברהם בארץ כנען

מצרים

לוח התאריכים החשובים: פרקים ז-ח

לפי הספר «דור לדור» של אפרים וואקסמאן

- 2192 נישואי יעקב עם לאה ורחל
2199 לידת יוסף
2205 יעקוב בורח מבית חבן
2205 פגישת יעקב עם עשו
2205 דינה נלקחה לבית שכם
2216 מכירת יוסף
2228 מיתת יצחק אבינו
2229 יוסף נעשה משנה למלך
2229 נישואי יוסף עם אסנת
2229 תחילת שבע שנות שבע
2233 לידת אפרים ומנשה
2236 סיום שבע שנות שבע
2237 תחילת שנה ראשונה של שנות הרעב
2238 יעקב ובניו יורדים מצרימה
2255 מיתת יעקב אבינו

ובכן, להברין - פירוש "למשוך" בגפן,
לברך - "למשוך" את האנרגיה האלוהית לעולם.
ברגע שהאדם אומר "ברכה", הוא כאילו "מושך"
לתוך מה שהוא בורך עליו פוטנציאל חדש.

סולם יעקב, כוכבי יוסף, חכמת שלמה -
כל החלומות הללו חצו את גבולות ההיסטוריה.
רוב רובם של גיבורי התורה לא היו מסוגלים
להתעמק במידע, שנשלח אליהם מלמעלה,
ולהשיג את מהותו. במקרים כאלה אנשים בעלי
ידיעות מיוחדות באו לעזרתם.

ביתו של אברהם
נודע אצל בני-זמנו וצאצאיו לא רק
בזכות הכנסת אורחים אלה גם בזכות
התופעות מוזרות שמתרחשות שם.

המיקום ההררי, קיומו של מקור מים קבוע
ועצמאי וכן ביצורים טובים הפכו את ירושלים למצודה
בלתי-חדירה.
בעתיד עיר זו תרכין את ראשה רק בפני צבאו האגדי
של דוד, והגדולה האמיתית תתגלה בה רק לאחר הקמת
בית המקדש בימי שלטונו של בן דוד - שלמה.

טבעם של משברים כלכליים
מעניין לא רק כלכלנים.
למה הבום הכלכלי אף פעם לא נצחי?
האם ניתן לעבור את תקופת המיתון ללא
הפסדים?
אילו כוחות עומדים מאחורי צמיחתן וקריסתן
של כלכלות העולם?